

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI
CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA**

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT
„ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU**

CUZNEȚOV Larisa

CALARAȘ Carolina

SIMCENCO Irina

RAILEANU Olga

COMUNICARE ȘI RELAȚIONARE ÎN FAMILIE

Ghid metodologic

CHIȘINĂU, 2020

CZU 37.018.1+316.77(072)
C 63

Ghidul metodologic a fost aprobat pentru editare de Senatul
Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din
Chișinău, procesul verbal nr. 5 din 20.12.2018.

Recenzenți:

Platon Carolina, dr. hab. în pedagogie, USM

Silistraru Nicolae, dr. hab. în pedagogie, UST

Autori:

© *Cuznețov Larisa, dr. hab., prof. univ.*

© *Calaraș Carolina, dr., conf. univ.*

© *Simcenco Irina, dr., lector univ.*

© *Raileanu Olga, dr., lector univ.*

Comunicare și relaționare în familie : Ghid metodologic
/ Cuznețov Larisa, Calaraș Carolina, Simcenco Irina, Raileanu
Olga ; Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii
Moldova, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă". –
Chișinău : S. n., 2020 (Tipogr. UPS "Ion Creangă"). – 173 p.
200 ex.
ISBN 978-9975-46-477-2.
37.018.1+316.77(072)
C 63

CUPRINS

1. Probleme introductive. Familia: comunicarea și relaționarea intrafamilială din perspectivă sociopsihopedagogică	4
2. Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale și conflictele dintre partenerii conjugali. Preîntâmpinarea agresivității și a violenței în cadrul familiei	36
3. Profilul moral al comunicării și al relaționării interpersonale. Dirijarea comunicării și relaționării familiale	45
4. Particularitățile familiei în contextul conflictologiei familiale. Strategii de comunicare și relaționare familială eficientă. Ethosul familiei și cultura educației copiilor.....	63
5. Familia, cultura ei și etapele dezvoltării acesteia. Comunicarea și relaționarea părinți – copii și bunici-părinți-copii	77
6. Stiluri comunicative și stiluri comportamentale în cadrul familiei contemporane. Comunicarea și relaționarea în familiile armonioase	91
7. Conflictologia familială. Diagnostica și corecția relațiilor familiale	105
8. Abordarea sistemică a culturii comunicării și relaționării în cadrul familiei	119
9. Anexe.....	131

Subiectul 1
Probleme introductive. Familia: comunicarea și
relaționarea intrafamilială din perspectivă
sociopsihopedagogică

Familia în postmodernitate

Studierea familiei și definirea ei a incitat întotdeauna spiritele și a fost un motiv de controverse teoretice și metodologice, problematica acesteia fiind de o complexitate majoră.

Familia reprezintă o realitate socială, o instituție/unitate socială elementară și totodată fundamentală constituită din adulți și copii, uniți prin relații de filiație naturală și socială. Familia îndeplinește funcții importante de ordin economic, biologic, cultural, social, psihologic, spiritual și moral-etic [18].

Transformările ce au loc permanent în societate determină familia să se orienteze spre un nou tip de relații sociale, care constituie etapa postindustrială / postmodernă (a doua modernitate sau modernitate reflexivă). Specificul patriarhal al familiei din modernitate nu dispare complet, dar se observă o accelerare și intensificare a unor fenomene axate pe democratizarea relațiilor intrafamiliale. Pe lângă aspectele pozitive ne ciocnim și de unele mai complicate și contradictorii [22, p. 34].

De-a lungul timpului, pentru a supraviețui, oamenii au fost nevoiți să se asocieze în grupuri sau cupluri, cu timpul numite familie. Reușind să asigure

supraviețuirea a tot mai multe persoane, familia a devenit din ce în ce mai funcțională, viața socială a impus tot mai multe norme de formare și existență a acesteia. Familia a fost prima instituție socială din istoria lumii.

În literatura de specialitate, găsim o sumedenie de abordări în ceea ce privește familia.

Familia, ca formă specifică de comunitate umană, desemnează un grup social unit prin căsătorie sau înrudire, alcătuit din persoane care locuiesc împreună, au gospodărie casnică comună, construiesc și mențin relații interpersonale de ordin biologic, psihologic, moral și juridic și care răspund una pentru alta în fața societății.

Familia este grupul cel mai important dintre toate grupurile sociale deoarece ea influențează și modelează persoana umană [17].

Necesitățile care au determinat oamenii să formeze familii au devenit funcții specifice ale acesteia. O familie se formează pentru a realiza niște scopuri clare, derivate din trebuințele fiecăruia, dar și din oportunitățile și obligațiile sociale.

Funcțiile familiei sunt:

- **funcția psihologică** – asigură suportul emoțional, nevoile de securitate, de protecție, incluzând și ajutorul mutual bazat pe sentimentele de egalitate, de respect și de dragoste între parteneri, între părinți și copii, între frați și surori;
- **funcția identitară** – asigură sentimentul apartenenței și al coeziunii, construcția identităților personale, statutare și intime ale soților și ale copiilor;

- **funcția economică** – asigură veniturile necesare pentru satisfacerea nevoilor de bază ale membrilor familiei, părinți și copii;
- **funcția biologică** – asigură satisfacerea nevoilor afectiv-sexuale ale partenerilor, procrearea copiilor și asigurarea condițiilor igienico-sanitare necesare dezvoltării biologice normale a tuturor membrilor familiei;
- **funcția educativă a copiilor** – asigură îngrijirea și creșterea lor, procesul instructiv-educativ familial și condițiile adecvate educației și pregătirii școlare și profesionale a copiilor;
- **funcția socială** – asigură integrarea sociale a copiilor și în general a tuturor membrilor familiei;
- **funcția culturală** – asigură perpetuarea culturii (limbii, obiceiurilor, tradițiilor, experienței de viață, selectarea și transmiterea valorilor general-umane, naționale, familiale și personale).

Asigurarea și respectarea acestor funcții în cadrul familiei presupun o constuire a unor relații sănătoase, a unei comunicări constructive și păstrarea echilibrului dintre acestea două.

Procesele de industrializare și urbanizare, mutațiile economice și sociale, valorificarea drepturilor umane și a egalității de gen au antrenat o serie de modificări în structura și funcțiile familiei. Prin urmare, oportun este să distingem caracteristicile familiei tradiționale și a familiei moderne.

Familia tradițională se caracterizează prin inegalitatea de putere și atitudine autoritară a unuia dintre parteneri. Aceasta definește un stil de viață a familiei ce consacră superioritatea bărbaților asupra femeilor, a părinților asupra copiilor, a vârstnicilor asupra tinerilor, a fraților mai mari asupra celor mai mici etc.

Rolurile sunt distribuite în funcție de ierarhie, conformism, putere. Autoritatea bărbatului este rar pusă sub semnul întrebării pentru că așa se perpetuează modelul, preluat prin imitație, și orice atitudine de negare a acestuia duce la etichetare, marginalizare, stigmatizare. Aducerea venitului în familie se asociază cu dreptul la putere și dominare. Femeia e subordonată ca soție și ca mamă, copiii de ambele sexe au roluri precise, prestabilite.

Este accentuată socializarea în funcție de sex: băieții sunt crescuți pentru a deveni ostili, agresivi, activi, în timp ce fetelor li se cere să fie cuviincioase și manierate.

Copiii sunt percepuți ca forță de muncă. Loialitatea față de familie este mai presus de interesul propriu. Extinderea familiilor mixte, unde coabitează mai multe generații. Stabilitatea, echilibrul și coeziunea familială se menține prin dominarea unui singur membru a familiei.

Familia modernă este opusă familiei tradiționale, dar nu totalmente. Ca stil de viață, autoritatea este înlocuită cu cooperarea. În asemenea familie domină egalitatea, schimbarea, comunicarea și libertatea de exprimare a personalității.

Este accentuată flexibilitatea structurii de autoritate și putere. Nu mai există un model unic, dominant, în care

bărbatul decide, atât în privința hotărârilor care vizează viața conjugală, cât și a celor care privesc relația parentală. Autoritatea și puterea se află într-un permanent proces de construcție și reconstrucție, în funcție de negocierile ce au loc între parteneri, de atitudinile și comportamentele acestora față de rolurile pe care le îndeplinesc în familie și de statusurile ocupate în afara ei. Femeile pot să iasă de sub tiparul „personalităților supuse”, iar bărbații pot să-și dezvolte tot mai mult latura afectivă, ieșind de sub masca rațională și dominatoare.

Există egalitate, însă se păstrează diferențele specifice fiecărui sex, în sensul complementarității rolurilor și a comportamentelor. Copiii sunt percepuți ca valoare în sine. Este specifică separarea de familia de origine, pentru a fi consolidată familia nucleară. Familia modernă se bazează pe individualism ca valoare, respectiv conflictualitatea este mai frecventă.

Pe lângă avantajele aduse de modernitate, oamenii trebuie să facă față unor noi provocări, unor noi conflicte și dezavantaje.

Schimbarea statutului social al femeii, prin implicarea ei în activități profesionale, schimbă raporturile dintre cei doi parteneri.

Tot mai mult se resimte separarea fizică și afectivă între parteneri. Și, menționăm, s-a trecut de la familia cu mulți copii la una restrânsă (familia cu un singur copil).

Există tendința de a renunța la copii; ambii parteneri se concentrează foarte mult asupra carierei și ignoră latura reproductivă a familiei. Astăzi tinerii sunt mult mai

orientați spre satisfacția maritală, spre împlinirea emoțională în familie, decât să urmărească cu orice preț longevitatea familiei. Schimbarea mentalității – din una stigmatizatoare în una de acceptare și toleranță față de modelele noi de viață familială, cum ar fi familia cu un singur părinte, cuplurile aflate în concubinaj, cuplurile și căsătoriile între parteneri de același sex, adolescenți care devin părinți etc., dar și față de fenomene ca divorțul, separarea, locuitul împreună înainte de căsătorie.

Cercetătorul D. Cheal [apud. 8, pag. 24] consideră că specificul postmodernismului în istoria familiei constă în faptul că schimbările contemporane nu mai funcționează ca o curea de transmisie culturală a vieții familiale normale, iar experiența familială este caracterizată în primul rând de faptul că sistemul familial modern, bazat pe unitatea cuplului conjugal, și-a pierdut statutul de normă statistică și culturală, iar familia încorporează variate tipuri și structuri relaționale.

Așadar, familia postmodernă nu constituie un nou model, sau o nouă etapă de evoluție, ci mai degrabă vizează o diversitate de modele familiale. Acest fapt nu indică sfârșitul familiei nucleare, dar aceasta încetează să mai reprezinte tipul ideal și dominant de familie în societate.

Voinea M. [74] a identificat unele mecanisme cauzale esențiale în restructurarea familiei, care au condus la dezvoltarea unor modele alternative ale vieții de familie.

Acestate sunt:

- angajarea femeilor în activități extrafamiliale, creșterea gradului de ocupare a femeilor pe piața muncii prin dorința de promovare socială; diminuarea autorității masculine; scăderea fertilității și creșterea probabilității de divorț;
- mobilitatea teritorială sub forma unei migrații, definitive sau temporare, care contribuie la modificarea modelelor tradiționale prin extinderea ariei de selecție a partenerului;
- procesele de urbanizare și modernizare care permit apariția uniunilor consensuale, hetero- sau homosexuale, a căsătoriilor de probă etc.;
- creșterea gradului de școlarizare a populației, a nivelului de instruire a femeii, care influențează atitudinea față de căsătorie, vârsta de căsătorie și chiar distribuirea rolurilor familiale; axarea pe autodezvoltare și independență.

Modelele alternative ale familiei sunt reprezentate de variate uniuni consensuale, coabitarea, concubinajul, căsătoria de probă etc. Trecerea de la familia nucleară la multitudinea formelor familiale constituie un mecanism spontan de adaptare la mutațiile care au loc în societate cât și reprezintă un răspuns firesc al indivizilor la aspirația de a-și crea o viață mai bună.

Vrasmaș E. ne atrage atenția asupra faptului că problemele familiei contemporane nu este legată de

evoluția valorilor, ci de tranziția normelor, multe din ele dispărând, iar altele devenind conflictuale și incongruente [62, p. 20].

Totodată, valorile de bază a familiei postmoderne conturează un mod și un stil de viață bazat pe sprijin, cooperare, egalitate, negociere, complementaritate, schimbare, comunicare, competitivitate, individualitate, etc. Familia postmodernă se caracterizează printr-o accentuată construcție și reconstrucție, flexibilitate a structurii de autoritate și putere. Ea se dezvoltă în funcție de negocierile ce au loc între membrii familiei, de atitudinile și comportamentele acestora față de rolurile pe care le îndeplinesc și de statutul ocupat în afara ei.

Termenul de familie provine din latinescul *familia*. La romani, noțiunea desemna inițial proprietatea cuiva (pământul, casa, banii, sclavii) și, mai apoi, relațiile de rudenie și afiliere.

Familia reprezintă, un grup social restrâns, alcătuit din cel puțin doi indivizi uniți prin căsătorie, origini sau adopție. Noțiunea de grup social, centrală în psihologia socială, a fost definită ca o pluralitate de indivizi, asociați prin legături de tip normativ, comunicativ, afectiv și funcțional. Grupul social mic sau restrâns este caracterizat prin dimensiunile sale reduse (de la minimum 2, la 30-40 de indivizi), prin existența relațiilor psihologice explicite, a unui sistem de interacțiuni dinamice și a unui obiectiv comun; prin existența unei rețele de roluri și statusuri, a unui sistem de norme și valori recunoscute și acceptate.

Cele două caracteristici fundamentale ale oricărui grup social sunt existența unui scop comun (care constituie motorul și catalizatorul acțiunii grupale) și interdependența care există între membrii grupului. Toate aceste caracteristici (implicit cele fundamentale) ale grupului social restrâns sunt valabile în cazul familiei. Ea prezintă însă și o serie de particularități diferențiatore, care își pun amprenta asupra variațiilor individualismului și colectivismului, ale autonomiei și solidarității membrilor grupului familial.

Astfel, față de orice alt context social, familia are calitatea unică de a influența cele mai multe domenii ale vieții noastre, de la obiectivele noastre educaționale, la modul în care facem față conflictelor. Nici un alt cadru social nu influențează atât de multe aspecte ale vieții noastre cotidiene și nu complică la fel de mult gradul în care ne afirmăm individualitatea, concomitent cu menținerea legăturilor cu ceilalți. Un alt aspect distinctiv este apartenența involuntară. Este adevărat faptul că, *membership-ul* involuntar caracterizează și alte apartenențe grupale ale noastre, din moment ce nu ne putem alege etnia, categoria socială sau cea sexuală în care ne naștem. Este cu siguranță mai ușor să schimbăm relațiile noastre de prietenie, slujba, proiectele profesionale, opțiunea religioasă sau chiar apartenența etnică, decât să schimbăm relațiile noastre familiale. Este dificil, dacă nu chiar imposibil, să abdicăm de la mediul intim, familial. Aceasta înseamnă că, multe alte grupuri înregistrează schimbări mai numeroase ale membrilor

componenți, ceea ce înseamnă, implicit, relații mai puțin intense [25, p. 34].

Legăturile familiale par să aibă o mai mare durată, comparativ cu cele din cadrul altor grupuri sociale. Expectanța unei mai mari permanențe este întărită de obligațiile interpersonale, de sancțiunile sociale și aranjamentele legale care definesc parametrii relațiilor maritale și a celor părinte/copil. Unul din rezultatele unor astfel de aranjamente formale este faptul că gradul de autonomie sau individualism al unei persoane este diminuat de aceste forțe, în timp ce conexiunile dintre membrii familiei sunt adesea complicate de aserțiunea permanenței. Familia se deosebește de alte grupuri sociale și prin raportul dintre public și privat, prin gradul în care activitatea familială poate fi ascunsă perspectivei publice. O consecință a vieții private este înzestrarea familiei cu mecanisme care controlează progresul spre autonomie, ca și menținerea solidarității. Lumea privată îi permite familiei să construiască o perspectivă unică asupra realității și să regleze modul în care individualismul și solidaritatea sunt gestionate în condițiile unei minime intervenții ale forțelor exterioare. Juriștii se confruntă cu mari dificultăți în efortul lor de a preciza gradul până la care se poate vorbi despre caracterul privat al familiei, despre gradul de imunitate al acesteia la intervenția statului [58].

O altă caracteristică distinctivă a familiei este tendința membrilor săi de a elabora o mentalitate specifică, o “paradigmă familială”, o “concepție asupra lumii”.

Paradigma se referă îndeosebi la aserțiunile privind relațiile familiale, la modul în care membrii familiei trebuie să acționeze asupra mediului și la modul în care trebuie să-l interpreteze. Deși autonomia și solidaritatea coexistă în fiecare familie, gradul în care ele sunt încurajate sau tolerate diferă de la o paradigmă la alta. Unele condamnă individualismul, încurajând coeziunea membrilor, împărtășirea acelorași obiective și percepții asupra lumii. Altele, împărtășesc o concepție despre lume care încurajează autonomia în dauna scopurilor comune și a conformității la grup.

Famiiliile diferă de alte grupuri restrânse și prin intensitatea sentimentelor și emoțiilor trăite și exprimate în granițele lor [39]. Deși emoțiile puternice pot fi exprimate și la locul de muncă sau în diverse asociații voluntare, intensitatea, varietatea și continuitatea stărilor afective familiale sunt ne-egalate de cele din alte tipuri de relații. Membrii grupului familial sunt legați de expresiile puternice ale iubirii, atașamentului, loialității și sensibilității față de sentimentele celuilalt. Experiențele emoționale pozitive constituie suportul psihologic pentru membrii familiei, un imbold de a-și afirma individualitatea și de a explora mediul social extern. Afectele pozitive sunt cele mai puternice și mai complicate elemente ale conexiunilor care mențin unit grupul familial. Sentimentele puternic negative trăite în unele familii pot cataliza violența și procesele de separare și destrămarea legăturilor familiale. Alte posibilități sunt acelea de a utiliza sentimentele pozitive sau negative pentru întărirea

legăturilor patologice (excesiv de închise) sau pentru a submina progresul unei persoane spre autonomie.

În fine, trebuie subliniat faptul că unele aspecte biologice, naturale pot juca un anumit rol în modul de exprimare a autonomiei și solidarității din cadrul familiei. Comportamentele de atașament dintre părinți și copii, procesele emoționale primare care guvernează viața de familie, forțele biologice care conduc persoana la legăturile intime și la dezvoltarea propriei personalități pot constitui dovada faptului că individualitatea persoanelor, ca și mediul familial au rădăcini biologice certe [39]. În cadrul familiei monogame, două tipuri au o avut o pondere mai importantă în decursul timpului: familia nucleară și cea extinsă. Familia nucleară constă din relațiile dintre soț, soție și proprii lor copii sau cei adoptați. În cadrul ei, poziția centrală aparține legăturii conjugale, indicată și de noțiunea de căsătorie sau cuplu conjugal. Familia nucleară este aptă să asigure realizarea celor cinci funcții esențiale ale familiei: cea psihologică (de asigurare a suportului emoțional, al nevoilor de securitate, protecție și apartenență), cea economică (de asigurare a veniturilor necesare pentru satisfacerea nevoilor de bază ale membrilor familiei), cea sexuală (de satisfacere a nevoilor afectiv-sexuale ale celor doi soți), de reproducere (de asigurare a descendenței) și de socializare a copiilor (menită să asigure procesul instructiv-educativ din cadrul mediului familial). Preponderența familiei de tip nuclear este tot mai mult pusă sub semnul întrebării de sporirea numărului familiilor monoparentale, a familiilor fără copii

(familia conjugală), a cuplurilor consensuale hetero- sau homosexuale. Există două variante ale familiei nucleu: de origine și de procreare. Familia nucleară de origine este cea în care suntem născuți, în care ocupăm statutul de copil. Familia de procreare este cea pe care o creăm prin căsătorie și în care deținem statutul de adult.

Familia extinsă include relațiile dintre două sau mai multe familii nucleare, care locuiesc împreună, în același cămin, unite prin legătura părinte-copil și cea dintre frați și surori. Veriga cheie în acest lanț sunt părinții care se află în relație de rudenie directă atât cu copiii lor, cât și cu proprii părinți (bunicii copiilor lor). Familia extinsă funcționează pe baza unor reguli relativ rigide și a unui sistem imobil al valorilor morale, menite să asigure stabilitatea și “spiritul de clan”. Se crede adesea că familia nucleară, a apărut recent, în ultimii 100 de ani și chiar mai puțin. În realitate, ea a existat în paralel cu cea extinsă care, deși nu a fost preponderentă în toate societățile, regiunile sau perioadele istorice, a fost larg răspândită.

De asemenea, putem deosebi familia patriarhală de familia contemporană. Familia patriarhală, de tip extins, cel mai adesea, avea o structură de tip autoritar, în care “pater-familias” menținea stricta diviziune și stratificare a rolurilor domestice, în care activitatea era reglată de tradițiile și îndeletnicirile ancestrale. În acest tip de familie, soțul/tatăl își exercita autoritatea asupra soției și copiilor (și în multe cazuri, asupra servitorilor, arendașilor sau sclavilor), era responsabil pentru asigurarea mijloacelor economice necesare membrilor gospodăriei

sale, pe care îi reprezenta în sfera publică. Mama/soția răspundea de organizarea vieții și a cheltuielilor gospodăriei, având grijă de integritatea fizică a rezidenților gospodăriei și asigura sprijinul moral și educația membrilor familiei. Totuși, responsabilitatea educației morale și a educației membrilor familiei cădea în sarcina ambilor părinți. Aceștia le revenea și sarcina alegerii partenerilor copiilor, în funcție de statutul lor economic și social. Familia de acest tip era mai ales o unitate de producție și de reproducție, un mecanism de transmitere a proprietății și a rangului social, de la o generație la alta, de pregătire a noilor generații să facă ceea ce au făcut și generațiile trecute. În cadrul ei, filiația prima în fața raporturilor afective, iar valoarea colectivismului prima în fața individualismului.

În drumul său spre modernitate, familia s-a îndepărtat de obiceiuri și tradiții, de lanțul filiației și a bulversat relațiile cu cei apropiați. Familia contemporană este (preponderent) nucleară, cu o structură mai flexibilă a rolurilor maritale. Ideea egalității juridice dintre bărbat și femeie și nevoia de emancipare a femeii au condus la expectanța potrivit căreia sarcinile domestice pot fi redistribuite între soți, ele putând fi negociate. Aceasta creează riscul apariției unor configurații familiale care nu mai sunt de ordin conjugal, ci asociativ (care nu mai implică sentimentul iubirii). Ori, premisele familiei nucleare sunt tocmai sentimentele de afecțiune dintre soți, care își aleg partenerul fără a mai fi constrânși de tradiție sau de opinia publică.

Familia modernă a întărit relațiile afective dintre membrii nucleului familial, devenind o stare de spirit (Fl. Druță, 1998). Totuși numeroase aspecte ale vieții familiale ies de sub incidența stărilor afective pozitive: numărul tot mai mare al copiilor ne-supravegheați de un membru al familiei, delincvența juvenilă, numărul mare al divorțurilor etc. În același timp, valorile tradiționale sunt în mare măsură răsturnate: individualismul câștigă treptat teren în raport cu colectivismului, iar autonomia personală câștigă teren, în detrimentul solidarității familiale.

Specificul comunicării și al relaționării în cadrul familiei

Potrivit lui Franck E.X. Dance, comunicarea umană presupune:

- 1) schimb verbal de gânduri sau idei;
- 2) proces prin care noi îi înțelegem pe alții și, alternativ, ne străduim să fim înțeleși de ei;
- 3) interacțiune (chiar la nivel biologic);
- 4) proces care ia naștere din nevoia de a reduce incertitudinea, de a acționa efectiv și de a apăra sau consolida eul;
- 5) proces de transmitere a informațiilor, ideilor, emoțiilor sau priceperilor, prin folosirea simbolurilor (cuvinte, imagini, figuri, diagrame etc.);
- 6) transfer, schimb, transmitere sau împărtășire;
- 7) proces care unește părțile discontinue ale lumii vii;
- 8) totalitate a mijloacelor de transmitere a mesajelor militare, a ordinelor etc. (telefon, telegraf, radio, curieri);

9. proces de îndreptare a atenției către o altă persoană în scopul reproducerii ideilor;
10. răspuns discriminatoriu (sau constant) al unui organism la un stimul;
11. transmitere a informației (care constă din stimuli constanți) de la o sursă la un receptor;
12. proces prin care o sursă transmite un mesaj către un receptor cu intenția de a-i influența comportamentele ulterioare;
13. proces de tranziție de la o situație structurată în general la o altă situație, aflată într-o formă preferată;
14. mecanism prin care este exercitată puterea, colaborarea și subordonarea [29; 35].

Caracteristicile elementelor procesului de comunicare în cadrul familiei.

Mesajul – reprezintă (printr-o informare), judecăți de valoare obiective/subiective, care implică fenomene de codare și decodare. Trebuie menționat că mesajul poate fi transmis fără să fie receptat sau poate fi incorect decodat. Uneori mesajele primite pot fi contradictorii, de aceea, în momentul în care emițătorul își gândește mesajul este important ca acesta să fie gândit în corelație cu cel căruia îi este adresat.

Emițătorul – poate fi o persoană, un grup sau chiar o instituție care posedă informație bine structurată și o transmite. Intenția emițătorului, având un anumit scop, este de a modifica structura cognitivă a receptorului prin transmiterea de mesaje sau modificarea comportamentului.

Receptorul – reprezintă un grup, o persoană sau o instituție cărora se adresează mesajul în mod accidental, conștient sau subtil. Receptorul este foarte important în constituirea unei relații de comunicare eficientă.

Canalul de comunicare – drumul care permite difuzarea mesajului. Canalul de transmitere sunt purtătoarele mesajului. Acestea pot fi canale vizuale, auditive, tactile, kinestezice, etc. Canalele au suport natural sau tehnic (telefon, fax, mijloace, audio-video etc. ele pot fi grafice, vorbe, imagini etc.

Codarea - desemnează operațiunea care face selectarea cuvintelor potrivite pentru organizarea informației și înțelegerea receptorului ca persoană (codul).

Decodarea – presupune descifrarea sensului mesajului primit la nivelul receptorului. Pentru o decodare corectă receptorul trebuie să se afle în posesia codului adecvat [6; 7; 34].

Feedback-ul este o componentă deosebit de importantă a comunicării, necesară pentru a determina măsura în care mesajul a fost înțeles, crezut și acceptat.

Fiecare individ în momentul existenței sale, este parte componentă a unei familii în care stabilește relații și tranzacții cu ceilalți membri: soț/soție, părinte/copil, fiu/fiică, frate/soră, nepot/nepoată, bunel/bunică, unchi/mătușă etc. Modelele promovate și legăturile de familie orientează, coordonează și formează comportamentul, atitudinile și convingerile individului în formarea și dezvoltarea sa pe tot parcursul vieții.

Potrivit unor studii de psihologie socială, în stabilirea unei relații sociale, se parcurg, de regulă, următoarele cinci faze:

1. inițierea (cu prudență și prin folosirea unor formule convenționale, atragem atenția interlocutorilor noștri, ne manifestăm amabilitatea și căutăm să stabilim un canal de comunicare cu ei);

2. tatonarea (adoptând o atitudine deschisă, calmă, necritică și degajată, căutăm să dobândim informații demografice, culturale, sociologice sau psihologice despre interlocutorii noștri);

3. intensificarea (prin autodezvăluiri reciproce, folosind subcoduri specifice și o mare cantitate de semne nonverbale, personalitatea noastră se „îmbină” cu cea a semenilor noștri);

4. integrarea (cultivând atitudinile, opiniile, interesele și gusturile comune, formăm împreună cu interlocutorii noștri un grup distins net de restul societății) și

5. unirea (consecvenți în intensificarea relației cu interlocutorii noștri, dobândim recunoașterea socială a grupului pe care îl formăm cu aceștia).

Dizolvarea unei relații sociale s-ar petrece, la rândul ei, tot în cinci faze, prezente în următoarea succesiune:

1. *diferențierea (afirmarea propriilor opinii, atitudini, valori sau interese în contrast cu cele ale interlocutorilor noștri);*

2. *limitarea (restrângerea subiectelor care pot face obiectul comunicării cu semenii noștri);*

3. *stagnarea (comunicarea este dificilă chiar și asupra unor chestiuni superficiale);*
4. *evitarea (au loc încercări de evitare fizică sau de ignorare a interlocutorilor);*
5. *încetarea (prin comportamentele noastre, dăm de înțeles că îi tratăm pe interlocutorii noștri ca pe niște străini).*

La baza comunicării interumane stau o serie de principii fundamentale:

- principiul comunicării echilibrate și confidențiale;
- principiul individualizării/personificării enunțurilor;
- principiul antrenamentului sistematic și continuu cu privire la luarea deciziilor (de analiză a situațiilor conflictuale);
- principiul tratării obiective a situațiilor din viață;
- principiul accesibilității discuției;
- principiul axării pe responsabilitate și activismul consecvent;
- principiul intercomunicării sincere și deschise;
- principiul axării pe evidențierea rezultatelor pozitive în comunicare și comportament. [16; 18].

Așadar, comunicarea este un sistem fundamental și necesar de schimb de informații. Pentru familie, comunicarea, alături de inter-cunoaștere, este principalul instrument de dezvoltare a structurii și relațiilor de rol familial. Atunci când membrii familiei sunt capabili să se asculte unii pe alții, să se întrebe și să comenteze asupra subiectelor pentru care există un interes personal, ei pot

conlucra și interacționa optim, astfel încât fiecare să fie stimulat în a se dezvolta și a simți satisfacție.

Dialogul familial

Pe parcursul dialogului familial se utilizează zilnic toate modalitățile de comunicare posibile:

- ascultarea activă;
- înțelegerea;
- aprobarea, dezaprobarea sau impunerea;
- supunerea sau concilierea;
- implicarea, indiferența sau neutralitatea;
- detașarea sau neimplicarea.

Fiecare dintre aceste modalități pot să alterneze situațional la fiecare din membrii familiei, dar pot deveni și dominante prin frecvența lor, adevărate tipare de comunicare proprii unuia sau altuia din membrii familiei.

După C. Rogers înțelegem că, pentru ca o comunicare să fie autentică și adevărată, trebuie ca aceasta să aibă loc între două și mai multe persoane. Pentru ca această comunicare să se stabilească, nu e suficient să dorești acest lucru, ci trebuie să dai dovadă de anumite calități care să fie puse în valoare: a fi congruent în relația cu celălalt; a acorda celuilalt o atenție pozitivă necondiționată; a fi empatic etc. [57].

Procesul de comunicare poate fi influențat de o serie de factori perturbatori sau bariere. Dacă comunicarea nu derulează toxic, atunci apar dificultăți. Fiind în rol de părinte vă puteți confrunta zilnic cu o serie de bariere în comunicarea cu copilul Dvs. indiferent de vârstă sau gen.

Literatura de specialitate [2; 4; 15; 18;] elucidează un șir de bariere care pot fi observate în comunicare, la care adăugăm și unele exemple elocvente:

Tabelul 1. Bariere în comunicare

Bariere în comunicare	
Repere teoretice	Repere practice
<p>Exagerare sau diminuare. Adulții exagerează sau, dimpotrivă, diminuează importanța unor fapte, lucruri, calități ale copiilor. Deseori, părinții exagerează greșelile propriilor copii și realizările, succesele altora. Tendința de a exagera este proprie, în special, mamelor, iar tații sunt deseori tentați să Diminueze lucrurile. Această stare de lucruri se poate explica prin particularitățile sferei afectiv-volitivă și prin modelul comportamental achiziționat de fiecare dintre ei în propria lor familie.</p> <p>Supergeneralizarea Este tendința de a observa și de a evidenția o singură trăsătură negativă, ca una reprezentativă pentru întreaga activitate a copilului, presupunându-se și pronosticându-se în continuare eventualele domenii de insucces ale acestuia.</p> <p>Gândirea de tipul „totul sau nimic”. Deseori părinții văd lucrurile doar în „alb” sau „negru”. Când copiii nu reușesc să-și atingă scopurile integral, părinții sunt tentați să califice aceasta drept un eșec total.</p> <p>Negarea pozitivului înseamnă respingerea experiențelor infantile pozitive, insistându-se asupra</p>	<p>Îi dai ordine, îl comanzi, îl direcționezi. <i>Nu te mai plânge!</i> ; <i>Gata cu joaca, hai la masă ! ;</i> <i>Nu-mi pasă că ești așteptat de copii, tu trebuie să-ți faci ordine mai întâi în odaie!</i></p> <p>Îl avertizezi, îl ameninți. <i>Dacă faci/nu faci asta, mă supăr pe tine!</i>; <i>Încă un protest și nu știu ce-ți fac!</i></p> <p>Îl îndemni, îi ții predici. <i>Ar trebui să... ; Ar fi mai bine să...;</i></p> <p>Îi dai sfaturi, îi dai soluții sau sugestii. <i>Încearcă să...; Îți sugerez să... ;</i> <i>De ce nu... ?</i></p> <p>Îl mustrezi, îi ții lecții, îi dai argumente logice. <i>Dacă Renunți așa ușor, nu vei reuși să faci nimic, niciodată!</i></p> <p>Îl judeci, îl critici, îl învinuiești. <i>Scrii foarte urât!</i>; <i>Nu gândești deloc cum trebuie!</i></p>

faptului că „ele nu contează”, „nu sunt serioase”. Astfel se menține o convingere negativă vizavi de valoarea acțiunilor copilului, fapt care contribuie la apariția frustrărilor și a neîncrederii în forțele proprii.

Desconsiderarea viziunii infantile reprezintă tendința părinților de a ignora sau a desconsidera opinia copilului. Acest tip de gândire distorsionată se observă mai frecvent în familiile unde predomină stilul autoritar în relațiile interpersonale.

Saltul direct spre concluzii presupune formularea unor interpretări negative pripite, chiar dacă nu există

fapte sigure care ar susține convingător concluzia respectivă. Această barieră în comunicare se manifestă și ca o eroare prin presupunere. De exemplu, uneori părinții, în baza unei presupuneri arbitrare, consideră că evenimentele vor lua o anumită întorsătură negativă și trăiesc anticipat convingerea, precum că această predicție ar fi un fapt cert deja.

Această situație subminează înțelegerea reciprocă dintre membrii familiei și creează nervozitate, tensiune și stări frustrante.

Filtrul mintal presupune selectarea unui singur detaliu, care deseori poate fi negativ, și insistarea exclusivă asupra acestuia, fapt care diminuează reflectarea obiectivă și de ansamblu a realității.

Cercetările demonstrează un lucru

Îl lauzi, îl aprobi. *Cred ca ai dreptate!; Cred că deja șchiezi bine!*

Îl etichetezi, îl ridiculizezi. *Ești un răsfățat și un rău!; Zici că ești o maimuță!*

Îi analizezi comportamentul, îl diagnostichezi. *Faci asta numai ca să mă enervezi!; Nu crezi asta cu adevărat!*

Îl liniștești, îl consolezi, îl simpatizezi. *Nu-ți fă griji, totul va fi bine... ; Toți copiii trec prin asta...*

Îl tatonezi, îl chestionezi. *Cine ți-a spus asta ?; Ce vei face, dacă ... ?*

Îi distragi atenția, încerci să-l înveselești. *Hai să vorbim despre altceva!*

<p>curios: părinții nu au elaborate anumite criterii de selectare a acestor detalii de conduită infantilă, ele depinzând de cele mai multe ori de dispoziția părinților, de influența altor persoane sau de poziția copilului între frați și în familie.</p> <p>Raționamentul afectiv (emoțional) presupune faptul că emoțiile negative reflectă în mod sigur lucrurile așa cum sunt: „Dacă simt așa, înseamnă că este adevărat”.</p> <p>Afirmațiile categorice reprezintă încercarea părinților de a se automotiva cu „trebuie” și „nu trebuie” sau de a motiva copiii în direcția respectivă, ca și cum ar organiza pedeapsa înainte ca aceștia să fi întreprins ceva.</p>	
--	--

Comunicarea defectuoasă (toxică) în familie va produce efecte negative asupra relațiilor dintre membrii ei și va afecta climatul moral. Comunicând cu copilul într-una din aceste modalități, riscăm să-l facem pe copil mai puțin sociabil, să se simtă vinovat, inadecvat sau neacceptat; să-i scadă imaginea și stima de sine. Cunoașterea și conștientizarea structurilor de gândire distorsionată, privind comunicarea și exercitarea rolurilor parentale, reprezintă un pas cert, real și eficient al adulților în direcția dirijării relațiilor părinți – copii și a profilaxiei conflictelor familiale.

În acest sens propunem aplicarea unor *tehnici de comunicare eficientă cu copilul*:

- ***Fii disponibil pentru copilul tău:***

- Fii atent la momentele în care copilul tău este dispus să stea de vorbă - înainte de cină, la culcare și fii disponibil;
- Deschide discuția, astfel copilul tău va realiza că-ți pasă de ceea ce i se întâmplă;
- Găsește-ți timp pentru a-l petrece doar tu cu copilul tău, făcând una dintre activitățile lui preferate;
- Observă interesele copilului tău și documentează-te astfel încât să aveți subiecte comune de discuție;
- Inițiază conversațiile împărțându-i lucrurile la care te-ai gândit mai degrabă decât să îi adresezi întrebări.
- ***Arată-i copilului tău că este ascultat:***
 - Când copilul tău îți vorbește oprește orice altă activitate și ascultă-l;
 - Arată-te interesat de ceea ce spune;
 - Ascultă-i punctul de vedere chiar dacă este foarte diferit de al tău;
 - Lasă-l să termine tot ce are de spus înainte de a-i răspunde;
 - Repetă ceea ce ai auzit de la el pentru a fi sigur că ai înțeles corect punctul lui de vedere.
- ***Răspunde-i în așa fel încât să te audă:***
 - Copilul se va departa de tine dacă vei deveni mânios sau defensiv;
 - Exprimă-ți părerea fără a o respinge pe a lui, admitând că este în regulă să te contrazici;
 - Rezistă tentației de a crea dispute pe marginea a ceea ce este corect. În schimb spune-i “știu că nu ești de acord cu mine dar asta este ceea ce cred eu”;

– Concentrează-te pe sentimentele copilului, în timpul conversației, mai degrabă decât pe ceea ce simți tu. [5; 27; 36; 47].

Comportamentul prosocial și comunicarea empatică

Abordarea psihologică a comportamentului prosocial este relativ nouă, însă cu toate acestea au existat din cele mai vechi timpuri trimiteri la acest tip de comportament.

În acest sens, putem da exemplu o lucrare a filosofului Seneca, *De beneficii*, în care apare sintagma ce face referire la comportamentul prosocial.

În prezent, abordarea acestui tip de comportament este una complexă, existând numeroase definiții ale acestuia. S. Chelcea înțelege prin comportament prosocial un comportament intenționat, realizat în afara obligațiilor profesionale ce vizează promovarea și consolidarea, conservarea normelor și valorilor sociale.

O altă definiție a comportamentului prosocial este dată și de P. Golu, care susține că comportamentul prosocial este o categorie largă, care include atât conduita de ajutorare a oamenilor cât și manifestarea altruismului/ajutor dezinteresat. Comportamentul prosocial este comportamentul rezultat din procesele societății și a învățării sociale [31; 32; 33.].

Sfera comportamentului prosocial include o serie de forme și implicit valori morale precum: *ajutorarea, apărarea proprietății, generozitatea, protejarea și sprijinirea celuilalt*. Toate aceste valori morale menționate apar și în două dintre cele mai cunoscute forme ale comportamentului prosocial: bunăvoința și altruismul.

Bunăvoința este definită ca acțiunea prin care se urmărește binele celui alt, dar nu și obținerea unei recompense externe.

Altruismul este definită ca un comportament de ajutorare ce presupune sacrificiu de sine din partea celui care acordă ajutorul. Negovan V. definește altruismul ca pe un principiu moral, opus egoismului, care constă în acțiunea dezinteresată pentru binele celorlalți oameni și implicând atitudini de maximă generozitate [53].

În opinia lui A. Comte, cel care a și lansat termenul, altruismul este a trăi pentru altul, ceea ce înseamnă dragostea față de oameni, drept principiu, ordinea socială ca bază, progresul ca scop.

În opinia lui Moscovici există trei tipuri de altruism: *altruismul participativ*, *altruismul fiduciar*, *altruismul normativ*.

Altruismul participativ este exersat în favoarea familiei, Patriei, prietenilor. Acest tip vizează folosul întregii comunități și este tipul de altruism în care Sinele și celălalt se pot confunda.

Altruismul fiduciar se referă la comportamentele prin care se urmărește menținerea unei relații apropiate cu cei în care avem încredere. Altruismul fiduciar se sprijină pe încredere și echilibrul relațiilor interpersonale.

Altruismul normativ, este diferit de celelalte prin gradul său de obiectivitate, implicând chiar și norme socio-culturale. Prin acest tip de altruism indivizii caută să echilibreze responsabilitățile și solidaritățile sociale în scopul unei bune funcționări a instituțiilor sociale, ceea ce

asigură o legătură pozitivă între adeziunea la norme și comportamentul de ajutorare.

În esență, conchidem că toate aceste clasificări ale subtipurilor comportamentului prosocial au menirea de a evidenția complexitatea acestuia și de a accentua importanța și beneficiile interacțiunii umane.

Conceptul de sine/self-concept – autocunoașterea și comunicarea familială optimă

Conștientizarea structurii și dinamicii personalității umane, a dezvoltării ei optime presupune înțelegerea și utilizarea unor concepte cu valoare integratoare sporită și cu o direcționare deosebită spre actualizare și autorealizare. Un astfel de concept este conceptul de *Sine (Self)*. Acesta constă dintr-o constelație de atitudini ale persoanei față de sine însăși și față de alții, a căror stabilitate relativă conferă consistență și coerență de sine.

Dimensiunile Sine-lui se referă la următoarele aspecte:

- felul în care ne percepem și ne evaluăm în mod real, la un moment dat, în prezent (Sinele real);
- imaginea și aprecierea de sine proiectate, cum ar dori persoana să fie în viitor (Sinele ideal);
- ceea ce crede persoana că ar trebui / că s-ar cuveni să devină (Sinele dorit);
- ceea ce persoana nu ar dori să se îndeplinească, de care, eventual, se teme (Sinele anxious);
- ceea ce persoana disprețuiește la ea însăși (Sinele disprețuit).

Integrarea acestor dimensiuni într-un concept sintetic, cu valoare explicativă este necesară și benefică. Astfel, se pune accent pe un *Sine complex*, care explică adaptarea flexibilă la mediu și funcționalitatea optimă a personalității [13, p.183-185].

La un prim contact între două persoane, fiecare întrunește, în relația cu celălalt, dubla calitate de „actor și observator”. „Actorul” este echivalent cu „eu”, iar „observatorul” cu „celălalt”.

În psihologie cunoaștem o tehnică numită *Fereastra lui Johari*, care poate fi definită ca un model teoretic ce explică relația autocunoaștere-intercunoaștere. *Modelul poate fi folosit în scopul identificării elementelor de comunicare ce trebuie îmbunătățite în scopul autocunoașterii și desigur că a intercunoașterii*. El are forma unei ferestre, în care fiecare din cele patru zone are o anumită semnificație.

- Informații care sunt accesibile atât persoanei cât și celorlalți.
- Informații sesizate de ceilalți, dar fără să fie conștientizate de persoană.
- Informații conștientizate de persoană și inaccesibile celorlalți.
- Informații inaccesibile atât persoanei, cât și celorlalți.

Procesul prin care datele aflate în zona ascunsă sunt transferate zonei deschise este denumit *autodezvăluire*. Reeșind din cele expuse, există mai multe *stiluri de autodezvăluire* și receptare a feedback-ului:

Stilul I – persoana necomunicativă și distantă. Persoana e nereceptivă la feedback-ul celorlalți, dar nici nu este interesată să facă dezvăluiri personale. Persoana pare necomunicativă și distantă.

Stilul II – persoana ce nu are încredere în ceilalți. Descrie o persoană care este deschisă la primirea feedback-ului de la alte persoane, dar nu este interesată de dezvăluiri voluntare. O astfel de persoană este reținută la autodezvăluiri, pentru că nu are încă suficientă încredere în ceilalți. Poate să fie deschisă și să-și asculte interlocutorul, fără însă a se exprima despre sine foarte mult.

Stilul III – persoana neinteresată de opinia celorlalți despre sine. Descrie persoanele care sunt libere în autodezvăluiri, dar care nu încurajează feedback-ul celorlalți (persoane care nu au încredere în opinia celorlalți, reducând capacitatea de autocunoaștere).

Stilul IV – persoana ce are încredere în sine și posedă abilități de comunicare. Persoană care este deschisă la auto-dezvăluiri și la primirea de feedback din partea celorlalți. Are încredere în părerea celorlalți, în opinia celorlalți și în opinia personală, devenind un bun interlocutor.

Dezvăluirea propriei persoane este un proces al cunoașterii reciproce. Primul care se dezvăluie puțin câte puțin facând aceasta în speranța că atunci când cealaltă persoană va începe să-l vadă așa cum este, va fi încurajată să afle mai mult și, în același timp, să se alăture acestei

dezvăluiri. Autodezvăluirea este un proces simetric. Ea poate fi stimulată:

- de un feedback adecvat;
- adresând întrebări;
- manifestând interes față de răspunsurile pe care le primește persoana;
- încercând să lege aceste răspunsuri de cunoștințele și experiența proprie.

Cultura relațiilor familiale și gândirea de tip pozitiv

A fi pozitiv înseamnă a fi deschis și prietenos.

Aceasta nu presupune a ne lăsa *călcați în picioare de alții*. Trebuie să spunem ce dorim și să luptăm pentru a ne realiza această dorință. Nu presupune nici că ar fi cazul să dărâmăm tot ce ne stă în cale. A fi pozitiv înseamnă a hotărî în mod conștient că trebuie de pus accentul doar pe partea bună a lucrurilor; ceea ce înseamnă a agreea propria persoană și pe cei din jur și a cultiva interesul pentru oameni.

SUGESTII PENTRU O COMUNICARE POZITIVĂ ÎN CADRUL FAMILIEI

- Fiți disponibili pentru soții și copiii dvs!
- Observați momentele în care partenerul conjugal sau copilul ar vrea să vă vorbească (de exemplu, înainte de culcare, la cină sau în transportul public) și fiți disponibili pentru el în acele momente;
- Aflați mai multe despre interesele partenerului sau a copilului pe care îi aveți în îngrijire, de exemplu, care

este muzica lui/ei preferată sau ce activități preferă și arătați-vă interesați de ele;

- Respectați intimitatea personală și cea a membrilor familiei și evitați conversațiile cu *spectatori*;
- Persoanele străine pot fi implicate în discuție numai dacă tema conversației o cere;
- Învinuirea partenerului sau a copilului în fața persoanelor străine duce spre resentimente și ostilitate din partea acestuia;
- Dacă sunteți supărat sau furios, este bine să amânați discuția pentru mai târziu când veți fi mai liniștit și când veți putea face o analiză obiectivă a situației;
- Ascultați cu atenție și fiți politicoși! Evitați să întrerupeți interlocutorul atunci când încearcă să vă comunice ceva;
- Înlocuiți *De ce?* cu *Ce s-a întâmplat?*;
- În urma discuțiilor, interlocutorul trebuie să rămână întotdeauna cu sentimentul că este acceptat, chiar dacă ceea ce v-a împărtășit nu este pe placul dvs.;
- Lăudați efortul partenerului, adultului și a copilului de a comunica și, astfel, veți întări canalul comunicării;
- Exprimați-vă opinia, fără a o demonta pe cea a partenerului; recunoaște-ți că este normal să aveți păreri diferite;
- Rezistați tentației de a vedea cine are dreptate. Îi puteți spune în schimb interlocutorului: *Știu că nu ești de acord cu mine, dar asta este ceea ce cred eu*;
- În timpul conversației, concentrați-vă pe sentimentele celuilalt, nu pe emoțiile dvs.;

- Întrebați-vă partenerul ce își dorește de la o conversație cu dvs.: are nevoie de un sfat, să fie ascultat, are nevoie de ajutor pentru a face față diferitelor emoții sau de a rezolva o problemă;
- Realizați că, copilul sau soțul vă poate testa prin a vă spune o mică parte din ceea ce îi supără;
- Ascultați cu atenție ceea ce spune, partenerul dvs., încurajați-l să vorbească și el vă va împărtăși poate și restul poveștii.

Sarcini pentru seminar:

- 1. Identificați care sunt problemele cu care se confruntă familia tradițională și cea modernă.*
- 2. Caracterizați comportamentul prosocial în contextul comunicării și relaționării familiale. Propuneți sugestii pentru optimizarea comunicării familiale.*
- 3. Elaborați matricea particularităților comunicării și relaționării familiale pozitive.*

Subiectul 2
Sentimentalizarea relațiilor intrafamiliale și
conflictele dintre partenerii conjugali.
Preîntâmpinarea agresivității și a violenței în
cadrul familiei

Familia reprezintă o comuniune cu un ansamblu de relații socioafective reglementate prin norme oficiale /juridice și prin norme etice difuze. Relațiile din cadrul familiei pot fi reduse la câteva categorii principale: relațiile dintre soți; relațiile dintre părinți și copii; relațiile dintre descendenți; relațiile dintre rude; relațiile de mediu între membrii cuplului familial și alte persoane.

Rolurile familiale se manifestă în comportamentele pe care membrii familiei le oferă și le așteaptă de la fiecare membru al acesteia, în funcție de poziția pe care o ocupă în familie. Astfel, deosebim următoarele roluri familiale: *roluri conjugale, roluri parentale, roluri fraterne și roluri grandparentale /de bunică și rolurile de unchi, mătușe, verișori etc.*

Rolurile conjugale (de partener, de soț/soție)
presupun: cunoașterea de sine și a partenerului; satisfacerea reciprocă a nevoilor afectiv-sexuale, a intereselor și aspirațiilor referitoare la viața de familie; susținere reciprocă în urmărirea sarcinilor și funcțiilor familiei; modelarea intimității și a vieții de familie; stimularea funcționării relațiilor prin folosirea tuturor resurselor personale.

Roluri parentale/de părinte care asigură creșterea și educarea copiilor; formarea identității morale și sexuale a copiilor; stimularea evoluției și dezvoltării armonioase ale personalității copiilor.

Cercetătorii I. Mitrofan și N. Mitrofan definesc rolurile conjugal-parentale ca o formațiune complexă de atitudini, comportamente, comunicare verbală și expresivă, orientată spre asigurarea, consolidarea și dezvoltarea unor relații familiale optime, așteptate de fiecare dintre cei doi parteneri și copiii lor [50; 51].

E. Stănciulescu consideră că rolurile parentale reprezintă un ansamblu de comportamente (supraveghere, îngrijire, educație) pe care părinții le desfășoară în raport cu copiii. Orice societate prescrie, printr-un sistem de norme (culturale, instituționale, juridice) conținutul rolurilor parentale în funcție de sex (roluri materne și roluri paterne). În acest sens, trebuie să remarcăm faptul că comportamentele reale ale actorilor familiari nu coincid absolut cu prescripțiile, deoarece rolurile sunt în permanență reconstruite și actualizate [59].

Rolurile fraterne/de frate/soră se referă la: învățarea traiului alături de cele mai apropiate rude, de egali (prin afecțiune, rivalitate, solidaritate, competiție, conflict, negociere); completarea identității de sine și a celei sexuale; susținerea afectivă și comportamentală în diferite situații.

Rolurile grandparentale sunt îndeplinite de bunici. Aceștea dețin responsabilitatea în asigurarea stabilității, solidarității între generații și susținerea

familiei; transmiterea patrimoniului cultural, axat pe valorile general-umane; asigură funcția de coeziune inter-și intragenerațională, care conduce la unitate, adaptabilitate și o evoluție pozitivă a grupului familial.

Iubirea conjugală și atașamentul familial. Iubirea este sentimentul care ne învață a oferi și a primi atenție, atașament, stimă, comportament empatic și responsabilitate. În funcție de faptul, dăruiește iubire sau numai primește persoana, putem determina esența ei, definind sentiment matur sau imatur/pripit [18, p.262].

Iubirea matură este înțeleaptă, adevărată, iar *iubirea pripită* reprezintă reversul ei. Ea este proprie în special tinerilor, este posesivă, se poate asemana cu obsesia, se manifestă ca o pasiune puternică, dificil de dirijat, deseori poate fi de *la prima vedere* [ibidem].

O relație apare ca un răspuns la o nevoie și urmărește satisfacerea ei. Există mai multe motive care îi determină pe tineri să inițieze și să mențină o relație. Motivul constructiv pentru a începe o relație serioasă apare doar atunci când o persoană se îndrăgostește de cineva, manifestând respect, simpatie, interese comune. Formarea relațiilor urmează un anumit traseu psihologic, în care partenerii, în momente diferite își schimbă orientarea de la *eu* la *tu*, mai apoi la *noi*. Potrivit cercetătorilor V. Scott & G. Dubb, P. Runnels, relația de iubire, în formarea sa, parcurge următoarele stadii esențiale:

- ***Stadiul lunii de miere***, un moment când partenerii se simt foarte uniți și într-un acord total. Se simt legați, puternici, fericiți. Este o perioadă magică, când ambii 38

parteneri sunt îndrăgostiți, simt o atracție fizică reciprocă și sunt siguri că vor forma un cuplu pentru totdeauna.

- ***Stadiul autocunoașterii și descoperirii celuilalt.*** În acest stadiu unul dintre parteneri observă că celălalt nu face totul perfect, că vrea să facă lucruri pe care ea sau el nu le-ar aproba. Își cenzurează ori nu-și exprimă părerile din teama *să nu provoace probleme* sau să se rănească reciproc. Esența acestui stadiu este de a învăța să-și comunice unul altuia dezacordurile într-o manieră respectuoasă, să discute, să elaboreze strategii de comportare eficiente.
- ***Stadiul „Eu”.*** În acest stadiu partenerii încep să facă lucruri separate. Partenerii observă punctele individuale *forte*, simt că au nevoie de timp, spațiu, prieteni proprii, adică de intimitate. Dacă partenerii se axează prea mult pe interesele individuale, atunci survine despărțirea. Esența acestui stadiu reprezintă capacitatea de a participa la activități comune dar și independente, fără a tensiona și distorsiona relația.
- ***Stadiul „Noi.”*** Dacă sunt parcurse cu succes cele trei stadii, partenerii manifestă o angajare mai mare unul față de altul. Ambii au descoperit modalități de a colabora și coopera. Esența acestui stadiu nou este de a păstra un echilibru între a fi *o personalitate și totodată de a fi un cuplu*. E important de menționat faptul că pe măsură ce indivizii se dezvoltă și se schimbă, în mod normal, relația lor se maturizează și

devine una echilibrată. Relaționarea este un proces continuu, de schimbare.

Propunem un ansamblu de *caracteristici importante ale relației dintre tineri*, care pot fi considerate drept premise pentru întemeierea căsătoriei:

- manifestarea interesului sincer față de partener: se ascultă reciproc cu interes și sunt preocupați pentru cele discutate; le pasă de nevoile partenerului și încearcă să lucreze la aspectele mai puțin plăcute ale caracterului său; se respectă reciproc;
- au încredere totală unul în celălalt: stau liniștiți) fără a se întreba în fiecare clipă unde și ce face celălalt; pot discuta deschis; sunt dispuși să creadă ceea ce-i spune celălalt; pot accepta faptul că celălalt vine în contact cu o mulțime de persoane de diferită vârstă etc.;
- îl acceptă pe celălalt așa cum este și nu-i cere să se schimbe pentru el (ea);
- sunt conștienți că iubirea presupune acceptarea necondiționată; atașament și responsabilitate;
- cunosc și acceptă faptul că orice relație între două persoane presupune o serie de ajustări și compromisuri din partea celor doi, renunțarea la anumite privilegii și conforturi, acomodarea la nevoile celuilalt;
- se simte *acasă* unul în prezența celuilalt: simt un confort deosebit atunci când sunt împreună [apud, 65].

Evident că forța iubirii adevărate și pasiunea care i-au copleșit pe tineri, i-au făcut să se descopere reciproc, să-și cunoască așteptările, să-și modifice comportamentul, atitudinea; să dea dovadă de înțelegere, atenție, stimă și

responsabilitate. Aspectele nominalizate vor da naștere la sentimente mult mai puternice, ceea ce se poate defini drept *iubire conjugală*.

În opinia cercetătorilor, I. Mitrofan și N. Mitrofan , viața conjugală trebuie construită pe un sentiment durabil și profund, care ar lega două ființe umane de sex opus, fiind expresia pură și absolută a comunicării, prin care Sinele își împlinește făptura printr-un Altul, care trebuie să fie în cele din urmă un *Alt Eu însumi* [50; 51].

Iubirea conjugală poate fi *aparentă și reală*. Evident că partenerii trebuie să opteze pentru cea reală pentru menținerea echilibrului și a cadrului constant al căsătoriei.

Iubirea conjugală reală poate fi exprimată prin familia în care modul autentic de a fi unul cu celălalt, unul prin celălalt și unul pentru celălalt reprezintă o normă morală pentru ambii parteneri [18]. Familia autentică este mediul care satisface nevoile membrilor ei. Ea este universul care produce și întreține dragostea reciprocă, atenția, aprobarea, respectul și admirația. Pe parcursul existenței sale, se creează obiceiuri, *dragălășenii*, ritualuri prin care membrii familiei își satisfac nevoile individuale și pe cele comune. Se instituie o atmosferă de siguranță și de colaborare, necesară coeziunii ei, stabilității și bunăstării ei.

Într-o familie sănătoasă, consolidată, satisfacerea nevoilor copilului reprezintă prioritate incontestabilă. Astfel, părinții asigură *nevoile fiziologice* de bază: hrană, apă, căldură, odihnă, îngrijire și igienă; *cele de securitate*: ocrotire de primejdii; mediu favorabil, respectarea unor reguli elementare, îngrijire constantă, unitatea și

stabilitatea familiei, armonia interrelațională, controlul permanent, atent și flexibil, inclusiv nevoile *psihologice*, care nu pot fi satisfăcute decât prin dragoste, cunoaștere și susținere morală.

Din punct de vedere socioafectiv *nevoia de dragoste și de securitate* este cea mai importantă nevoie la vârstele mici (ea nu dispare însă nici la vârsta preadolescenței și a adolescenței). Familia oferă modelul viitoarelor relații pe care le are copilul cu părinții și frații, cu prietenii, cu colegii, cu propria sa familie mai târziu [30].

Toate experiențele pe care le acumulează copilul se cristalizează și se integrează într-un singur sentiment: este iubit, iar dragostea părinților este necondiționată.

În primele luni și în primii ani de viață, relația cea mai strânsă copilul o are cu mama. Pe zi ce trece însă, acesta devine tot mai independent. Relația cu mama pierde din importanța ei vitală, profilându-se mai clar relația cu tatăl. Copilul primește acum iubirea celor doi părinți, împlinindu-și astfel personalitatea.

E. Fromm (1995) consideră că iubirea mamei și iubirea tatălui nu sunt identice. Mama își iubește copilul pentru că este copilul ei, nu pentru că acesta ar fi îndeplinit vreo condiție anume sau i-ar fi îndeplinit cine știe ce așteptări. Potrivit viziunii lui E. Fromm, iubirea necondiționată „corespunde unei năzuințe dintre cele mai profunde, nu numai a copilului, ci a oricărei ființe umane” [Apud, 69].

Mama are rolul de a-i oferi siguranță în viață, tatăl are rolul de a-l călăuzi, învățându-l să se descurce cu

problemele pe care le va avea de înfruntat în cadrul societății”, susține autorul.

Tatăl reprezintă celălalt pol al existenței umane. Spre deosebire de iubirea maternă, iubirea paternă este una condiționată, principiul ei fiind: *„te iubesc pentru că îmi îndeplinești așteptările, pentru că îți faci datoria, pentru că ești ca mine”*. După vârsta de 6 ani, copilul începe să aibă nevoie de iubirea tatălui, de autoritatea și de călăuzirea sa [72].

În ceea ce-i privește pe cei doi părinți este important: ca mama să nu fi e hiperanxioasă, ci să fie optimistă, să-și dorească să se comporte așa ca copilul să devină independent și să se separe de ea. Iubirea tatălui să nu fie condusă de principii și de pretenții, ci să fie răbdătoare, tolerantă și nu amenințătoare, despotică, autoritaristă. Această dezvoltare a persoanei, *de la atașamentul centrat pe mamă - la atașamentul centrat pe tată*, constituie fundamentul sănătății mentale și al atingerii maturității de către copil. Dragostea părinților îl leagă pe copil de mamă, de tată, de familia lui, îl face loial acestora și celor pe care îi iubește.

Așadar, mama cu prezența sa feminină și comportarea ei duioasă, grijulie și atentă; tatăl cu prezența sa bărbătească și comportarea securizantă.

Cultivarea comportamentelor afectuoase de către părinții noștri ne oferă capacitatea de a forma legături intime, emoționale sau raporturi de muncă, numite atașamente, care influențează modul în care ne formăm legături cu alții pe tot parcursul vieții noastre.

Sarcini pentru seminar:

1. *Definiți conceptele de bază.*
2. *Analizați și caracterizați conflictele dintre partenerii conjugali. Descrieți și argumentați cauzele acestora.*
3. *Elaborați matricea particularităților comunicării și relaționării familiale pozitive.*

Subiectul 3
**Profilul moral al comunicării și al relaționării
interpersonale. Dirijarea comunicării și
relaționării familiale**

*Comunicarea și relaționarea familială centrată pe
respectarea normelor moral-etice*

Consilierea educațională a familiei este un domeniu relativ tânăr al științei și practicii pedagogice și psihologice, care continuă să se dezvolte dinamic. Acest lucru este deosebit de important pentru Republica Moldova, în care ajutorul psihopedagogic al familiei, consilierii relațiilor interpersonale, este încă într-o fază incipientă de dezvoltare. De asemenea, este evident faptul că experiența profesioniștilor din SUA și Occident în domeniul consilierii educaționale a familiei nu poate fi preluată și transferată integral în practica autohtonă de consiliere, deoarece cultura, mentalitatea oamenilor, tradițiile și valorile familiale diferă. Țara noastră face primii pași în explorarea serviciilor de acest fel. Actualmente, tipurile de asistență consultativă educațională a familiei sunt variate, în funcție de orientarea grupului de beneficiari și/sau de natura sprijinului solicitat și a sarcinilor pe care urmează să le soluționeze beneficiarul împreună cu consilierul. În acest context, instituțiile de învățământ și posibilitățile lor sunt în avangarda constituirii unor rețele de consiliere a familiei

la general și a familiei cu copii în special. Managerii școlari (administrația, diriginții), psihologii și cadrele didactice acordă un anumit ajutor în aceasă direcție. În ultimii ani s-a început a dezvolta o rețea de centre (în baza unor proiecte internaționale și naționale) de asistență socială, care prestează servicii de consiliere socială, psihopedagogică, medicală, juridică etc. În contextul instituțiilor de învățământ sunt organizate ședințe pentru părinți, lectorate, școli pentru părinți, care promovează variate tipuri de consiliere educațională (consiliere axată pe dezvoltarea părinților, consiliere preventivă, remedială și consiliere în situații de criză). Din practica pedagogică se știe că familia cu copii este vulnerabilă și necesită ajutor în educația copiilor care se maturizează rapid.

Psihologul rus, P. B. Овчарова [67] a propus o clarificare a nivelurilor de consiliere și terapie a familiei, care ajută să se facă distincție între domeniile de competență ale diferitor specialiști, între formele, metodele și specificul consilierii persoanelor; a situațiilor cu care se confruntă copiii și părinții în cadrul familiei. Modelul propus de cercetătoare include cinci niveluri:

Primul nivel, pune accent pe concretizarea dificultăților familiei în contextul relațiilor sociale, prin care se stabilesc relațiile acesteia cu școala, rudele, prietenii, cunoscuții cât și se diagnostică gradul dezintegrării familiei; a veniturilor și a situației ei economice. Aceste probleme sunt explicate prin apariția și multiplicarea factorilor de mediu nefavorabili. În rezolvarea acestora se implică serviciile de asistență

socială și consilierii educaționali. Cel de al *doilea nivel* are ca scop evidențierea și investigarea dificultăților familiale și familia ca grup uman natural, deoarece comportamentul deviant al copilului este un rezultat al disfuncționalității familiei sau a subsistemelor sale. Accentul nu se plasează pe caracteristicile individuale ale membrilor familiei, ci pe observarea caracterului și calității relațiilor dintre aceștia. În rezolvarea acestor probleme vine consilierea educațională sau terapia sistemică a familiei, care implică toți membrii familiei ce întâmpină dificultăți în educația copilului, în cadrul comunicării și construirii relațiilor interpersonale. Al *treilea nivel* are ca scop diagnosticarea dificultăților cognitiv-comportamentale, caracterizate de variate tulburări, dificultăți sub aspect emoțional sau comportamental, care pot fi explicate din perspectiva teoriei învățării, precum și a celei cognitiv-comportamentale. Specificul consilierii în acest aspect este unul centrat pe terapia cognitiv-comportamentală [67]. Dificultățile de dezvoltare și cele de personalitate reprezintă obiectul de cercetare la cel de al *patrulea nivel* propus de P. Овчарова, aici consilierul determină modificările care au loc la nivel de personalitate (cogniții, atitudini, comportament, caracter), etc. Problemele vizate necesită o intervenție de durată, implicarea consilierului educațional, a psihologului, dirigintei, managerilor școlari pentru remedierea lor și dezvoltarea abilităților necesare părinților și preadolescenților pentru a exercita funcția educativă cu succes și a remedia situațiile conflictuale apărute în relația acestora.

Ultimul, cel de *al cincilea nivel*, reprezintă diagnosticarea tulburărilor biologice. Ipotezele formulate indică prezența tulburărilor somatopsihice, neurofiziologice sau patologice care pot deveni factori principali în dezvoltarea unor tulburări mintale, caracterizate întotdeauna de o boală somatică. Ajutorul în aceste probleme este unul medicamentos, psihoterapeutic și de consiliere, îmbinate și valorificate competent și iscusit [Ibidem]. Clasificarea nivelurilor elucidate orientează consilierul educațional în adoptarea strategiei de lucru cu familia și îi permite să înțeleagă care este arealul său de acțiune și arealul de intervenție a psihoterapeutului. Schimbarea scontată și urmărită de consilier, vizează achiziția de informații, modificarea reprezentărilor asupra realității familiale și educaționale; formarea și refacerea unor percepții asupra realității interne și externe a persoanei și familiei; a remodelării și/sau substituirii cognițiilor, atitudinilor și comportamentelor, a realizării schimbărilor evolutive în personalitatea beneficiarilor. Psihoterapeutul ține în vizor și lucrează asupra tulburărilor somatopsihice. Toate nivelurile dezvoltate sunt interconexe, iar îmbunătățirea oricărui aspect și la orice nivel va influența pozitiv toate celelalte, cu excepția în care puterea acestor comportamente indezirabile va zădărnici obținerea succesului în medierea acestor probleme și stabilirea unor relații armonioase între părinți și copii. Cercetările recente ce vizează relațiile familiale demonstrează că familia astăzi are nevoie mai mult ca oricând de ajutorul

specialiștilor, care pot oferi servicii de consiliere educațională, nu doar copiilor ci și părinților [Ibidem]. Se știe că oamenii sunt ființe sociale care trăiesc și se dezvoltă prin relații de comunicare și interacțiune cu alții. În acest context, este foarte important investigarea și cunoașterea cadrului familial relațional care va conduce la determinarea și înțelegerea factorilor generatori de succese și dificultăți care condiționează formarea atitudinilor specifice ale acestora și influențează climatul familiei. Este evident și cunoscut faptul că, dificultățile pe care le întâmpină familia afectează, în sens negativ, capacitatea preadolescenților și a adulților de a gândi și acționa eficient. Așadar, scopul nostru, este să determinăm și să prezentăm dificultățile ce pot apărea în cadrul comunicării și relaționării familiale, pentru a lucra în direcția armonizării acestora [55].

Atunci când stabilim reguli și modele de comportament clare și coerente, oferim copiilor protecție și asigurăm integrarea optimă a sa în societate. În schimb, o educație foarte severă sau inconsecventă, reprezintă un factor de risc pentru consumul de droguri și alte comportamente problematice, datorită faptului că generează conflict, distanțează părinții de copii și împiedică supravegherea comportamentului. Părinții, preferă să impună anumite reguli și sancțiuni din obișnuință, chiar dacă funcționează sau nu, cu toate că observăm că acestea provoacă opoziția sau revolta copilului și, adesea, ele sunt încălcate sau ocolite. Din acest motiv, copilul nu trebuie să fie un spectator pasiv al

încercărilor de educare ale părinților, ci un actor activ și responsabil, care nu doar respectă regulile de teama sancțiunilor, ci contribuie la instituirea acestora (reguli și sancțiuni), înțelegându-le și asumându-și-le.

Atunci când stabilim o regulă în comportamentul copiilor este bine să ținem seama de următoarele condiții:

1. La început stabilim o singură regulă. După ce copilul o înțelege și o respectă, mai putem introduce o nouă regulă, astfel încât să nu zăpăcim copilul impunând brusc o serie de reguli noi;
2. Precizăm clar și explicăm copilului motivele pentru care este necesar să stabilim o regulă. Motivele trebuie să fie bine justificate, să nu fie arbitrar („uite-așa” sau „de-aia”), să nu se bazeze pe autoritate („pentru că așa spun eu care sunt tatăl tău”) și nici pe tradiție („pentru că așa e bine”);
3. Stabilim regula împreună cu copilul și luăm în considerare posibilitatea de a o negocia sau modifica, dacă aduce argumente suficiente. Totuși, dacă nu suntem de acord, ca părinți, ne asumăm responsabilitatea în educația copilului și impunem regulile pe care le considerăm potrivite;
4. Explicăm încă o dată copilului regula stabilită;
5. Stabilim împreună ce sancțiune primește dacă încalcă regula;
6. Odată fixate, regulile nu se schimbă și respectarea lor este urmărită consecvent și permanent, pe cât posibil de ambii părinți. De asemenea, în cazul în care copiii nu respectă o regulă, ar fi de preferat ca ambii părinți să

aplice sancțiunea prevăzută pentru încălcarea regulii. Nu pedepsim copilul de două ori pentru aceeași greșeală;

7. În cazul încălcării regulii aplicăm de fiecare dată pedeapsa stabilită;
8. Nu schimbăm regulile decât atunci când nu mai sunt valabile! Astfel, ora la care se poate întoarce acasă, timpul de joacă și de odihnă sau timpul alocat studiului trebuie să varieze și în funcție de vârsta copilului. Însă, nu pot fi schimbate în fiecare săptămână! Un semestru cel puțin sau un an școlar reprezintă o perioadă rezonabilă de valabilitate.

La fel în acest context, am dezvoltat mai multe tehnici de comunicare și relaționare în cadrul familiei, pe care le-am plasat în cadrul anexelor. Merită menționat faptul că pentru a optimiza relațiile și modelul comunicării în cadrul familiei trebuie să aplicăm mai multe strategii care ar avea menirea să schimbe cognițiile eronate, atitudinile false și comportamentele indezirabile. (Anexa 1.)

Analiza elementară a acțiunilor și faptelor omului, permite să observăm structura conștiinței morale, care este complexă, interconexă și definitorie pentru conduita acestuia. Filosofii disting următoarele componente ale conștiinței morale: sentimente morale, intenții și idealuri morale, voință morală [45]. Noi, completăm această structură cu încă două componente: cunoștințe cu privire la conduita morală și acțiunea morală, convingerile morale, în lipsa cărora nu vom fi în stare să formăm sentimentele, intențiile, idealurile și voința morală. Astfel, structura

conștiinței morale se configurează ca o formațiune ce constă din:

1. Cunoștințele morale care includ ansamblul de norme morale și valorile generale ale binelui moral. În plan filosofic, fiecare individ, inclusiv familia, abordată ca o comuniune a acestora, asimilează cunoștințele, concepția culturală existentă la nivel social cu privire la valorile moral-etice.

2. Sentimentele morale pe care le putem forma în baza cunoștințelor și a experienței morale. Acestea sunt divizate de filosofi [28, p. 84] în sentimente negative, care se manifestă prin teama de a nu distruge, grija de a nu dezonora, de a nu încălca o regulă etc. și sentimente pozitive, manifestate prin nevoia de a crea, dorința de a face bine, a fi responsabil, generos etc. În contextul vizat, devine evidentă partea cea mai importantă a sentimentelor morale – atitudinile morale, care au caracter afectiv și motivațional ce susțin, dinamizează și energizează acțiunea morală. Sigur că reieșind din importanța lor, atitudinile morale pot fi privite și ca o componentă a conștiinței morale independentă, însă noi, le percepem și abordăm în cadrul sentimentelor, deoarece atitudinile reprezintă chintesenta acestora și puntea spre formarea și funcționarea convingerilor morale.

3. Convingerile morale sintetizează, în plan psihosocial, valorile binelui moral, interiorizate, conturând capacitățile morale de ordin cognitiv-afectiv-motivațional-volitiv ale persoanei ce asigură trecerea de la nivelul teoretic al

conștiinței morale la cel practic, adică la acțiunile morale concrete.

4. Intențiile și idealurile morale ghidează acțiunile și faptele persoanei proiectate și realizate într-un mod conștient. Filosofii consideră că intențiile și idealurile morale imprimă conștiinței morale două direcții axiologice, definite ca forme: a) morală binelui / încurajatoare; b) morală datoriei / severă, strictă.

5. Voința morală are un caracter dublu, cel primitiv, de prefață și acțiunea voluntară, care preia conținutul psihologic al primei, îl purifică, îmbogățește, evaluând-l și supunându-l deliberării conștiinței [28, p.84-85]. Anume acțiunea etică voluntară reprezintă partea funcțională a voinței morale. Aici o mare importanță au deprinderile morale și trăsăturile volitive ale persoanei, care trebuie să fie centrate pe valorile binelui și a datoriei, responsabilității morale.

După cum putem observa din considerațiile expuse, conștiința morală a individului și a familiei nu poate fi separată de procesele psihice umane, cele psihosociale și culturale, după cum nu poate fi separată nici de biologicul/fizicul persoanei și nici de influența mediului real. În contextul dat, ținem să realizăm o precizare: conștiința persoanei, inclusiv cea morală, are caracter particular, dar, concomitent cu crearea familiei, membrii acesteia, în mod normal, formează o comuniune și încep să se manifeste nu numai ca o persoană separată, ci și ca persoane ce edifică și mențin un organism, o formațiune/instituție comună, care se va manifesta printr-o

conștiință și conduită morală deosebită. Evident că structura conștiinței morale a familiei va fi compusă și se va manifesta prin efecte și acțiuni de ordin particular și colectiv. În acest fel devine foarte clară tendința perpetuată de cultura cofigurativă /a părinților și cea postfigurativă / a bunicilor, persoanelor de vârsta a treia a societății umane, de a orienta tânăra generație pentru a-și alege un partener de viață cumpătat, bun, onest, care s-ar manifesta printr-o conștiință și conduită valoroasă, adică cu caracter moral. Întrucât conștiința morală include și un șir de elemente specifice, precum: reflecția, analiza și evaluarea, aprecierea valorică a acțiunilor, prevederea consecințelor acțiunilor / faptelor, planificarea acțiunilor, responsabilitatea pentru acțiuni/conduită și caracterul individual, unical și irepetabil al acțiunilor morale – ea se consideră o structură achiziționată, cultivată individului prin intermediul și sub influența mediului, a educației prin dezvoltarea potențialului său biopsihic. Bineînțeles că formarea conștiinței morale depinde de un șir de factori: maturizarea și dezvoltarea personalității, inclusiv a sferei psihice; formarea Supra-eului moral; preluarea modelelor demne și interiorizarea lor; educația morală; experiența personală, evenimentele vieții individuale corelate cu valorile familiei, modelul sociocultural căruia îi aparține persoana.

În concluzie, originile conștiinței morale la om sunt multiple. În determinarea lor am plecat de la un ansamblu de teorii, concepții și viziuni din domeniul psihologiei și filosofiei. Considerăm ca în conformitate cu concepția lui

A. Maslow [48], oamenii posedă o natură biologică interioară fundamentală, care constituie o premisă intrinsecă de dezvoltare a conștiinței prin valorificarea trebuințelor esențiale și a impulsurilor pentru creștere, dezvoltare și autoactualizare a sinelui. În sprijinirea acesteia vine și conceptul de sănătate prin gratificarea trebuințelor primare ce stau la baza dezvoltării trebuințelor superioare în procesul satisfacerii prin care omul este liber să tindă spre actualizarea sinelui. Susținând aceste poziții ne aliniem la viziunea cercetătorilor: [24; 28; 42] și alții, care, în operele sale, postulează o tendință evidentă și pozitivă a organismului uman, orientată dinspre interior spre dezvoltarea maximă și coordonarea acțiunilor sale cu factorii din exterior/socium. Prin urmare, putem conchide că originile conștiinței morale denotă două aspecte: a) originea interioară/ biologică și b) originea exterioară/socioculturală. La rândul ei, originea interioară reflectă originea dinamică a conștiinței morale, pe care R. Le Senne [45], o definește ca act etern, care nu depinde de nimic altceva, decât de sine. Originea exterioară/socioculturală include originea axiologică a conștiinței morale, adică valorile culturii ce au caracter uman, immanent și originea cronologică a conștiinței morale, care poate fi percepută, analizată și raportată la acțiunile persoanei în timp, la trecutul ei, existența prezentă și viitorul acesteia. Cunoașterea originii, structurii conștiinței morale asigură înțelegerea importanței reflecției – gândirii reflexive ca atribut, dimensiune a Supra-eului moral ce elucidează în mod obiectiv, critic individul și

acțiunile sale. Iată de ce adulții/părinții, cu experiență de viață, îndeamnă tinerii să gândească bine înainte de a face alegerea partenerului de cuplu/familie.

Experiența de consiliere a familiei și studiul, analiza conflictelor interioare, a dificultăților la nivelul comunicării și relațiilor interpersonale din cadrul acesteia (soț-soție, părinți-copii etc.), arată că dezechilibrul psihoemoțional, distorsiunile, devierile comportamentale, expunerea la îmbolnăviri – sunt direct proporționale cu diferențele extreme, incompatibilitatea conștiinței morale a partenerilor familiari. Sigur că pe parcursul vieții individuale și/sau în familie, este necesar să fortificăm conștiința morală, să consolidăm unitatea dintre conștiință și conduita morală, însă evident și cert este faptul existențial cunoscut de toți: un om centrat pe acțiuni morale nu va fi în stare să conviețuiască cu unul imoral, perfid, ipocrit. Ca familia să fie durabilă și armonioasă este necesar să ne cunoaștem bine reciproc, să analizăm și să medităm împreună asupra așteptărilor personale și ale partenerului de viață, să conștientizăm calitățile de personalitate care ne sunt proprii, dar și trăsăturile la care mai trebuie să lucrăm. Plus la aceasta, trebuie să ținem în vizor necesitatea depunerii unor eforturi moral-volitiv și intelectuale permanente, pe integral parcurs al vieții familiale. Motivația și gătința psihologică pentru planificarea-realizarea perspectivelor vieții, depășirea situațiilor-limită, luarea deciziilor de comun acord, coordonarea acțiunilor și responsabilizarea partenerilor familiari – contribuie la fortificarea conștiinței morale a

familiei și persoanei, asigurând materializarea ei într-o conduită morală demnă.

Respectul este un sentiment și o atitudine de prețuire și recunoaștere a valorii unei persoane. El este opusul umilirii și disprețului. Respectul semnifică luarea în considerare a sentimentelor, nevoilor, gândurilor, ideilor, dorințelor și preferințelor cuiva. Înseamnă a le lua în serios și a le valoriza, prețui. În fapt, a respecta pe cineva este similar cu a-l prețui pe el și gândurile lui, sentimentele etc., a-l recunoaște, a-l asculta, a fi cinstit față de acesta și a-i accepta individualitatea și idiosincraziile.

Respectul poate fi arătat prin comportament, dar și simțit. Putem acționa în moduri considerate respectuoase, după cum putem să și simțim respect pentru o anumită persoană. Este posibil să existe un dezacord între comportamentul afișat și sentimentele reale, astfel încât sentimentul de respect este mai important decât comportamentul lipsit de sentiment. Când există sentimentul de respect, comportamentul decurge de la sine.

Respectul se creează în multe feluri:

1. Tratatându-l pe celălalt așa cum ne-ar plăcea nouă să fim tratați. Aceasta ne trimite la celebrul îndemn biblic: *Fă celorlalți ceea ce ai vrea să-ți facă ei ție!* Respectul se dezvoltă într-o relație pe principiul spiralei: dezvoltarea respectului se alimentează din propriul proces și dinamică. Dacă ești primul care acordă respect, cu timpul respectul se va dezvolta între toate părțile implicate în conflict.

2. Evitarea insultării oamenilor și culturii lor. Multe interacțiuni dezastruoase sunt caracterizate prin atitudini ca aroganța, disprețul, teama față de diferențe etc. În acest scop este bine să găsim oameni care cunosc cultura nefamiliară nouă, pentru a ne oferi indicii privind modul în care să ne adaptăm cel mai bine la cultura aceea.
3. Comportamentul curtenitor. Să ascultăm ce are de spus celălalt. Să-i tratăm pe oameni cu fair-play. Toate elementele de bază *pe care le-am învățat la grădiniță* ne vor ajuta să creăm o atmosferă de încredere și respect.
4. Separarea oamenilor de problemă va permite tratarea cu respect a partenerului de conflict. A recunoaște că problema noastră este chestiunea în discuție și nu persoana, ne poate fi de folos în crearea respectului.
5. Prin *efectul de bumerang*, în sensul că mai întâi trebuie să-l exteriorizezi, ca apoi să se întoarcă la tine. Respectul nu poate fi cerut sau forțat, așa cum uneori se mai înșală oamenii.
6. Singurul mod de a învăța un copil ce este respectul, este de a-i dobândi respectul prin satisfacerea nevoilor sale, pe măsură ce acesta crește, începând cu nevoile de hrană, educație și terminând cu cele de libertate, autonomie și independență.

*Modalități de exprimare și de dobândire
a respectului*

- Îi validăm (confirmăm, aprobăm) sentimentele.
- Empatizăm cu el.

- Îl întrebăm: *Cum te-ai simți dacă...* înainte de a lua o decizie care îl afectează.
- Facem schimbări și compromisuri la inițiativa noastră, pentru a ne adapta la sentimentele, dorințele și nevoile sale.
- Nu îl întrerupem.
- Cerem și permitem feedback.
- Îi creăm posibilitatea să-și rezolve propriile probleme fără să-l subestimăm:
- Evităm să-i spunem ce să facă;
- Evităm să-i dăm sfaturi nesolicitate, predici și lecții.
- Pentru ca acest proces să fie eficient, sunt necesare mai multe condiții, printre care:
- Fiecare să fie conștient de propriile sale sentimente, să știe ce simte.
- Să fie capabil să-și exprime sentimentele.
- Să știe cum să asculte necritic și nondefensiv.
- Să știe să valideze sentimentele.
- Să aibă credința că sentimentele sunt valoroase și contează.

Avantajele de a fi respectat sunt multiple: obținem cooperarea voluntară din partea celorlalți, nevoile ne sunt întâmpinate cu mai puține resurse și energie, intrăm în mai puține conflicte și avem o stare psihică de bine. Respectul este primul pas pozitiv în construirea relațiilor.

Nu trebuie să-ți placă o persoană sau să-i înțelegi punctul de vedere ca să-i acorzi respectul. Respectul vine din credința că o persoană sau o cultură poate avea convingeri contradictorii cu ale noastre și noi să le cinstim

totuși, întrucât respectul primar este un drept funcamental al tuturor ființelor umane. În plus, scopurile noastre sunt mai ușor de atins când este prezent respectul.

Respectul joacă un rol important în multe feluri:

1. Respectul ne permite dobândirea încrederii celuiilalt.
2. Respectul ne permite să construim și să reconstruim relațiile.
3. Oferă o “intrare” în partea celuiilalt.
4. Persoanele din comunitate care sunt respectate sunt mai apte să aducă sau să încurajeze pacea.
5. Acordând respect poți sesiza elementul cheie din conflict.
6. Respectul poate duce la o schimbare pozitivă, în timp ce absența poate duce la continuarea distructivității.

În absența respectului apar disprețul și umilirea, cât și sentimentul de a nu fi auzit și înțeles. Absența respectului sau perceperea lipsei respectului adesea duce la conflict la nivel individual, familial sau societal. Întrucât primul pas major în stabilirea de relații strânse este respectul, absența respectului sau dispariția acestuia sunt și ele factori cheie în ruperea relațiilor și în ocurența conflictului. Relațiile și contactele care nu sunt construite pe baza respectului nu sunt întotdeauna de durată sau sustenabile.

Prevenția agresivității și violenței

Evitarea violențelor necesită self-control, dar și calități și exerciții de identificare precoce a semnelor posibilei agresioni din partea celuiilalt.

Controlul propriei violențe se realizează prin:

- Cunoașterea stilului propriu de rezolvare a conflictelor: Indivizii care își cunosc modul de reacție în situațiile de conflict devin conștienți de situațiile apte să le producă creșterea mâniei; analizează critic propriile justificări ale furiei, agresivității și violenței;
- Înțelegerea avantajelor și dezavantajelor violenței;
- Folosirea modurilor sănătoase de exprimare a furiei; a face deosebirea între răspunsurile asertive și cele agresive și a folosi efectiv răspunsurile asertive în comunicare.
- Cunoașterea naturii violenței, a rapidității cu care escaladează, a modurilor cum se ajunge la violență de la certuri minore și cum contribuie armele la violență.

Recunoașterea cauzelor violenței la ceilalți

Această înțelegere este facilitată de capacitatea de adoptare a perspectivei celuilalt.

- Persoanele capabile să adopte perspectiva celuilalt pot gândi mai flexibil, recunosc problemele în loc să le nege, se plasează pe o orientare constructivă a conflictului, care presupune rezolvarea creativă a problemelor, deschiderea, absența defensivității, flexibilitatea și utilizarea plenară a resurselor disponibile.
- Capacitatea de adoptare a perspectivei celuilalt mai facilitează respectul și grija pentru celălalt, în defavoarea blamului, neîncrederii și neînțelegerilor.
- Capacitatea de adoptare a perspectivei celuilalt mai înseamnă: comunicare, cooperare, încredere,

construirea stimei de sine, abordări creative în situații conflictuale, gestiunea fricii și furiei, conștientizarea stereotipurilor și prejudecăților, examinarea structurilor de putere și construirea capacității de a ierta.

Sarcini pentru seminar:

- 1. Definiți conceptele de bază: relație, comunicare familială.*
- 2. Numiți și descrieți etapele unui plan de management în cadrul conflictelor familiale.*
- 3. Elaborați strategii psihopedagogice de consilierea familiei din perspectiva comunicării și relaționării familiale pozitive.*

Subiectul 4
Particularitățile familiei în contextul conflictologiei familiale. Strategii de comunicare și relaționare familială eficientă. Respectarea Drepturilor omului și Drepturilor copilului

În contextul cercetării noastre am stabilit că acțiunile educative familiale pot fi eficiente dacă părinții cunosc particularitățile de personalitate și de vârstă ale copiilor, specificul comunicării și construirii relațiilor cu aceștia și partenerul adult, posedă competențe de preîntâmpinare-soluționare și dirijare a conflictelor familiale [18]. Această constatare ne-a orientat spre examinarea unor aspecte ale comunicării familiale și mai cu seamă ale conflictelor care pot apărea în cadrul familiei. Majoritatea savanților din domeniul științelor educației analizează conflictul din punct de vedere dinamic și motivațional, arătând că o stare de conflict se prezintă ca o situație în care două forțe mai mult sau mai puțin echivalente și de direcții opuse sau incompatibile acționează asupra subiectului. Prin urmare, conflictul presupune o ciocnire între tendințe, impulsuri, dorințe, cerințe, nevoi, care apar simultan și sunt contrarii [16; 26; 30; 33]. J. Nuttin consideră că sursa conflictului se poate stabili ușor, aceasta este prezentă chiar în structura complexă a personalității, având obiecții la modul de concepere și rezolvare a conflictului abordat de S.Freud, care îl reduce la plăcere. „În realitate, menționează cercetătorul, conflictul se desfășoară în interiorul aceluiași efort uman de autoactualizare, în și prin dinamismul și

procesul dezvoltării personalității însăși, ceea ce îl face pe individ să perceapă o tensiune psihologică internă”. În baza celor afirmate, devine evident faptul că și conflictele pot să-și facă apariția la nivelul cunoașterii de sine și la nivelul cunoașterii și integrării în socium, atunci când individul face alegerea între intimitate sau social. Adică, conflictul se poate declanșa dacă individul, care are o necesitate mare de intimitate pentru a se cunoaște, a medita, a se înțelege mai bine, pe sine este nevoit să facă un efort de prezență sau integrare socială. Acest lucru nu creează probleme pentru o personalitate matură, bine pregătită, ceea ce nu putem afirma despre adolescent [apud, 33]. R.S. Lazarus abordează conflictul în baza analizei stării individului, în fața căruia sunt expuse un șir de cerințe. Conflictul apare când se constată că dificultatea ține de realizarea a două cerințe, care sunt percepute de persoană ca incompatibile. Autorul clasifică aceste conflicte după 3 indici, care permit observarea sursei: a) conflictul se dezvoltă dacă apare o contradicție între cerințele interne ale persoanei și cele externe; b) conflictul apare când două cerințe externe sunt contradictorii; c) conflictul se dezvoltă din cauza ciocnirii a două cerințe/exigențe interne. Aceste trei surse de conflict sunt prezente pe întreg parcursul vieții omului, ele pot fi frecvent observate în perioada copilăriei și adolescenței [34].

Transferul de la un model la altul, de la un grup la altul creează anumite incoerențe și distorsiuni care provoacă conflicte de diferită intensitate și durată. Evidentă și

constructivă va fi poziția individului de a găsi un limbaj comun cu reprezentanții ambelor grupuri: cu părinții și cu prietenii. În același timp, individul este obligat să aleagă între două conduite, ceea ce este foarte dificil pentru acesta care a fost educat greșit în cadrul familiei.

Contextul dat demonstrează că acțiunile educative familiale trebuie să fie competente și conștiente. În această ordine de idei, este foarte importantă și sugestivă teoria raporturilor neurofiziologice de excitație și inhibiție, descrisă de savantul rus К. П. Анохин. Raporturile neurofiziologice de excitație și inhibiție pot fi: a) conflictuale, care derulează în conformitate cu regula exclusivității la nivel neurofiziologic, ce presupune de fapt o alegere în favoarea unei situații, acțiuni etc., în funcție de vârstă, sex și profesie. Apoi raporturile se pot diversifica, complica în activitatea conștientă în baza diferitelor cauze biologice, psihologice și sociale; b) de asimilare, determinate de aferența de sancționare prin valorificarea acțiunilor de așteptare, aspirație, anticipare, la nivel neurofiziologic;

c) de dominare ascunsă, care explică selectivitatea sistemului nervos central prin apariția unui focar de excitație în creier ce atrage toate celelalte excitații apărute în același timp și datorită acestui fapt le domină și mai mult. Din punct de vedere neurofiziologic, originea conflictului poate fi explicată prin particularitățile raporturilor dintre excitație și inhibiție ale sistemului nervos central, prin actele reflexe necondiționate și condiționate în planul activității conștiente, individuale și

sociale [apud 52]. Prin urmare, educația copilului trebuie să aibă la bază niște acțiuni parentale care ar contribui la formarea unor abilități și deprinderi de conduită adecvate vârstei, genului și mediului sociocultural, care devin reflexe condiționate, stereotipuri morale. Pentru a elabora o concepție integră asupra acțiunilor educative familiale, trebuie să stabilim o tipologie a conflictelor familiale adolescenți-părinți în intercondiționarea tuturor factorilor biopsihosociali. În baza a trei criterii, selectate din literatura de specialitate, încercăm prezentarea unui tablou al conflictelor care trebuie să fie cunoscut de părinți: 1) conflicte ce apar în baza criteriului psihogenetic (acestea țin de formarea personalității în funcție de manifestarea stadialității de evoluție); 2) criteriul somatogenetic (avem în vedere raportul dintre sănătate și boală, dintre normal și anormal); 3) criteriul situațional (avem în vedere sursele și menținerea reacțiilor conflictuale ale mediului de existență și activitate, relații). Cunoașterea și conștientizarea criteriilor nominalizate de către adulți asigură înțelegerea și aplicarea unui ansamblu echilibrat de acțiuni care vor exclude conflictele cu caracter distructiv. Acțiunile parentale se cer a fi structurate astfel:

- de intercomunicare și schimb de opinii, informații/feedback la nivel de comunicare;
- de relaționare și colaborare/feedback la nivel de construire și menținere a relațiilor;
- de susținere morală și stimulare a responsabilității/subtilă, delicată, la necesitate;

de implementare a unui regim stabil de viață și promovare a valorilor moral-etice și a modelelor comportamentale pozitive/sistematic, prin exemplul propriu și modul de viață al familiei.

Profunzimea și frecvența conflictelor copii–părinți este variată și diferă de la o familie la alta, de la o particularitate a caracterului la alta, dar experimentul pedagogic realizat recent ne-a demonstrat că, dacă adulții/pedagogii, părinții și însăși adolescenții posedă anumite competențe, este posibilă atenuarea acestora și profilaxia lor, iar acțiunile educative familiale devin mult mai eficiente, moment important, evidențiat de 83% de adolescenți. Linia strategică pe care am urmat-o ne-a permis să stabilim următoarele: – acțiunile educative familiale trebuie să fie flexibile și conștiente din ambele părți (și mama, și tata); – important este ca părinții să fie conștienți de necesitatea explicării și argumentării acțiunilor sale; – construirea unor relații familiale axate pe colaborare, parteneriat și complementaritate în scopul preîntâmpinării conflictelor cu caracter distructiv; – orientarea familiei spre autoeducație și implicarea activă a părinților în procesul de educație și cultivare, organizat de instituțiile de învățământ, reprezintă strategia comportamentală esențială a acesteia, dacă membrii adulți tind spre eficientizarea acțiunilor sale educative, echilibrarea procesului de influențare asupra generației în creștere și armonizarea relațiilor adolescenți–părinți; – axarea pe respectarea drepturilor copilului și respectarea principiilor educației de gen în elaborarea sau selectarea

acțiunilor educative familiale; – completarea și aprofundarea educației adulților în direcția formării la aceștia a competențelor parentale privind acțiunea educativă familială în situații obișnuite și dificile și inițierea adolescenților în procesul de autoeducație și pregătire pentru o viață axată pe valorile morale. La baza comunicării și educației familiale stau diverse mecanisme neuropsihice și pedagogice. Mecanismele respective sunt supuse unor legități naturale complicate, legi ale cunoașterii, legi ale comunicării, ale educației și învățării, legi ale comportamentului uman, ale dezvoltării individuale, ale relațiilor interpersonale etc. Pentru ca acțiunea acestor legi să contribuie la obținerea rezultatelor pozitive în conformitate cu obiectivele educației, trebuie să fie respectate anumite cerințe, reguli care cu timpul sunt sintetizate în exigențe cu caracter generalizat, devenind esențiale pentru diferite laturi ale procesului educațional.

Analizând literatura de specialitate, am desprins un ansamblu de principii de optimizare a intercomunicării familiale adolescenți–părinți [20; 21], pe care le-am aplicat în experimentul formativ, completându-le în conformitate cu particularitățile comunicării cu adolescenții. Primul lucru, cel mai important pe care l-am efectuat în cadrul experimentului formativ, a fost familiarizarea familiei cu aceste principii:

1. Principiul orientării intercomunicării familiale spre formarea personalității copilului și a capacității lui de autoeducație;

2. Principiul individualizării intercomunicării și formării conduitei empaticе;
3. Principiul asigurării ajutorului în direcția autocunoașterii și conștientizării particularităților fiziologice și psihologice;
4. Principiul formării atitudinii pozitive față de viață;
5. Principiul creării unui mediu familial favorabil pentru un dialog sincer și deschis cu adulții;
6. Principiul sprijinirii pe calitățile pozitive ale personalității și interesul sincer al adulților față de problemele adolescentului;
7. Principiul asigurării continuității, consecvenței, unității cerințelor în procesul intercomunicării familiale;
8. Principiul evitării atitudinilor extreme în intercomunicarea familială. Fiecare principiu reflectă anumite cerințe și se află într-o interdependență funcțională [16]. Noi am completat principiile date încă cu opt principii de comportare a adultului cu adolescentul în cadrul familiei sau în procesul de învățământ.

Condiții psihopedagogice de valorificare a comunicării și relaționării familiale eficiente:

1. ***Cunoașterea efectului acțiunii și metodele educative de către toți membrii adulți ai familiei.*** Respectarea acestei condiții presupune familiarizarea părinților și bunicilor cu metodele educative, care pot fi aplicate în cadrul familiei. La fel, adulții trebuie să înțeleagă specificul acțiunilor și a influențelor educative.

Acțiunile educative urmăresc anumite scopuri, sunt 69

conștiente, iar influențele nu sunt întotdeauna conștiente, au un caracter mai subtil, dar sunt foarte importante în educația copilului (acestea sunt modelele de comportare, comunicare, relaționare a adulților; modul de viață al familiei) etc.

2. ***Cunoașterea de către adulți a particularităților de dezvoltare psihologică și individuală a persoanei.*** În secolul XXI, când avem posibilitatea să ne informăm din Internet, mass-media, biblioteci bogate în literatură, fiecare adult este dator să cunoască particularitățile dezvoltării persoanei de la naștere pe parcursul vieții. Acest lucru asigură adulților o integrare socială eficientă, realizarea unei educații familiale calitative și valorificarea optimă a relațiilor intergeneraționale.
3. ***Respectarea drepturilor tuturor membrilor familiei, indiferent de vârstă și sex.*** Acestea mai întâi trebuie bine cunoscute, apoi necesită o promovare sistematică în toate sferile vieții familiale;
4. ***Unitatea cerințelor din partea părinților și a bunicilor privind educația copiilor/nepoților*** va contribui la asigurarea unei colaborări eficiente și la evitarea conflictelor familiale.
5. ***Încurajarea de către părinți a comunicării și relației bunici-nepoți sub variate forme*** (vizite la bunici, acordarea ajutorului, felicitarea de sărbători etc.).
6. ***Orientarea membrilor familiei spre colaborare, cooperare, sprijin reciproc în relația cu bunicii*** va contribui la sporirea calității vieții tuturor membrilor familiei și la coeziunea familiei.

7. ***Crearea unor condiții optime de comunicare cu bunicii aflați la distanță*** prin valorificarea telefoniei mobile, webcam și rețele de socializare, scrisori, vizite etc.
8. ***Susținerea de către familie a bunichilor în situații dificile de existență*** va servi drept model pentru nepoți de comportare cu bunicii, inclusiv persoanele în etate. Această condiție posedă un caracter evident moral, deoarece reprezintă un anumit feed-back sociocultural și economic, centrat pe respect, afecțiune și colaborare familială optimă.
9. ***Formarea și dezvoltarea respectului, a atitudinii pozitive și de acceptare față de persoanele în etate/bunicii***, prin modelul/exemplul propriu de comportare al părinților.
10. ***Crearea unor condiții de sporire a calității vieții personale și de familie, la vârsta a treia*** prin variate mijloace (vizite, comunicare frecventă prin scrisori/mesaje electronice, telefonie mobilă, skype etc.; acordarea unui ajutor economic la necesitate etc.).
11. ***Păstrarea și valorificarea adecvată a tezaurului axiologic postfigurativ în vederea consolidării parteneriatului inter- și intragenerațional familial.*** Membrii adulți ai familiei puntează clar și promovează valorile acesteia, axându-se pe tradițiile de neam, pe cele ale familiei de origine într-o corelație adecvată, îmbinând tradițiile noi cu cele populare și cele ce parvin de la bunici (valori morale, estetice, culturale etc.)

12. ***Adoptarea modelului relațional bunici-nepoți-părinți axat pe echilibrul generațional.***
13. ***Evitarea, preîntâmpinarea și anihilarea blocajelor*** ce conduc la distorsiuni comportamentale și apariția conflictelor de comunicare și relaționare familie-bunici. Ultimele două condiții sunt într-o strânsă legătură, deoarece experiența civilizației demonstrează necesitatea conviețuirii armonioase a generațiilor tinere, adulte și a celor în etate.

Respectarea Drepturilor omului și Drepturilor copilului [9]

Drepturile omului sunt drepturile fundamentale pe care toți oamenii le au, pur și simplu, pentru că sunt ființe umane și fără de care nu pot exista. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 stipulează că „toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi (art.1). Drepturile omului și libertățile fundamentale garantează ca oamenii să fie tratați în mod echitabil și cu respect, permit dezvoltarea potențialului uman și asigurarea necesităților oamenilor. Acestea se bazează pe tendința omenirii spre o viață unde demnitatea și valoarea fiecărei persoane vor fi apreciate și respectate. Neglijarea și nerespectarea drepturilor omului poate avea impact negativ nu numai asupra unor persoane singulare, dar poate provoca confruntări, instabilitate politică și socio-economică la nivel de societate și între țări. Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite descrie Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) ca pe un ideal comun pentru toate popoarele și națiunile. În

poftida progreselor înregistrate pe plan mondial, acest ideal rămâne nerealizat la nivelul mai multor țări, acestea confruntându-se cu mai multe probleme: creșterea diferențelor dintre săraci și bogați; accesul limitat la educație; persistența discriminării față de femei, etc. Astfel, idealul care a stat la baza Declarației Universale a Drepturilor Omului rămâne și astăzi pe agenda omenirii. În acest context, misiunea sistemului educațional este să contribuie la valorificarea Drepturilor Omului la nivel de personalitate a fiecărui copil. Fiecare copil are dreptul să-și cunoască propriile drepturi și responsabilități în contextul drepturilor umane, să învețe să le revendice și să participe activ la promovarea acestora. O dificultate majoră a abordării temei Drepturile Omului în școală o constituie contradicția dintre intenție și realizare. Elevii trebuie să învețe să facă diferența între ideal și împlinire, să se orienteze în ceea ce fac după valorile drepturilor omului și să construiască în viitor un mediu care să respecte mai mult demnitatea umană. De asemenea, Declarația Universală a Drepturilor Omului conține în articolul 26 un argument relevant în contextul celor invocate: „Educația trebuie să aibă ca scop dezvoltarea globală a personalității umane și solidificarea respectului pentru drepturile omului și pentru libertățile fundamentale. Ea trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și grupurile rasiale sau religioase și să favorizeze activitatea Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.

Educația pentru Drepturile Omului reprezintă o nouă dimensiune a educației contemporane. Societatea actuală reprezintă în linii mari o intensificare a schimbărilor și transformărilor în toate domeniile, inclusiv cel educațional. Educația pentru Drepturile Omului este educația relațiilor, întrunind principalele condiții, care permit fiecărei persoane să-și dezvolte și să-și folosească cât mai eficient calitățile: fizice, intelectuale, socio-afective, morale și spirituale. Educația pentru Drepturile Omului, la nivel multidimensional, are ca punct fundamental promovarea și dezvoltarea unei culturi a Drepturilor Omului, care vizează:

- Educarea respectului pentru valorile Drepturilor Omului și libertăților fundamentale;
- Valorificarea demnității umane și a respectului pentru sine și pentru ceilalți;
- Asigurarea egalității între bărbați și femei, oportunități și șanse egale în toate sferile de activitate;
- Promovarea respectului, înțelegerii și aprecierii diferențelor, în special față de minorități și comunități naționale, etnice, religioase și lingvistice;
- Încurajarea persoanelor pentru revendicarea drepturilor în contextul relațiilor cetățean-stat;
- Promovarea democrației, justiției sociale, solidarității și prieteniei între popoare și națiuni;
- Contribuția la programele organismelor internaționale, care vizează crearea unei culturi a păcii, bazată pe recunoașterea valorilor universale ale Drepturilor Omului și nondiscriminării.

Scopul „Educației pentru Drepturile Omului este dezvoltarea plinară a personalității copilului, educarea acestuia în spiritul respectului, revendicării și promovării Drepturilor Omului. La nivel comportamental educația pentru Drepturile Omului pregătește copilul să-și asume responsabilitățile vieții într-o societate deschisă și liberă, bazată pe înțelegere, pace, nediscriminare, pe egalitate de gen și de prietenie între toate popoarele și grupurile sociale, etnice, naționale și religioase.

Conceptul competenței de respectare, revendicare și promovare a Drepturilor Omului reprezintă ansamblu de cunoștințe, abilități, atitudini și comportamente, care îmbinate armonios și complementar permit rezolvarea adecvată a unor situații de interacțiune persoană-stat, persoană-societate, persoană-comunitate, interpersonale și interculturale. În context formativ, acest deziderat poate fi realizat prin demersuri educaționale, axate pe următoarele concepte didactice:

- A învăța despre Drepturile Omului, ceea ce presupune promovarea înțelegerii Drepturilor Omului la nivel comprehensiv (copilul cunoaște și înțelege principiile și normele drepturilor omului, instrumentele drepturilor omului, și valorile care stau la baza lor);

- A învăța prin Drepturile Omului, ceea ce presupune educarea respectului pentru valorile Drepturilor Omului prin metode incluzive, participative și democratice care respectă drepturile elevilor și profesorilor (copilul respectă drepturile celorlalți și este conștient de demnitatea proprie și a altora);

- A învăța pentru Drepturile Omului, ceea ce presupune dezvoltarea competențelor pentru protecția Drepturilor Omului (copilul știe cum și este împuternicit să-și exercite sau să-și revendice propriile drepturi și drepturile altora);

Valorile incluse în finalitățile educației pentru Drepturile Omului nu se pot realiza de la sine. Respectul față de Drepturile Omului și demnitatea umană, deschiderea față de celălalt, acceptarea acestuia, nediscriminarea nu sunt înnăscute, ci se construiesc în personalitate prin demersuri educaționale sistematice. Din perspectiva cultivării și promovării acestor valori, rolul școlii este deosebit de important în valorificarea Drepturilor Omului ca și o șansă a dezvoltării personale și a comunității, diminuarea prejudecăților, tensiunilor și disconfortului. Școala este chemată să ofere, prin intermediul educației pentru Drepturile Omului, un model de dezvoltare multilaterală a unei personalități libere și aptă de conviețuire pașnică și constructivă [61].

Pentru mai multe detalii poate fi consultată Anexa 3 din suportul auxiliar și site-urile specializate în Drepturile omului și Drepturile copilului.

Sarcini pentru seminar:

1. *Analizați etapele vieții de familie din perspectiva comunicării și relaționării optime.*
2. *Elaborați strategii de optimizare a relațiilor copii-părinți, copii-părinți-bunici.*
3. *Realizați Fișa Managementului relațiilor familiale pozitive.*

Subiectul 5
Familia și etapele dezvoltării ei ulterioare.
Comunicarea și relaționarea părinți – copii și
bunici-părinți-copii

Etapile vieții de familie din perspectiva comunicării și relaționării optime. Familia disfuncțională ca factor de distorsionare a comunicării și relaționării interpersonale părinți-copii și bunici-părinți-copii

Ațiuni educative cu caracter formativ. Părinții și bunicii:

- caută compromisuri și manifestă stimă față de copil;
- susțin și încurajează copilul;
- se joacă, discută; se plimbă; merg în variate excursii etc.;
- comunică, răspund calm și explicit la întrebările micuțului;
- îl ajută, îl învață, îi demonstrează o acțiune;
- se plimbă, frecventează spectacole pentru copii;
- organizează sărbători în cadrul familiei.

Influențe parentale care pot avea caracter negativ (Calaraș C.)

- îi impun copilului în mod coercitiv regulile de comportare;
- practică modele nedemne de conduită, astfel îi insuflă copilului comportamente negative;

- îi apreciază dur acțiunile;
- fac judecăți și reproșuri;
- îi controlează și dirijează acțiunile;
- decid pentru copil și în locul lui;
- ignorează opinia copilului;
- dictează sau tutelează excesiv copilul;
- aprobă sau dezaproabă fără a argumenta;
- provoacă emoții negative;
- manipulează cu copilul;
- deseori resping brutal copilul;
- curmă inițiativele copilului; alintă copilul, răsfățându-l;
- interzic, constrâng activitatea;
- sunt duri, inconsecvenți sau prea permisivi;
- țipă, lovesc copilul, manifestă abuz psihoemoțional, fizic;
- înjosesc copilul, curmându-i încrederea în forțele proprii.

În acest sens, în mare parte, ne-am axat pe abordarea consolidării familiei, iar toate activitățile din cadrul procesului de consiliere au scopul de a-i ajuta pe părinți să dezvolte competențe și abilități pentru a putea asigura un mediu propice dezvoltării sănătoase a copilului, pentru a asigura bunăstarea copilului, reducând, în același timp, riscul abuzului și al neglijării.

Comunicarea și relaționarea părinți – copii și bunici- părinți-copii (I. Simcenco)

Generațiile interacționează permanent și continuu între ele, stabilind o multitudine de configurații relaționale, variate ca formă și conținut. Întrucât ne interesează aspectul colaborării, a parteneriatului educativ familie-bunici am conversat și am analizat opiniile unui lot experimental (100 subiecți) pe marginea relației lor cu bunicii și am stabilit cinci modele de interacțiune familie-bunici: *modelul interacțiunilor dominate de bunici* (11,3%); *modelul interacțiunilor în care bunicii și părinții sunt percepuți ca aliați* (24,2%); *modelul interacțiunilor dominate de părinți* (7,1%); *modelul interacțiunilor familiale axate pe echilibrul generational* (40,8%) și *modelul mixt* (16,6 %).

Modelul interacțiunilor dominate de bunici este caracterizat de dominanța bunicilor în viața de familie a copiilor adulți care sunt deja părinți și a nepoților. Acest lucru se observă, în special, la nașterea primului nepot. La această etapă unii bunici, considerând cuplul tânăr prea fragil și lipsit de experiența creșterii și îngrijirii copilului, preiau atributele și responsabilitățile lor. Ei presupun că cei mici au nevoie de o îngrijire specială din partea unor persoane cu experiență, uitând deseori că și ei au fost cândva părinți tineri. Probabil din motivul de a nu repeta greșelile făcute cu propriii lor copii, această categorie de bunici preiau controlul asupra familiei tinere. De regulă, cel mai mult se implică, se impun și sunt active bunicile. Evident că nu putem fi categorici în acest caz, deoarece uneori bunicii au dreptate; se întâmplă că tinerii nu sunt la

începutul vieții de familie eficienți sau învață, sunt prea ocupați la serviciu și nu-și onorează calitativ funcțiile parentale.

Acest model de interacțiune poate fi considerat adecvat la etapa contemporană, doar când tinerii apelează la bunici, altfel el poate genera tensiune și conflicte în ambele familii. Deseori, cei vârstnici observă, subliniază și critică neajunsurile, stilul de viață, greșelile de educație comise de părinți. Desconsiderarea tinerilor părinți va provoca conflicte majore și ulterior dificultăți în construirea relației de cuplu și a relației cu copiii. Aceștia din urmă vor suporta mari încărcături emoționale, vor deveni vulnerabili, fricoși, anxioși sau vor interzice nepoților să comunice cu bunicii.

Modelul interacțiunilor în care bunicii și părinții sunt percepuți ca aliați. În esență, părinții sunt responsabili de creșterea și educarea copiilor. În opinia noastră considerăm că pentru a realiza cu succes acest obiectiv în cadrul familial este necesară susținerea constantă și implicarea în anumite situații de viață a bunicilor. Cercetările demonstrează că acest model este binevenit doar dacă bunicii reprezintă modele morale (culturale), demne de urmat, asigură stabilitate, ordine, echilibru și coeziune familială.

Cu regret, astăzi, unele familii tinere refuză ajutorul bunicilor privind supravegherea și educarea nepoților, considerându-i persoane de *modă veche*, sau le solicită ajutorul numai în situații economice dificile. Acest fapt poate contribui la crearea unei distanțări în relația bunici-

nepoți și apariția disfuncționalității în relația părinți-bunici-nepoți; poate provoca comunicări infecte, nepoliticoase, axate pe desconsiderare. Tânăra familie trebuie să se comporte cu părinții lor (din ambele părți) respectuos; să aducă argumente la unele decizii și situații de refuz, să explice atent fără a obijdui persoanele în etate, pentru a le păstra ca aliați pe parcursul vieții.

În linii generale, influența educativă a bunicilor asupra nepoților presupune, mai degrabă, o activitate paralelă decât comună. Modelul vizat este unul complex și delicat, el poate eșua din cauza relațiilor de adversitate ce conduc la interacțiuni negative și chiar la ignorarea interacțiunilor cu bunicii, iar nepoții vor fi lipsiți de comunicarea valoroasă cu cele mai apropiate rude ale sale.

Modelul interacțiunilor dominate de părinți.

Abordarea dată poate fi desprinsă din modelul anterior. Este cunoscut faptul că părinții reprezintă generația intermediară dintre celelalte două generații. De ei va depinde construirea și menținerea legăturii bunici-nepoți. Acest model atribuie părinților un rol prioritar în raporturile partenoriale intergeneraționale. Aderența puternică a bunicilor la valorile propriei generații, uneori îi determină pe părinți să devină nonconformiști. Este clar că între cele două generații vor exista mereu puncte de vedere diferite, dar bunicii prin experiența lor de viață, capacitățile de mediere, promovarea valorilor autentice, joacă un rol important în stabilitatea vieții de familie.

Există situații când părinții au expectanțe neadecvate față de vârstnici cât și față de proprii lor copii sau nu știu singuri ce-și doresc.

În esență, acest model poate genera conflicte, concurență cât și posibilitatea de a-i înlocui pe bunici cu bone calificate în educația copiilor, totul depinde de înțelepciunea ambelor părți, cultura lor, starea sănătății și disponibilitatea buniciiilor.

Modelul interacțiunilor familiale axate pe echilibrul intergenerațional. Acest model este unul armonios ce are la bază proiectarea sarcinilor și realizarea scopurilor comune, legate de creșterea și educarea tinerei generații. În acest context venim să evidențiem postulatul susținut de Cuznețov Larisa [14] și alți cercetători, conform căruia coexistența echilibrată a tuturor generațiilor, bazate pe simetrie, complementaritate, reciprocitate și parteneriat; pe principiul schimbului și al colaborării, chiar dacă uneori acestea nu sunt echivalente, vine să completeze și să dezvolte cultura și ethosul pedagogic familial, contribuind esențial la interiorizarea modelului comportamental demn, la plâsmuirea personalității copilului.

Potrivit celor expuse, precizăm că familia reprezintă unitatea educativă primară, părinții fiind primii educatori, care asigură formarea și dezvoltarea personalității copilului, pe când bunicii au un rol de securizare și sprijin psihoemoțional (cu excepția când ei rămân unicele rude a copilului). Astfel, copilul deține un rol central în cadrul familiei, iar iubirea, maturitatea emoțională, comunicarea

empatică, responsabilitatea, spiritualitatea, pe care o oferă părinții și bunicii în parteneriat – constituie *premisele esențiale și baza formării viitorului adult*. Experiența de viață, chibzuința, îngăduința și înțelepciunea de care dispun, cu care se împărtășesc bunicii ajută la menținerea și consolidarea familiei, a culturii familiale și, totodată, contribuie la formarea sentimentelor de apartenență și identitate la neam la tânăra generație [19].

Cu certitudine că modelul echilibrului generațional este un model ideal pentru care trebuie să opteze fiecare familie și întreaga societate.

În concluzie, menționăm că abordările teoretico-praxiologice propuse reprezintă un reper fundamental de analiză și ghidare a raporturilor intergeneraționale familiale. Considerăm important ca fiecare generație să cunoască modelele expuse și să țină cont de recomandările propuse, deoarece conținutul și esența lor reprezintă realitatea existențială a omului, calitatea căreia depinde de contribuția morală a fiecărei persoane și a societății în întregime.

Totodată, educația și socializarea tinerei generații va determina procesul de asimilare de către aceștia a unui spectru larg de valori materializate în experiențe, succese, eșecuri, activități festive, distractive, funebre, reguli și norme proprii/comune, tradiții, obiceiuri sociofamiliale etc. Transmiterea și asimilarea patrimoniului valoric, transpunerea lui în atitudini, comportamente familiale, profesionale, sociale, culturale și cotidiene, reprezintă un

fenomen sociouman fundamental ce asigură calitatea relațiilor între generații.

Avantajele prezenței bunicilor în viața nepoților (I. Simcenco)

A avea bunici în familie, sau în preajma acesteia, presupune un șir de avantaje în educația nepoților:

- *formarea și dezvoltarea simțului de apartenență și identitate la neam a copilului;*
- *spiritualizarea educației și promovarea valorilor religioase;*
- *transmiterea valorilor autentice, a tradițiilor și a obiceiurilor populare;*
- *oferirea modelelor cumpătate și pozitive de conduită;*
- *suport afectiv necondiționat, răbdare, securizare și siguranță;*
- *sursă de experiență existențială, înțelepciune și devotament;*
- *stabilitate emoțională și afectivă;*
- *asigurarea echilibrului, stabilității și continuității familiei.*

Principii de comunicare eficientă cu bunicii

- Ascultați atent sfaturile lor;
- Nu criticați opinia bunicilor;
- Nu încercați să reeducați bunicii;
- Nu fiți duri în discuții și comportament;
- Acordați-le atenție, semne de respect;
- Manifestați atașament și dragoste față de ei;
- Fiți amabili și răbdători;

- Dați dovadă de compasiune / empatie;
- Rețineți și promovați în relațiile intrafamiliale ceea ce este pozitiv și bun;
- Fiți realiști; nu așteptați prea multe de la bunici.

Strategii și tehnici de depășire a dificultăților de comunicare-relaționare în cadrul familiei.

Tabelul 2. ABC-ul emoțiilor [13]

Emoții trăite atunci când nevoile sunt satisfăcute		
☒ Bucuros	☐ Intrigat	☐ Recunoscător
☐ Confortabil	☐ Împlinit	☐ Stimulat
☐ Disponibil	☐ Încrezător	☐ Surprins
☐ Energic	☐ Mândru	☐ Sigur
☐ Entuziasmat	☐ Mișcat	☐ Uimit
☐ Impresionat	☐ Optimist	☐ Ușurat
☐ Inspirat	☐ Pilon de speranță	☐ Vesel
Emoții trăite atunci când nevoile nu sunt satisfăcute		
☐ Agasat	☐ Furios	☐ Pesimist
☐ Confuz	☐ Iritat	☐ Rezervat
☐ Copleșit	☐ Îngrijorat	☐ Singur
☐ Derutat	☐ Jenat	☐ Stânjenit
☐ Descurajat	☐ Neajutorat	☐ Speriat
☐ Dezamăgit	☐ Nerăbdător	☐ Trist
☐ Frustrat	☐ Nervos	☐ Tulburat
☒ Plictisit	☐ Năcăjit	☐ Vinovat

- Emoțiile noastre sunt foarte inteligente.
- Emoțiile sunt facilitatori dinamici ai vieții.
- Emoțiile produc zăpăceală și durere, relații zgomotoase și liniștite.

- Emoțiile sunt un sistem meteorologic intern.
- Emoțiile ne motivează spre o schimbare.
- Emoțiile ne dau ocazia să ne revizuiim trecutul.
- Emoțiile ne oferă șansa să ne direcționăm viitorul.

Emoțiile ne ghidează viața și ne învață prin experiența trăirii diverselor stări pozitive, negative, neutre să ne adaptăm la diverse contexte sociale. E important să putem gestiona eficient emoțiile noastre pentru o mai bună cunoaștere de sine, intercomunicare și relaționare cu cei din jurul nostru. Astfel:

- Suferința, de exemplu, ne obligă să ne oprim și ne deschide posibilitatea de a vedea altfel lucrurile. Când suferim, intensitatea durerii ne determină să dorim să facem ceva pentru a-i pune capăt.
- Disperarea ne deschide calea spre acțiuni pe care înainte eram neîncrezători să le întreprindem.
- Bucuria este catalizatorul multor reușite. Iar căutarea fericirii devine un scop în sine. De multe ori o emoție maschează o alta:
- Frica vorbește despre nevoia de a fi alinat de cineva.
- Furia poate fi masca unei frici, a unei neîncrederi, a singurătății. Vorbește despre nevoia de a fi respectat.
- Tristețea vorbește despre nevoia de a fi consolată.
- Agresivitatea poate ascunde nevoia de căldură, afecțiune.
- Invidia – dorința de autoperfecționare, de stimă de sine.

- Bucuria și optimismul pot, în unele cazuri, să se transforme în “entusiasm războinic”, care poate duce și la urmări negative.

Deci, în dependență de situația concretă, una și aceeași emoție poate sluji la adaptare și la dezadaptare, poate duce la distrucții sau înlesni comportamentul constructiv. Astfel spus, toate emoțiile au o parte negativă și una pozitivă. În momentul în care recunoaștem ambele părți ale emoției trăim și dezvoltăm un echilibru emoțional personal cât și pentru ceilalți.

A fi **empatic** presupune să:

- reușești să rezonezi cu persoana din fața ta;
- vibrezi pe aceeași frecvență cu persoana din fața ta, chiar dacă opiniile sunt diferite;
- reușești să ascuți și alte păreri;
- nu consideri că parerile tale sunt singurele cele mai bune;
- îți susții opiniile cu argumente și respecti și alte puncte de vedere.

Tabelul 3. Abordarea pozitivă și constructivă a oricărui dialog

Ce faci atunci când te simți....	
...trist/ă	
...speriat/ă	
...dezamăgit/ă	
...îngrijorat/ă	
...furios/oasă	
...nervos/oasă	
...supărat/ă	

Strategii pozitive, sănătoase de depășire a emoțiilor	Strategii negative, nesănătoase de depășire a emoțiilor
<ul style="list-style-type: none"> - Exerciții fizice - Plimbare în aer liber - Discuții cu cineva de încredere - Umorul - Meditația - Planificarea timpului în mod eficient - Reevaluarea situației într-o altă lumină - Relaxarea - Somnul - Verbalizarea/ exteriorizarea 	<ul style="list-style-type: none"> - Consumul de alcool - Fumatul excesiv - Consumul de droguri - Consumul de pastile - Supraalimentația sau subnutriția - Supraîncărcarea cu alte activități pentru a uita - Ruminarea asupra problemei - Interiorizarea sentimentelor de furie și ostilitate; Închiderea în sine, izolarea și evitarea contactelor sociale - Gânduri prea multe la trecut.

Strategii de depășire a furiei

- Ia o pauză, lasă timpul și distanța să te despartă de sursa frustrărilor.
- Lasă de la tine, poți să te mulțumești cu ce ți se oferă sau faci un compromis? Adulții inteligenți și încrezători fac ambele lucruri. Întrebarea nu este dacă ar trebui să te mulțumești cu ce ai, ci dacă poți.
- Negociază – caută un teren de înțelegere. Concentrează-te asupra subiectului, nu asupra personalității. Dacă insultă sau ridiculizezi

- interlocutorul, subminezi părerea sau comportamentul se pierde încrederea reciprocă.
- Supraveghează-ți limbajul. Dacă folosești un limbaj extrem, cu cuvinte precum „niciodată” sau „mereu”, renunță. Dacă folosești cuvinte răutăcioase, amenințătoare sau violente, te poți aștepta ca într-o zi cineva să ți-o plătească cu vârf și îndesat. Caută cuvinte pozitive, constructive în diverse situații și vei gândi în mod constructiv și pozitiv asupra situației.
 - Ascultă! În primul rând, s-ar putea să te înșeli. Poate cel care îți vorbește are ceva de spus, altceva decât „auzi” fiind „orbit” de mânie.
 - Îmbrățișați-vă! Dacă ești furios pe o persoană apropiată, îmbrățișaz-o. Din tot sufletul. Poate nu asta simți – și tocmai de asta trebuie s-o faci. E greu să rămâi furios când cineva îți demonstrează că ține la tine și exact asta se întâmplă când ne îmbrățișăm.
 - Cereți scuze! Spune: *îmi pare rău*, atunci când greșești. Simpla recunoaștere va face ca mânia să se stingă asemenea unui chibrit. În plus, când te scuzi sincer, îți asumi responsabilitatea propriilor fapte.
 - Cere ajutor! Te poți baza mereu pe prieteni, rude și consilieri ca să ceri ajutor. Căutând sprijin, dovedești că ești puternic, curajos și matur – și nu slab.

Sarcini pentru seminar:

- 1. Formulați strategii pozitive, sănătoase de depășire a emoțiilor negative.*
- 2. Determinați particularitățile comunicării în familia disfuncțională.*
- 3. Realizați o fișă a Managementului relațiilor familiale pozitive.*

Subiectul 6
**Stiluri comunicative și stiluri comportamentale în
cadrul familiei contemporane. Comunicarea și
relaționarea în familiile armonioase**

Modul de viață și cultura comunicării în cadrul familiei. Conduita prosocială și specificul relațiilor dintre adulți și adulți-copii în cadrul familiei armonioase. Autoperfecționarea și cultura conduitei familiale.

Stilul de comunicare în cadrul familiei poate influența felul în care sunt gestionate conflictele, dar și gradul de încredere pe care copiii îl pot dezvolta în propria lor capacitate de a lua decizii. De aceea este bine să identifiți stilul de comunicare preferat de familia ta, pentru a putea preveni problemele legate de comunicare și pentru a crește un copil independent și încrezător în el însuși.

Stilul de comunicare în cadrul unei familii a fost descris de către specialiștii în comunicare în funcție de două criterii: deschiderea către comunicare și conformitatea (gradul în care copiii trebuie să își asculte părinții).

În funcție de aceste două criterii, a apărut modelul comunicării în familie care împarte familiile în patru categorii, în funcție de stilul de comunicare preferat. Astfel, specialiștii susțin că, în funcție de stilul de comunicare, există patru tipuri de familii: consensuală, pluralistică, protectivă și laissez-faire.

Stilul consensual. Familiile consensuale sunt cele ce au ca valori conformitatea, dar și comunicarea deschisă. Astfel, în aceste familii, copiii sunt încurajați să își spună părerea, dar de cele mai multe ori, părinții se așteaptă ca cei mici să fie de acord cu ceea ce adulții propun și gândesc. Membrii acestui tip de familie petrec mult timp comunicând deschis despre sentimente, idei sau activități, dar părinții sunt cei care iau deciziile finale privind lucrurile importante. Dorința de a avea o comunicare deschisă, dar și conformitate din partea copiilor pot duce la conflicte între părinți și copii. Însă de cele mai multe ori, în aceste familii conflictele sunt evitate, pentru a nu pune în pericol structura ierarhică în care părinții sunt cei care iau decizii pentru întreaga familie. De aceea, părinții petrec destul de mult timp explicându-și deciziile, valorile și credințele, iar copiii învață să valorizeze conversațiile și să adopte sistemul de valori al părinților.

Stilul pluralist. Familiile pluraliste sunt orientate către comunicare deschisă, dar nu și către conformitate. Astfel, părinții din aceste familii cred în valoarea lecțiilor de viață și se așteaptă ca interacțiunile cu oamenii din afara familiei să îi ajute pe copii să se dezvolte. Toți membrii familiei au o contribuție egală în luarea deciziilor, iar conflictele sunt gestionate prin comunicare deschisă. Discuțiile în contradictoriu nu sunt evitate, deoarece membrii acestei familii și-au dezvoltat strategii eficiente de a rezolva conflictele. În acest fel, copiii din aceste familii învață să fie independenți și dezvoltă încredere în propriile forțe.

Stilul protector. Familiile protective sunt cele în care părinții așteaptă conformitate din partea copiilor și nu sunt deschiși către comunicare. Adulții nu consideră că trebuie să ofere explicații cu privire la deciziile pe care le iau, iar copiii sunt orientați către a se purta conform așteptărilor părinților. În acest tip de familie, pot exista destul de multe emoții negative și un nivel ridicat de ostilitate. Conflictele sunt rare în aceste familii, pentru că cei mici învață să se conformeze deciziilor părinților. Însă atunci când conflictele apar, membrii familiei nu sunt pregătiți să le facă față. Copiii din aceste familii riscă să nu învețe să aibă încredere în propria capacitate de a lua decizii.

Stilul relaxat. Familiile așa numite „laissez faire” sau relaxate sunt cele în care funcționează principiul „E bine și așa”, nepunând mare preț nici pe comunicarea deschisă, nici pe conformitate. Părinții permit copiilor să ia singuri decizii și nu manifestă prea mult interes dacă alegerea copilului este una corectă sau greșită. Din această cauză, copiii nu se simt parte a familiei, iar comunicarea e la un nivel foarte scăzut. Despre aceste familii se spune că sunt „divorțate emoțional” pentru că nimeni nu pare să acorde prea mult interes celuilalt. Copiii în aceste familii nu descoperă valoarea comunicării în familie și având puțin sprijin din partea părinților, pot avea îndoieli cu privire la abilitatea de a lua decizii.

Fiecare familie este diferită atât ca structură, cât și ca sistem de valori și practici, însă este important ca indiferent ce stil de comunicare ați aborda, să luați mereu

în considerare binele copilului și dezvoltarea sa ca ființă independentă și responsabilă.

Un subiect actual și important este funcția educativă a familiei, având la bază comunicarea. Conform opiniei lui E. Erikson, în fiecare familie se constituie o structură psihologică irepetabilă a relațiilor, un sistem specific de acțiuni, valoarea cărora este determinată de înțelegerea mecanismelor de dezvoltare socială și psihologică a copiilor, capacitatea de a selecta metode și procedee educaționale, de a umple interacțiunea cu un conținut umanist. Fiecare familie dispune de un anumit potențial educațional, care se axează pe următoarele particularități: tip, bunăstare materială, microclimă psihologică, tradiții și obiceiuri, atitudini sociale, sistem de valori al familiei, nivel de cultură și de educație al părinților etc. Educația în familie este interpretată nu doar ca un sistem de acțiune a părinților asupra copilului, ci și ca modul acestora de a comunica cu el [69; 73]. La baza stilului de educație în familie se află o anumită atitudine a părinților față de copil.

De menționat, că atitudinea părinților este o educație multidimensională ce include cel puțin trei unități structurale: *acceptarea sau respingerea copilului, distanța interpersonală, adică gradul de apropiere față de copil și direcția controlului asupra comportamentului copilului*. Aceste dimensiuni la rândul lor combină în proporții diferite, componenta emoțională, cognitivă și cea comportamentală a relației. Richard Denny și adepții lui evidențiază trei elemente esențiale ale comunicării

părinților cu copiii: cognitiv, emoțional și comportamental, care formează baza internă a tipului de educație parentală, manifestându-se extern în acțiunea educațională și în modurile în care părinții comunică cu copilul său [1; 56].

O dată în plus, accentuăm importanța comunicării dintre părinți și copii. Cu certitudine, nu există părinte perfect. Învățăm împreună cu copilul, creștem și ne maturizăm, greșim și ne corectăm prin comunicare și comportament. Avem destule cazuri și din lumea adulților în care ne raportăm la anumite persoane după felul cum se comportă cu copilul, de multe ori – însă – și la acest capitol învățăm de la copii, chiar și când ei nu primesc nimic în loc. Este foarte important pentru părinți să observe copilul, astfel încât să poată restabili o relație cu el, să cunoască când acesta are anumite nevoi, când este timpul să-i ofere ce-i lipsește, când să investească în potențialul lui.

Există numeroase studii științifice în care este abordată problema comunicării dintre părinte și copil. În continuare vom evidenția câteva dintre ele realizate recent în mai multe țări.

Studiul UNICEF, realizat în **România**, se concentrează asupra grupurilor vulnerabile: persoane sărace, de etnie romă, familii monoparentale și părinți ai copiilor cu dizabilități. Analiza rezultatelor a scos în evidență faptul că:

- deși majoritatea părinților din grupul-țintă declară că înțeleg importanța relațiilor de afecțiune în cadrul comunicării cu copiii, totuși ei sunt mai predispuși să

- neglijeze acest aspect. Astfel copiii cresc într-un mediu care nu reușește să le asigure stabilitatea emoțională;
- dintre familiile testate 79% – discută cu copiii la diferite teme; 3% dintre familii practic nu discută cu copiii; cel mai mult cu copiii comunică mama – 43%; tatăl – 4%; ambii părinți – 51%; alți membri ai familiei – 2%; nu se știe – 13%;
 - un factor ce influențează negativ comunicarea părinte-copil este și violența verbală. Datele statistice obținute demonstrează că: 54% părinți – comunică violent cu copiii lor; 11% – sunt agresivi în comunicare; 35% – au o comunicare constructivă pentru soluționarea problemelor [6].

Cercetătorii *Institutului Ucrainean de cercetări sociale „A. Яременко” (Ucraina)* au efectuat un studiu pe un eșantion de 1017 de părinți (familii complete) și 4083 de copii cu vârsta cuprinsă între 10-17 ani. S-a determinat că frecvența de comunicare a părinților cu copiii pe diferite teme se întâmplă rar:

- 72,5% dintre părinți comunică cu copiii lor nu mai mult de o oră în zi;
- 36,5% comunică în zilele de odihnă mai mult de o oră;
- circa 45,3% dintre părinți nu știu despre ce să vorbească cu copilul său;
- mai bine de jumătate dintre copii au menționat că părinții nu știu nimic despre problemele lor.

Pe când, conform unui studiu sociologic efectuat recent **în Rusia, în 24 de ore** părinții comunică cu copiii lor doar 18 minute!

Rezultatele studiului inițiat de Romtelecom („Copil, caut timp. De petrecut cu părinții mei”) au semnalat că:

- 49% dintre copii petrec zilnic cel mult o oră cu părinții lor;
- unul din doi copii beneficiază de prezența părinților lor cel mult o oră pe zi;
- doar unul din patru copii petrece, într-o zi de weekend mai mult de 5 ore cu părinții;
- părinții a 38% dintre cei mici nu se joacă decât rar sau niciodată cu ei, chiar dacă această activitate este cea mai des menționată între preocupările copiilor în relația cu adulții.

Cele mai importante subiecte pe care copiii doresc să le discute cu părinții lor sunt:

- școala – 27%;
- planurile de viitor – 10%;
- problemele, sentimentele și dorințele – 9%;
- cei mici vorbesc rar sau niciodată cu părinții despre planurile lor – 31%; despre sentimentele pe care le au – 26%; despre problemele cu care se confruntă – 16%.

Studiul a demonstrat că există diferențe considerabile între așteptările copiilor privind activitățile comune pe care și-ar dori să le aibă cu părinții și ceea ce se întâmplă *de facto*. Astfel, așteptările care sunt mult mai mari decât experiența reală sunt legate de rezolvarea temelor, excursiile și jocurile împreună.

În plus, studiul a relevat că copiii din mediul rural comparativ cei din mediul urban manifestă un interes mai

mare pentru a discuta despre probleme legate de școală [3].

Un rol deosebit în stabilirea unei bune comunicări interumane îl are **empatia**. Prin intermediul empatiei avem posibilitatea de a înțelege mai bine partenerul, de a-i intui gândurile și trăirile afective.

În acest sens, un grup de psihologi de la *Universitatea din Wirzburg (Germania)*, au realizat un studiu (200 de subiecți) referitor la rolul empatiei în comunicare.

S-a constatat că mai bine de jumătate dintre subiecți au un nivel înalt de empatie. Ei manifestă o mai multă compasiune față de interlocutorul lor, sunt capabili foarte ușor și corect să comunice, înțeleg mai bine stările emoționale.

Totodată, studiul demonstrează că nivelul înalt de empatie creează bariere în înțelegerea persoanelor la nivel cognitiv. Adică aceștia pierd capacitatea de a aprecia real situația creată.

În același timp persoanele cu nivel ridicat de empatie se consumă mai repede, deoarece cel mai des ei funcționează ca un burete: absorb din emoțiile celorlalți, mai apoi păstrează în ei o parte din acele emoții [3].

Un alt studiu întreprins la același subiect de o echipă de psihologi de la *Universitatea din Northwester (SUA)* pe un eșantion de 247 părinți și pe copiii lor adolescenți, a constatat că 68,5% dintre părinți au o empatie înaltă. Cu cât părinții sunt mai empatici cu atât comunicarea între ei și copii este mai eficientă, mai pozitivă. Astfel, ei cunosc mai bine și se concentrează mai mult pe complexitatea

problemelor copiilor, contribuind la diminuarea lor. Copiii acestor părinți sunt mai avantajați – mai puțină depresivitate, agresivitate și o empatie ridicată față de propria persoană [9].

E știut faptul că comunicarea constituie un rol fundamental și în formarea relațiilor de prietenie. Un grup de cercetători din **Marea Britanie** au realizat un studiu în care scot în evidență rolul comunicării „vii” (față-n față, nu la telefon sau în rețelele de socializare) în formarea relațiilor de prietenie.

S-a constatat că, în mediu, numărul de prieteni este în creștere până la 25 de ani, după care acesta începe să scadă. Astfel, la 39 de ani bărbații rămân în mediu cu 12 prieteni, iar femeile – cu 15. La 80 ani femeile rămân cu 8 prieteni iar bărbații – cu 6. Acest lucru se explică prin faptul că la vârsta tânără creșterea numărului de prieteni ține de fenomenul de experimentare socială. Mai apoi pe parcursul vieții ei selectează acele relații care sunt mai benefice și mai valoroase pentru comunicare [70].

„*Bringing Up, Bebe*” – un recent bestseller lansat în **Statele Unite** – stârnește noi controverse în privința educației moderne, care îi preocupă pe părinți. Autoarea, Pamela Druckerman, face o comparare a manierelor copiilor americani cu comportamentul copiilor francezi. Și, ajunge într-un final la concluzia că, de vreme ce copiii americani își „răsfată” părinții cu crize, împotriviri și manifestări zgomotoase de personalitate, copiii francezi sunt bine educați, ascultători și lipsiți de anxietăți. În vreme ce părinții americani sunt „trup și suflet” cu copiii,

se joacă mult cu ei, îi iau peste tot, iar copiii sunt lăsați să își dea părerea despre program, viața părinților, relații etc. Francezii, însă nu fac din asta o obsesie. Ei consideră că până și cei mai iubitori părinți nu trebuie să fie la dispoziția copilului non stop.

Secretul acestui comportament este rolul autorității parentale, gradul de satisfacție a părintelui în raport cu procesul de comunicare cu copilul, cultivarea răbdării și delimitarea clară între preocupările părinților și ale copiilor [2].

O analiză comparativă a acestor studii, demonstrează faptul, că mulți dintre adulții de azi sunt părinți buni, responsabili, dar uită să fie atenți la ceea ce și-ar dori copilul să primească. Și nu pot afla ce își dorește acesta dacă nu petrec în mod activ și real timp cu copilul, dacă nu au răbdarea ca el să pună întrebări. Copilul are necesitatea de a petrece timp separat cu fiecare părinte în parte și cu ambii împreună. Problemele cu care se confruntă copiii sunt legate în cea mai mare măsură de nevoia de comunicare, a cărei lipsă poate ascunde diverse probleme. Pe măsură ce cresc, copiii sunt tot mai dornici să-și exprime părerea și să-și povestească experiențele părinților în care regăsesc un prieten apropiat.

În încercarea de a înțelege și evalua corect o situație, pentru a construi o relație cu copiii pe un anume fond psihologic reamintim părinților unele momente cu caracter general.

În fiecare zi oferiți-i copilului dvs. cei patru „A”:

- **ATENȚIE**
- **ACCEPTARE**
- **APROBARE**
- **AFECȚIUNE**

Caracteristici ale unui copil comunicabil și sociabil

- *răspunde întrebărilor adulților;*
- *adreasează frecvent întrebări părinților despre ce nu înțelege, ce nu cunoaște etc.;*
- *povestește ce a făcut la grădiniță, școală sau la joacă;*
- *explică reguli simple ale jocurilor în care este implicat;*
- *știe când și cum să ceară permisiunea;*
- *folosește gestică și mimica adecvate emoțiilor pe care le trăiește și le exprimă.*

Reguli de comunicare părinți - copii

- *Ascultă-l pe copil cu atenție și răbdare atunci când îți vorbește;*
- *Corectează eventualele greșeli de pronunție sau de vorbire ale copilului. Folosește replici variate în comunicarea cu copilul, încercând să eviți replicile clișeu;*
- *Evită să folosești multe interdicții în comunicarea cu copilul; pune accentul pe ce are voie să facă și mai puțin pe ce nu are voie;*
- *Acordă timp în fiecare zi copilului tău pentru a discuta cu el orice își dorește;*

- *Încearcă să răspunzi la orice întrebare pe care copilul tău o adresează;*
- *Învăță-l diferența dintre cum este bine să comunice cu persoanele pe care le cunoaște și cum este bine să comunice cu străinii;*
- *Folosește mimico-gesticulație adecvată mesajelor pe care le transmiți, astfel copilul va învăța prin imitație de la tine cum să comunice non-verbal în mod adecvat;*
- *Învăță-l situațiile în care este bine să ceară permisiunea adulților pentru anumite acțiuni.*

Nu uitați: Timpul petrecut în compania copiilor, nu este niciodată un timp pierdut!

Rezultatele nominalizate și constatările derivate din studiile experimentale ne permit să concluzionăm, că un rol fundamental în dezvoltarea comunicării trebuie să-l îndeplinească adultul în oferirea unei imagini de autoritate pozitivă. El trebuie să accepte copiii așa cum sunt, să-i protejeze fizic și psihologic, să fie empatic cu ei și cu nevoile lor, suficient de puternic, pentru a impune respect. Cu timpul, aceste figuri cu experiențe pozitive, încep să fie încorporate în lumea fiecărui copil. Imaginea mintală a unei figuri pozitive și amintirea experiențelor legate de o autoritate binevoitoare pot fi susținători puternici în reconstruirea personalității copilului, în dobândirea unei identități care să aibă valoare pentru aceasta și să determine apariția respectului de sine.

O dată în plus, accentuăm importanța comunicării dintre părinți și copii. Cu certitudine, nu există părinte perfect. Învățăm împreună cu copilul, creștem și ne

maturizăm, greșim și ne corectăm prin comunicare și comportament.

Avem destule cazuri și din lumea adulților în care ne raportăm la anumite persoane după felul cum se comportă cu copilul, de multe ori – însă – și la acest capitol învățăm de la copii, chiar și când ei nu primesc nimic în loc. Este foarte important pentru părinți să observe copilul, astfel încât să poată restabili o relație cu el, să cunoască când acesta are anumite nevoi, când este timpul să-i ofere ce-i lipsește, când să investească în potențialul lui.

Strategii eficiente de educație a copilului în familie (L.Cuznețov)

1. **Strategia de cunoaștere profundă a copilului**, include un șir de metode și procedee de aprofundare a cunoștințelor și competențelor parentale; ascultarea empatică și activă a copilului; observarea lui sistematică; înțelegerea manifestărilor acestuia.
2. **Strategia de asigurare a condițiilor, ritmului și a ritualurilor educației și dragostei parentale și fraterne**, pe care o considerăm centrală în formarea personalității copilului, fiindcă îmbină crearea condițiilor adecvate de natură morală, spirituală, psihofizică, estetică, de exersare a acțiunilor de autoservire, muncă cu cele de respectare a unui regim, mod și stil de viață armonios. Strategia presupune valorificarea acțiunilor – ritualurilor de iubire ce corespund dorinței, vârstei copilului, intereselor și aspirațiilor lui, ca de exemplu: lectura înainte de somn; analiza celor trăite / peripețiile zilei; fiecare duminică

copiii o petrec împreună cu părinții; a servi copilul cu ceva plăcut; a pleca la fiecare două săptămâni la bunici etc.

3. **Strategia centrării pe sustragerea copilului de la acțiunile nedorite**, se bazează pe cunoașterea și respectarea particularităților psihofiziologice, ale aspirațiilor și intereselor copilului. Eficiența ei depinde de situația concretă, vârsta copilului și competențele parentale. În cadrul ei se pot aplica variate metode: schimbarea temei de discuție; conversația pe teme de care se interesează copilul; practicarea unui joc sau a lecturii; demonstrarea originală și interesantă a unor obiecte sau acțiuni etc.
4. **Strategia de valorizare a copilului în acțiuni și activități cu caracter moral** presupune exersarea copilului și implicarea lui activă în viața cotidiană a familiei; crearea posibilităților de valorificare a potențialului acestuia prin practicarea îndeplinirii variatelor sarcini; analiza calității realizării sarcinilor; aprobarea și ajutorarea copilului în caz de apelare la adult. În procesul sau după realizarea acțiunii se precizează esența umanistă, morală, civică, spirituală și, desigur, că importanța pragmatică a acesteia.

Sarcini pentru seminar:

1. *Identificarea și caracterizarea culturii comunicării în cadrul familiei;*
2. *Întocmiți un proiect familial de perfecționare a comunicării și relaționării între membrii familiei;*
3. *Realizați un eseu cu tema: **Comunicarea optimă în familie.***

Subiectul 7
Conflictologia familială.
Diagnostică și corecția
relațiilor familiale

Conflictul interior și depășirea acestuia. Conflictuale interpersonale și consecințele lor. Crizele vieții de familie și conflictele intra-personale. Strategiile de tipul coping și monitorizarea conflictelor familiale.

Definiri și precizări conceptuale

Termenul de conflict provine de la verbul latinesc *confligo, ăre*, ce înseamnă a se lupta, a se bate, a se ciocni, are sens de șoc, de ceartă, luptă împotriva cuiva.

Micul dicționar enciclopedic românesc menționează sensurile de: *neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord, antagonism, ceartă, discuție.*

Dicționarul american adâncește definiția ca “*Un dezacord sau o coliziune acută între interese, idei etc., care se referă mai degrabă la proces decât la rezultat*” – și pentru care se mai folosesc sinonime ca *luptă* sau orice alt cuvânt general care desemnează *bătăie* (fizică), *luptă* (de ex. lupta pentru existență), *ceartă* (în plan verbal) sau *competiție* (lupta pentru supremație într-o anumită chestiune).

În funcție de loc, conflictele sunt de două mari categorii: *psihice*, intrapsihice sau (intra-) personale și extrapsihice sau extrapersonale, mai precis *sociale*.

Caracteristici psihologice ale comunicării. Rolurile în comunicare interpersonală (intragrupală, intergrupală)

- Implică emițătorul, sursa/mesajul și receptorul;
- Presupune codificarea și decodificarea mesajelor transmise și receptate;
- Presupune competență (utilizarea unui set de reguli gramaticale, de cultură: obiceiuri, tradiții, comportament);
- Presupune performanță (capacitatea fizică și psihică de a transmite și recepta un mesaj);
- Presupune existența mesajului cu aceeași semnificație pentru emițător și receptor;
- Presupune existența unor canale de comunicare (*vorbim și ascultăm cuvintele* – canal vocal, *aruncăm priviri și facem gesturi* – canal vizual, *degajăm mirosuri* – canal olfactiv), etc.

Tipuri de comunicare interpersonală/relaționare

- **Comunicare manipulativă** – mască de bunăvoință și/sau șantaj;
- **Comunicare imperativă** – de sus în jos, distantă, cerând supunere și executare oarbe;
- **Sub formă de dialog** – de colaborare.

Conflictul ca dimensiune esențială a comunicării

Categoriile de conflicte intrapersonale

- *Conflicte de esență/sens* sunt provocate de trăirea absurdității, lipsei de sens a acțiunilor și faptelor proprii sau ale altor persoane. Criză de esență provoacă indispoziție, dezamăgire, uneori provoacă frustrare sau amenință starea sănătății psihice și fizice a individului;

- *Conflictele de soveste* apar în baza necoincidenței acțiunilor și faptelor individului cu sistemul de valori interiorizat și acceptat;

- *Conflictele de imagine* pot fi provocate de sine sau de alte persoane în baza necoincidenței imaginii proprii cu diferite structuri ideale sau modele de autoperfecționare adoptate;

- *Conflictele de nostalgie* apar deseori în condițiile schimbării mediului de trai sau a amintirilor din trecut, ce se proiectează în prezent și nu coincid cu realitatea.

Cauzele conflictelor interpersonale

- Dificultăți de personalitate (agresivitate înaltă, impulsivitate, egocentrism, accentuări de caracter, conflictele intrapersonale, boli psihice ...);
- Genul, vârsta;
- Statutul social și rolurile sociale;
- Sistemul de valori;
- Nivel scăzut de cultură a comunicării;
- Imperfecțiuni în procesul de comunicare;

- Scopuri diferite ale persoanelor/grupurilor aflate în dispută;
- Stiluri manageriale și ambiguități organizaționale;
- Nemulțumiri manifestate față de un anumit statut profesional;
- Lipsa criteriilor de definire a performanței;
- Lipsa de comunicare și/sau comunicarea defectuoasă la toate nivelurile ierarhice;
- Percepțiile greșite ale situației datorate prejudecăților, diferențelor de intenții și de interese;
- Competiția pentru supremație;
- Ambiguitatea definirii ariilor de autoritate și de responsabilitate;
- Natura activităților și interdependența sarcinilor...

Clasificări ale conflictelor interpersonale

- În funcție de numărul participanților: simple, complexe;
- În funcție de desfășurare în timp: de scurtă durată, de durată medie, de lungă durată;
- În funcție de sferă de cuprindere: interpersonal/familial/intergrupal, organizațional, interorganizațional;
- În funcție de roluri observabile într-un grup de muncă;
- În funcție de modalitatea de abordare a soluționării (constructive și distructive);
- În funcție de situația reală și natura elementelor (concretizate, de intenție/interese);
- În funcție de posibilitatea de soluționare prin negociere (negociabile, non-negociabile).

10 tipuri de persoane dificile/ generatoare de conflicte

(Brinkman și Kischner)

1. **Tancul** - este agresiv, confruntativ, dă mereu vina pe altcineva și nu reușește să se stăpânească;
2. **Perfidul** - atacă ascuns, folosind comentarii răutăcioase și umor sărcastic;
3. **Grenada** - explodează zgomotos în legătură cu situații demult încheiate, care nu mai au legătură cu cele prezente. Pornește atacul folosind elemente prezente, apoi divaghează;
4. **Atoateștiutorul** – nu tolerează discuțiile în contradictoriu și corectările. Ceilalți sunt vinovați pentru orice merge rău;
5. **Atoateștiutorul închipuit** - pentru a câștiga atenția și respectul oamenilor, face des exagerări și afirmații pe care nu le-a verificat. Știe suficient despre un subiect pentru a face față unei conversații, apoi elaborează pe marginea celor cunoscute;
6. **Serviabilul** – vor să le facă pe plac celorlalți și fac deseori promisiuni sau își asumă angajamente pe care nu vor reuși să le respecte. Deși nu se simt responsabili de nerespectarea promisiunilor, suferă când consecințele sunt negative. Așadar, vor oferi scuze și explicații. Vor să trăiască în armonie, dar au tendința de a repeta comportamentul, în ciuda scuzelor și a noilor promisiuni că nu se va mai întâmpla;
7. **Nehotărâțul** – este obsedat de posibilele consecințe negative ale fiecărei decizii, așa că amână la infinit sperând că va primi ca prin minune o idee mai bună;

8. **Taciturnul** – are o atitudine pasivă și poate fi de două feluri: *taciturnul concentrat pe sarcină* (convins că nu poate să-i determine pe ceilalți să fie la fel de atenți ca el, se retrage și refuză să mai facă ceva) și *taciturnul centrat pe persoană* (se retrage în tăcere atunci când armonia cu ceilalți este pusă în pericol);
9. **Negativistul** - este perfecționistul care vrea să îndeplinească sarcina fără erori și, în tentativa lui de a elimina posibilele erori și slăbiciuni ale celorlalți, precum și toate celelalte aspecte negative din jur, diminuează speranța acestora și distruge motivația colaboratorilor;
10. **Jeluitorul** - se plânge constant de diferite aspecte și situații din viața lui, dar nu are nici cea mai vagă idee ce ar trebui să schimbe. Nu includem aici persoanele care se plâng pentru a descărca stresul, ci cele care au dezvoltat un mod de a fi din asta, cel care se văicărește constant fără a căuta sau a accepta soluții.

Dinamica și etapele de bază a conflictului

a) Apariția situației de conflict.

Cauzele: dorințele, aspirațiile, scopurile divergente.

Partenerii de conflict pot manifesta 4 *comportamente*:

- Confruntare (reprimare, victorie/înfrângere)
- Colaborare (victorie/victorie)
- Compromis (cedează o parte cu condiția că ...)
- Evitare (abandon)
- Acomodare (convertirea conflictului în șansă)

- b) Conștientizarea conflictului;
- c) Manifestarea comportamentului; conflictogen/acțiunile conflictuale deschise;
- c) Amplificarea, aprofundarea/ culminația conflictului;
- d) Rezolvarea conflictului care deseori cuprinde stingerea sau înghețarea conflictului.

Cauzele rezolvării conflictului: *dorința oponentilor, problemă neesențială, separarea oponentilor, integrarea/consensus.*

Partenerii de conflict pot manifesta 4 comportamente:

- **supunere** (o parte acceptă regulile celeilalte părți, parțial sau complet);
- **compromis** (o parte merge în întâmpinare scoțând anumite cerințe, criterii);
- **întrerupere/separare** (plecare din localitate, din dorința partenerilor este epuizat);
- **integrare** (partenerii au ajuns la un numitor comun și au făcut concluzii).

e) Influența reziduală a conflictului.

Tabelul 4. Consecințele conflictelor interpersonale

Negative	Pozitive
<ul style="list-style-type: none"> - Produc emoții și sentimente negative: furie, anxietate, teamă, suferință și agresiune; resentimente, tristețe, stress; singurătate. - Îmbolnăviri psihice și organice (cardiace, gastrice, etc.) - Confuzie afectivă și cognitivă. - Dușmani. - Distrug relațiile, grupurile, blochează comunicarea 	<ul style="list-style-type: none"> - Combate stagnarea; sursă a schimbării, dezvoltării, dinamismului și vitalității. - Stimulează interesul și curiozitatea. - Consolidază încrederea în sine și stima de sine. - Contribuie la dobândirea experienței. - Eficientizează activitatea.

<p>și <u>obstrucționează rezolvarea problemelor.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Conflictele nerezolvate <i>limitează autoanaliza critică și împiedică dezvoltarea personală.</i> - Pot <i>distruge coeziunea și identitatea grupului.</i> - <i>Duc la activități neterminate, fundături; neîndeplinirea îndatoririlor.</i> - <i>Pierderi de vieți omenești.</i> - <i>Pagube materiale.</i> - <i>Risipă de timp, energie.</i> - <i>Privarea de libertate.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - Contribuie la <i>dezvoltarea personală</i> – îl incită pe individ, <i>încurajează reflecția autocritică.</i> - Poate promova <i>coeziunea și identitatea de grup.</i> - Duce la o mai mare <i>adeziune la soluții</i>, o mai bună <i>calitate a deciziilor.</i> - Poate <i>stabiliza și integra relațiile</i>, ajutând la scăderea tensiunilor. - Poate încuraja <i>comunicarea interpersonală și intercunoașterea</i>: explorarea și conștientizarea sentimentelor, nevoilor și opiniilor altora. - Încurajează <i>examinarea problemelor</i> și motivarea rezolvării acestora. - Ar trebui să încurajeze <i>creativitatea și inovarea.</i>
---	--

7 metode de a-ți îmbunătăți comunicarea cu persoanele dificile

1. Fii calm/ă (controlul și gestionarea emoțiilor).

Persoanele calme sunt văzute ca persoane care dețin auto-/controlul și sunt mult mai respectate decât persoanele care își pierd cumpătul ușor. Calmul este cea mai bună soluție în cazul în care la orizont apare o situație tensionată, care anunță tensiuni și mai mari (un schimb răutăcios de replici, o confruntare de idei). Când te enervezi și te porți exact ca interlocutorul tău, nu vei ajunge niciodată să colaborezi cu el.

2. Acceptă oamenii așa cum sunt.

Nu încerca să schimbi/educi o persoană adultă, mai cu seamă, dificilă, pentru că nu vei reuși decât să-ți consumi energia și să înrăutățești și mai mult lucrurile. Persoana nu se va schimba din dorința ta și o să te privească de-acum încolo pe tine ca pe o persoană dificilă.

3. Vezi partea pozitivă a oamenilor.

Oamenii dificili au și calități, nu numai defecte. Reușind să treci de părțile să le negative, cealaltă persoană se va simți mai apreciată, iar acest lucru va face ca relația dintre voi să se îmbunătățească.

4. Fii empatic/ă.

Dacă ți se pare că cealaltă persoană vrea să te scoată din minți cu o anumită chestie, încearcă să înțelegi ce o face să se comporte așa. Anumite întrebări pe care ți le poți pune te ajută să te pui în pielea ei și să afli niște răspunsuri. De ce reacționează așa, ce o oprește să coopereze cu tine, ce poți să faci tu ca să rezolvi situația?

5. Pune întrebări, în loc să emiți afirmații.

Oamenii dificili nu se dau în lături de la a emite păreri foarte

puternice. Sunt situații în care au dreptate, dar sunt situații în care pot greși. Dacă persoana greșește, ca să-i demonstrezi că este așa, pune-i întrebări și nu emite afirmații. Prin întrebări ajuți persoana respectivă să-și dea seama unde greșește și diminuezi foarte mult riscul unei confruntări neplăcute.

6. Folosește mai des persoana I, în loc de persoana a II-

a. Punând accentul pe persoana ta, riscul de a se înțelege că îl acuzi pe celălalt scade, iar șansele ca interlocutorul tău să reacționeze negativ sunt mai mici. Ca exemplu, în loc de „nu mi-ai trimis acel e-mail”, spune „n-am primit acel e-mail”. Mai poți folosi niște exerciții antistres (relaxarea prin respirație și golirea spiritului), când simți că oamenii dificili te stresează mai mult decât suportabil.

7. Fără răspunsuri negative. Când o persoană trimite un mesaj negativ sau are o atitudine dificilă, încearcă de multe ori să obțină un răspuns de la tine. Reacționând negativ, oferim exact ceea ce așteaptă și de aceea este recomandat să oprim cercul vicios al negativismului. Mai poți face ceva: dacă atitudinea celuilalt te supără prea tare, nu-i răspunde pe moment, pentru că mai apoi s-ar putea să regreti.

10 sfaturi utile pentru colaborare/relaționare optimă cu șeful dvs.

1. Evitați să transferați asupra șefului atitudinile negative pe care eventual le-ați dezvoltat anterior, vis-à-vis de alte persoane care au avut autoritate asupra Dvsră. Unii oameni care au avut probleme cu alți superiori, cu rude, profesori sau alte persoane cu

autoritate, fac greșeală de a-și transfera sentimentele de ostilitate asupra noului/actualului șef. Dacă aveți astfel de atitudini negative, lăsați-le în urmă și dați-i șefului actual posibilitatea de a construi cu dvs. o relație sănătoasă.

2. Fiți pregătit suflați și pentru zile proaste.

Fiecare din noi, inclusiv șeful are zile proaste. Șeful este doar un om, și el. Dacă șeful pare a se purta rău, dați-i răgaz să depășească această perioadă. Dar cel mai important lucru este să nu vi se pară ca fiind îndreptat împotriva dvs. personal. Pot fi situații când nu înțelegeți comportamentul șefului, dar dacă puteți să vă vedeți de treabă, sunt create toate șansele ca lucrurile să revină la normal.

3. Nu alimentați o mica neînțelegere, facând din ea o mare problemă.

O mică neplăcere, când este hranită, poate crește în proporții mari și duce la o confruntare cu șeful. Dacă aveți un motiv de insatisfacție, încercați să discutați cu șeful și să-l eliminați înainte ca acesta să capete amploare. Nu uitați că el nu cunoaște problema dvs., până nu-i spuneți despre ea.

4. Alegeți momentul cel mai indicat pentru a vă aborda șeful.

Acest lucru este valabil atât pentru sesizări, cât și pentru sugestii pozitive. El poate fi prea ocupat sau sub stres. Așteptați altă zi. Totuși, dacă i-ați vorbit într-un moment nepotrivit și ați eșuat, așteptați până în altă zi și încercați din nou. Dați-i șefului o altă șansă.

5. Niciodată să nu treceți peste șeful dvs., adresându-vă direct șefilor acestuia.

Este cel mai ușor și rapid mod de a distruge relația cu el. Întotdeauna

- discutați mai întâi cu el și numai dacă nu sunteți satisfăcut, adresati-va mai sus.
6. **Nu-i permiteți șefului dvs să vă intimideze.** Tineți cont de faptul că șeful ar putea să nu fie perfect. El sau ea s-ar putea face vinovat/ă de hărțuire sexuală, de favoritisme, de alte forme de conduită incorectă. Prin aceasta, el v-ar putea face să vă temeți de el. Dacă se întâmplă astfel, cereți de la serviciu personal să vă transfere sau, dacă este necesar, demisionați. Nu veți fi niciodată fericit lucrând pentru o persoană de care vă temeți, iar șeful va respecta foarte rar un subordonat care se teme de el.
 7. **Poate fi o greșală să-ți faci din șeful tău un prieten foarte apropiat.** Relația cu șeful este o relație de muncă. Păstrați-o așa, chiar dacă distanța dintre dvstră se micșorează până la o linie subțire. El vă este totuși șef, iar a face ca relația să fie prea personală, înseamnă adesea a se sfârși rău.
 8. **În caz că ați făcut o greșală, clarificați subiectul repede.** Dacă faceți o boroboacă și afectați relația cu șeful dvstră, de ce să nu clarificați situația printr-o discuție deschisă? Este bine să plecați zilnic de la serviciu cu un sentiment de satisfacție față de muncă și de șef. Dacă ați avut probleme cu șeful într-o zi și sunteți convins sincer că o parte de vină vă revine, este înțelept să acceptați partea dvstră de vină. Vă veți simți mai bine, iar șeful la fel.
 9. **Nu uitați că nu tuturor șefilor le place rolul pe care-l au.** Un surprinzător număr de șefi mai mici ar

prefera să fie lucrători, dar au acceptat promovarea fie că au fost constrânși de o conducere, care crede că ei sunt mai utili ca șefi, fie că au nevoie de mai mulți bani pentru a-și întreține familia. Ca subordonat, trebuie să aveți în vedere și această posibilitate. Vă va face să-i înțelegeți mai bine poziția și poate vă va ajuta să-l suportați mai ușor. Încercați să înțelegeți că este greu să fii un bun șef. Uneori, cei care se străduiesc mai din greu să-și câștige respectul subordonaților, nu reușesc acest lucru din cauza trasăturilor de personalitate pe care nu și le pot schimba.

10. Când este posibil, faceți din șeful dvs. un mentor

Mentorul este o persoană dintr-o funcție cheie care manifestă un interes personal pentru cariera dvstră și acționează ca un consilier care vă dă sfaturi. Poate că el însuși este în ascensiune și mai târziu vă va netezi și drumul dvstră, dacă vă prețuiește.

Dimensiunea etică a comunicării profesionale/relaționării

- Cunoașterea și respectarea Regulamentului instituției/organizației;
- Cunoașterea și respectarea rolului de manager sau de angajat;
- Crearea și respectarea condițiilor de muncă;
- Preocupare de problemele colectivului/ de problemele instituției (organizației);
- Respectarea organigramei instituției, programului de activitate, a ședințelor și a fișelor de post;
- Transparența și corectitudinea relațiilor de colaborare;

- Renunțarea sau restrângerea la interesele personale (evitarea relațiilor de prietenie);
- Cultura comunicării;
- Solicitarea opiniei și ascultarea opiniei angajaților;
- Promovarea responsabilității individuale și a exemplului personal;
- Manifestarea intoleranței față de conflicte de interese;
- Transparența în luarea și respectarea deciziilor

Regulile reciprocității în comunicare

- Ai răbdare, **nu întrerupe**, ascultă interlocutorul;
- **Încearcă să-l înțelegi** (problema lui). Ține minte că fiecare Om reprezintă un Univers aparte (personalitate, motive, trebuințe, experiențe, viziuni, concepții, convingeri...);
- **Nu estima omul** (după criteriile/valorile tale). Omul ca răspuns se apără sau se justifică;
- **Nu decide singur** cine este cu dreptate sau vinovatul;
- **Nu da sfaturi** (cele mai bune decizii sunt acelea la care participanții în comunicare ajung singuri)...

Sarcini pentru seminar:

1. *Identificați și caracterizați crizele vieții de familie din perspectiva monitorizării conflictelor;*
2. *Elaborarea strategiilor de copyng pentru soluționarea conflictelor;*
3. *Realizați o agendă a familiei privind monitorizarea conflictelor.*

Subiectul 8
Abordarea sistemică a culturii comunicării și
relaționării în cadrul familiei

Educația pentru familie și profilaxia conflictelor familiale. Dezvoltarea personalității umane și formarea culturii conduitei în cadrul familiei. Consilierea sistemică a familiei și educația membrilor acesteia. Strategii de formare a culturii comunicării și relaționării în contextul consilierii familiei.

Elucidarea fenomenului transiterii familiale a valorilor și formării atitudinilor vizavi de organizarea vieții de familie a necesitat verificarea și precizarea unor aspecte teoretice privind cultura familiei și valorile acesteia.

Cultura familiei reprezintă totalitatea valorilor materiale și spirituale pe care le posedă și promovează aceasta ca instituție socială. Valorile spirituale rezidă în cunoștințele variate pe care le posedă membrii familiei, virtuțile, convingerile, tradițiile, modelele comportamentale ale părinților, copiilor, bunicilor și atitudinile valorice ale acestora. Pornind de la definiția lui M. Rokeach (1973) conform căreia valoarea este o credință durabilă asupra unui mod de existență, care ar fi preferabil din punct de vedere personal și social și de la clasificarea acestora în valori-scopuri și în valori instrumentale, care se referă la mijloacele utilizate în

atingerea acestora. Modul de a acționa, de a fi reprezintă această credință durabilă, ce reflectă raporturile care exprimă concordanța dintre idei, fapte, lucruri, sprijinind acțiunea umană. Atunci când valorile orientează și sprijină acțiunea educativă, care este și ea o acțiune umană, ele se transformă în valori educative și din acest moment devin funcționale, adică se aplică activ în practica educațională [apud. 17].

Potrivit sociologilor B. Terrisse, S. Trottier (1994), P. Durning (1995), valorile educative sunt tridimensionale, comportând dimensiunea cognitivă, întrucât presupun un ansamblu de cunoștințe cu caracter normativ, incluzând și evaluarea, dimensiunea afectivă, deoarece presupun un atașament diferențiat pentru un mod sau altul de viață și cea conotivă, deoarece valoarea orientează și ghidează acțiunea. În acest context devine important să stabilim prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc aceste concepte: valori educative și atitudine educativă. Cercetătorul francez P. Durning ne convinge că conceptul atitudine educativă este utilizat de numeroși autori într-o accepțiune foarte apropiată de cea a termenului valoare, întrucât posedă aceleași trei dimensiuni. Savantul explică acest concept în baza definiției lui G. Allport menționând că atitudinea este o stare mentală și neurofiziologică, inclusă în experiență, care exercită o influență dinamică asupra individului pregătindu-l să reacționeze într-un mod particular la un anumit număr de obiecte și situații. Elementele comune, evidențiate de sociologi și pedagogi ne permit să situăm atât valorile cât și atitudinile din punct

de vedere pedagogic, pe poziții de finalități, de conținuturi, dar și de principii sau mijloace ale acțiunii educative, ceea ce este foarte important pentru realizarea procesului educativ. Unii sociologi înglobează elementele enumerate într-un concept generalizator ethos pedagogic [4].

Acceptăm acest concept și completăm sintagma respectivă cu termenul familial, pentru a orienta și localiza elementele acestuia. Analizând cultura influențelor relaționale și acțiunile educative ale familiei, putem stabili elementele ethosului pedagogic familial, care desigur că variază de la o familie la alta în funcție de foarte mulți factori: vârsta părinților, studiile și nivelul de inteligență al acestora, componența familiei, coeziunea și adaptabilitatea ei, condițiile de trai, tradițiile familiale, particularitățile individual-psihologice ale membrilor familiei, concepția despre lume și cea pedagogică a acestora. În lucrarea sa *Le Fosse des generations* (1970), M. Mead analizează deosebiri esențiale existente între mecanismele învățării specifice unor culturi ce diferă prin complexitatea lor, dar care interrelaționează și interferează, asigurând transmiterea valorilor și formarea personalității prin fixarea habitusului primar [Apud 17], în individ. Astfel, autoarea distinge trei tipuri de culturi:

- **tipul postfigurativ**, în care cultura se transmite în direcția de la părinți spre copii;
- **tipul cofigurativ**, în care învățarea culturală se realizează în grupurile de egali; copiii și adulții învață de la membrii generației din care fac parte;

– **tipul prefigurativ**, în care părinții învață de la copiii lor. Analiza culturii/ethosului pedagogic familial prin prisma concepției respective ne permite să observăm un aliaj de elemente ce aparțin celor trei culturi. În virtutea faptului că societatea umană îmbină trei generații, acestea sunt prezente și în familie, la nivel microstructural.

La formarea ethosului pedagogic familial participă toate cele trei culturi. Este important să înțelegem că prin esența sa, cultura postfigurativă aparține generației de vârstă a treia – bunicilor. Ea conservă și perpetuează valorile și tradițiile, în cazul nostru, obiceiurile și tradițiile legate de căsătorie, familie, educația copiilor, educația și pregătirea tinerei generații pentru viața de familie. Savanții consideră că cultura postfigurativă conferă culturii umane o mare stabilitate [9; 17; 52; 58; 59]. Cultura cofigurativă este orientată spre prezent, model predominant în procesul de socializare a membrilor familiei și care rezidă în preluarea comportamentelor și viziunilor din grupul de similitudine. Aceasta nu înseamnă că societatea și familia se dezic de modelul postfigurativ. În toate culturile cofigurative, adulții păstrează o poziție dominantă, în sensul că ei fixează cadrul și limitele în care cofigurația poate avea loc și acceptă sau resping comportamentele inovatoare. Cultura cofigurativă, în cadrul familiei, întreține sentimentul schimbării continue, dar, uneori, creează situații de frustrație, incertitudine și insecuritate membrilor familiei. Aceste fenomene le putem observa deseori în familiile restrânse de tip nuclear, unde lipsesc bunicii. Cultura prefigurativă, centrată pe copil, vine să le

completeze pe cele două, mai cu seamă, în perioada când copilul începe a frecventa grădinița și școală, aducând cu sine noi cunoștințe, abilități și reguli de viață, comportare, valori [49]. Dacă apelăm la aspectul psihopedagogic al formării personalității, care indică faptul că fundamentul acesteia se plăsmuiește în primii 7 ani de viață a copilului, înțelegem cât de importantă este familia pentru copil și, anume, ethosul pedagogic familial. Completarea lui se efectuează de toți membrii familiei și colaboratorii instituțiilor de învățământ, care realizează pregătirea specială a viitorilor familiști și părinți sau organizează educația continuă a acestora. Pentru a ghida procesul de completare a ethosului pedagogic familial destinat formării familistului eficient, am stabilit că este necesar să cunoaștem și să analizăm componentele acestuia prin prisma perspectivelor culturii organizaționale [Apud. 18], deoarece grupul familial, de asemenea se constituie și funcționează ca o instituție organizată de oameni, necesitând o dirijare eficientă din partea adulților, pe care am definit-o ca management familial. Clasificarea componentelor culturii în materiale și spirituale a fost depășită prin introducerea altui construct diferențiator, și anume dimensiunile obiectiv-subiectiv. Există o mulțime de aspecte ale vieții familiale, cel material/economic, statutar, comportamental și spiritual. Dimensiunea obiectivă a culturii familiale se manifestă la nivelul comportamental și la nivelul produselor acestuia, iar dimensiunea subiectivă se constituie din elemente ideatice,

ambele, însă, având o mare importanță în viața de familie și educația pentru familie.

Această dualitate permite să cunoaștem și să dirijăm fenomenul cultural de formare a familistului în cele două aspecte ale dimensiunii subiective și obiective, care de fapt asigură formarea conștiinței și conduitei, unității lor [18, p.106]. În această ordine de idei, putem menționa că reformele care se produc în Republica Moldova creează condiții favorabile atât pentru restructurarea învățământului cât și pentru educația și consolidarea familiei. Cercetările realizate au demonstrat faptul ca familia este în stare să-și exercite eficient funcția educativă, deoarece dispune de o anumită cultură, de un nivel intelectual adecvat, valori morale, etice și un cadru economic decent de viață. Noul demers educațional, lansat de Concepția dezvoltării învățământului, Concepția educației și Legea învățământului în Republica Moldova revendică o educație cu caracter prospectiv, sistemic, formativ și dinamic, centrat pe valorile general-umane și cele naționale. Redescoperirea și redefinirea rolului familiei în viața omului, a calității de familist și părinte competent și eficient cer o tratare a acestora responsabilă, ca o adevărată profesie ce trebuie învățată [19; 18; 20; 21 etc.] și realizată prin valorificarea ethosului pedagogic familial, care va fi completat și îmbogățit prin explorarea și dezvoltarea curriculumului EF, a conținuturilor specifice ale noilor educații. Strategia de formare a competențelor și de modificare a comportamentelor cadrelor didactice și a părinților ce vor participa în programul de educație pentru

familie, implică nu doar constatarea faptelor explicabile cauzal, ci și înțelegerea mecanismelor lor interne în raport cu finalitățile proiectate, abordarea filosofică în îmbinare cu perspectiva vieții cotidiene. Abordarea filosofică din perspectiva metodologiei hermeneutice ne orientează spre reflexivitate, analiza complexității obiectului de cercetare prin modele conceptuale, analiza și interpretarea permanentă a realității sociale, pedagogice și familiale [19].

Sperăm că ideile și considerațiile expuse în acest subcapitol vor fi utile specialiștilor ce se ocupă cu consilierea familiei care, în egală măsură, trebuie să fie cercetători și practicieni, sfătuitori adevărați pentru ca această instituție socială inedită să prospere, să devină producătoare a oamenilor fericiți și promotoare a modului sănătos și demn de viață. Abordăm câteva perspective de cercetare a domeniului de consiliere a familiei, deoarece o mare parte din ceea ce întreprinde un consilier poate fi definită ca cercetare. Experiența avansată și cea proprie de consiliere a familiei, demonstrează că metodele de cercetare/studiere, perfecționate permanent, contribuie la sporirea calității acestui proces complicat. Una din cele mai însemnate perspective de cercetare a familiei rezidă în faptul că obiectul investigației este unul complex, deoarece constă din mai multe persoane ce țin de diferite generații, purtătoare a trei tipuri de culturi (cofigurativă, prefigurativă, postfigurativă), iar sarcina consilierului o vedem în armonizarea și re/echilibrarea relaționării acestora. O altă perspectivă care merită să fie evidențiată

constă în faptul că obiectul investigației (familia, persoana) reprezintă o condiție umană în proces de schimbare. În contextul optimizării metodologiei cercetării consilierii familiei, vom consemna tehnica metaanalizei [22, p.51], care presupune investigarea diferenței dintre explorarea diverselor modele de consiliere, terapie și a rezultatelor obținute. Acest lucru asigură înțelegerea profundă a procesului de consiliere, el permite specialistului să examineze, să analizeze și să compare studiile individuale, studiile colegilor săi, a rezultatelor obținute, efectuând un rezumat al evaluărilor eficienței metodelor și tehnologiilor aplicate. O altă perspectivă ține de un aspect foarte complicat: uneori populația de beneficiari, familia, care reprezintă obiectul de studiu este diferită nu numai ca vârstă, gen, dereglări comportamentale, probleme, ea poate include persoane cu tulburări psihice profunde / clinice și atunci specialiștii lucrează câte doi sau chiar în echipe, unde sunt psihoterapeuți, psihologi și consilieri familiari. Această perspectivă necesită și o cercetare amplă, realizată de toți membrii echipei, care sistematic vor explora observația, analizele, comparațiile, reflecția și supervizarea. O problemă importantă, care lansează o perspectivă actuală de cercetare, ține de eclecticismul tehnic. Evident că eclecticismul în consilierea familiei va fi orientat în direcția realizării cercetării cu privire la alegerea și schimbarea tehnicilor din domeniul psihoterapiei și a consilierii, inclusiv a tehnicilor care provin din școli și orientări diferite. În această ordine de idei, vom menționa faptul că

va fi mult mai eficient dacă vom cerceta eclecticismul tehnic în contextul integrării teoretice și practice. Integrarea teoretică obligă la depășirea valorificării simplului amalgam de metode și tehnici, angajându-ne într-o investigație și elaborare teoretică/conceptuală. Scopul este de a crea un cadru conceptual, care sintetizează cele mai optime elemente ce aparțin la, cel puțin, două abordări științifice (de consiliere și terapie), care nu reprezintă doar suma părților, ci se manifestă ca un aliaj teoretico-aplicativ nou de posibilități de intervenție, deschizând noi piste pentru cercetarea și practica de consiliere a familiei. Abordarea integrării și a eclecticismului în consilierea ontologică complexă a familiei, scoate în evidență necesitatea cercetării factorilor comuni care țin de proces, abordarea epistemologiei și rezultatele obținute. În consens cu cele relatate, după trecerea în revistă a unor perspective de cercetare, care ne par semnificative pentru schimbarea evolutivă a beneficiarului/familiei, apare o nouă interogație: care este, totuși, ținta schimbării în consilierea ontologică complexă a familiei? Sigur că specialistul ce consultă familia, urmărește un scop clar ce constă în armonizarea vieții familiei, dar obiectivele pe care urmează a le realiza au în vedere câteva aspecte importante care țin de:

- reprezentările, cognițiile, convingerile membrilor familiei;
- valorile/prioritățile valorice a membrilor familiei;
- stima de sine și centrarea pe autoactualizarea permanentă;
- autocunoaștere și autoperfecționare continuă;

– re/structurarea și re/echilibrarea comportamentelor în direcția armonizării relațiilor familiale, a modului de viață.

Consilierea familiei, ca proces complex și de durată, ne orientează spre o perspectivă de cercetare la fel de importantă ca cele nominalizate. Aceasta poate fi desemnată ca rezistența și conflictul, abordate ca surse/factori ale schimbării evolutive ale persoanei și/sau a familiei. Rezistența se referă la dificultățile, în general, inconștiente, dificil de adus în câmpul conștiinței persoanei, pe care aceasta le manifestă (mai intens sau mai puțin intens) în inițierea procesului de consiliere și atingere a scopurilor date. De cele mai multe ori rezistența se exprimă nonverbal, însă poate fi manifestată și în mod verbal. Perspectiva sistemică asupra rezistenței i-a condus pe specialiștii ce se ocupă de terapia familiei să considere că geneza și menținerea problemei, trebuie căutate în sistemul de relații în care este integrat beneficiarul [22 p.51]. Modelul propus de J. Haley [23] și C. Madanes [46;] este axat pe problema individului ce se consideră produsă de un context organizațional anumit și se menține, deoarece are o funcție de conservare a sistemului familial (toate acțiunile membrilor familiei sunt concentrate în jurul problemei). Este vizibil și des întâlnit fenomenul cunoscut, unele probleme grave a copilului, conduc la împăcarea și solidarizarea părinților în vederea rezolvării acestora. Rezistența opusă de beneficiari nu trebuie abordată violent. Noi suntem adepții unor acțiuni bine gândite, coerente și de durată, realizate în urma cercetărilor profunde ale consilierului. În acest sens se

investighează și se definește exact realitatea/contextul și specificul manifestării rezistenței de către întreaga familie și de către fiecare membru al ei. Suntem adepții propunerii mai multor soluții și alternative de alegere și depășire a rezistenței. Uneori rezistența beneficiarului poate provoca variate tipuri de conflicte. Conflictele apărute la membrii familiei, pot fi de tip interior și/sau interpersonal (sau se acutizează cele prezente). Acestea, la fel, ar putea deveni o sferă și temă de cercetare interesantă și necesară pentru consilier. Diferite orientări psihoterapeutice explică în mod diferit conceptul rezistenței, există și abordări care preferă să evite utilizarea acestuia. Din perspectivă psihanalitică, comportamentul rezistent, reflectă anxietatea pacientului și traduce încercarea acestuia de a evita disconfortul declanșat de conștientizarea unor conflicte inconștiente. Din poziția de expert, analistul descoperă cauza reală a rezistenței și, prin interpretare, îl ajută pe subiect să adopte explicația analitică. Conform teoriei structuraliste și a celei strategice, simptomul are un rol bine definit în menținerea homeostaziei. Prin comportamentul rezistent, de exemplu, refuzul de a accepta explicația terapeutului, încăpățânarea și incapacitatea de a pune în aplicare o sarcină; întârzierea la ședință sau abandonarea psihoterapiei, familia încearcă să mențină simptomul și, în felul acesta, homeostazia [44, p.208]. Consilierea ontologică complexă a familiei este centrată pe colaborare, analize, reflecții, de aceea procesul vizat se desfășoară într-un mod suplu, de comun acord și negociere transculturală, re/echilibrare existențială, care este foarte

aproape de perspectiva terapiei colaborative și a celei strategice. Acest fapt permite să evităm opunerea rezistenței din partea familiei, conflictualizarea și propune analiza unor situații și comportamente neeficiente care pot să apară. Concomitent se discută împreună cu familia și soluția/strategia care poate fi aplicată. Colaborarea dată asigură anticiparea unor fenomene negative/nedorite și contribuie la găsirea și urmarea unui traseu eficient în ceea ce privește procesul pentru atingerea scopului, modalitățile de interacțiune beneficiar-consilier, și schimbarea presupusă/ așteptată de ambele părți.

Sarcini pentru seminar:

- 1. Elaborați un PPT cu detalierea unui aspect legat de armonizarea relațiilor familiale;*
- 2. Stabiliți etapele de consiliere a familiei pentru formarea culturii comunicării;*
- 3. Elaborați două studii de caz și strategiile necesare pentru eficientizarea comunicării familiale.*

ANEXE

Anexa 1.

Tehnica: Cum comunicăm copiilor pedeapsa stabilită?

Când comunicăm copilului pedeapsa este important să ținem cont de următoarele aspecte:

1. Discutăm pe ton ferm, dar calm.
2. Dacă ne dăm seama că nu va respecta regula stabilită (se face târziu și încă nu a început să învețe, se apropie ora mesei și nu pune masa etc.), îi dăm două sau trei avertismente înainte de a-l pedepsi.
3. Reamintim copilului regula și pedeapsa pentru încălcarea regulii stabilite.
4. Aplicăm pedeapsa.
5. Nu intrăm în discuții și negocieri.

Exemplu: „Știi că ai obligația de a merge la toate orele. Dacă lipsești, vei rămâne în urmă cu școala și îți va fi mult mai greu să recuperezi materia pierdută, iar în următorul an școlar vei avea mari dificultăți. Din acest motiv considerăm că doar dacă mergi la toate orele, vei putea continua să joci fotbal. În schimb, dacă vei lipsi de la ore, nu vei avea voie să ieși la fotbal timp de o săptămână. În consecință, nu poți să mergi la fotbal în următoarele opt zile, astfel că va trebui să rămâi acasă și când ai antrenamente și în timpul meciurilor.”

Tehnica: *Cum să certăm eficient*

A certa înseamnă a ne arăta dezaprobarea cu privire la acțiunea celuilalt și a ne exprima furia

Acest lucru presupune:

- Disocierea gândirii, emoției și acțiunii;
- Exprimarea motivului certeii;
- Exprimarea sentimentului adaptat situației.
Recunoașterea propriului sentiment: *sunt furios* și nu *tu mă enervezi*;
- Recunoașterea problemei și a sentimentului pe care îl determină ea, păstrarea distanței, nu înaintarea către interlocutor și acordarea unui spațiu suficient pentru ca aceasta să poată da înapoi;
- Să nu așteptăm picătura care va vărsa paharul;
- Formularea clară a așteptărilor avute de la interlocutor;
- Interogarea interlocutorului cu privire la modul de remediere a situației.

Evitați:

- Să vă persecutați interlocutorul: *Ești un tâmpit* (confundarea lui cu problema);
- Să vă imaginați că celălalt se va descurca mai bine data viitoare: explicați-i!;
- Să exprimați un sentiment neadaptat situației: *nu-i nimic dar să știi că mă doare* (tristețe în loc de furie);
- Să îl salvați pe celălalt: *sunt nemulțumit, dar nu-i nimic am și uitat* (nerecunoașterea problemei sau a sentimentului). [60, pag. 81-82].

CRIZA SI CONFLICTUL

1. **CRIZA** este definită ca o perioadă în dinamica unui sistem caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăților, izbucnirea conflictuală a tensiunilor, fapt ce face dificilă funcționarea sa normală, declanșându-se puternice presiuni spre schimbare.

2. **CONFLICTUL** este caracterizat drept opoziție deschisă, lupta între indivizi, grupuri, clase sociale, partide, comunități, state cu interese economice, politice, religioase, etnice, rasiale, divergente sau incompatibile, cu efecte distructive asupra interacțiunii sociale. În esență, conflictul este o neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord (un antagonism, o cearta, diferență sau o discuție violentă), iar modelul său de dezvoltare și stingere presupune cinci etape relativ distincte:

1. dezacordul; 2. confruntarea; 3. escaladarea; 4. de-escaladarea; 5. rezolvarea.

În general conflictul evoluează trecând prin următoarele cinci etape care se interpătrund:

- apariția sursei generatoare de conflict și conturarea conflictului latent;
- perceperea pe căi diferite și în diferite moduri a conflictului (etapa conflictului perceput – "ceva nu este în regulă");
- exteriorizarea clară a unor semne caracteristice stării de conflict (conflictul devine simțit);

- manifestarea unor acțiuni deschise menite să soluționeze în vreun fel conflictul (etapa conflictului manifest);
- apariția consecințelor conflictului și ale acțiunilor întreprinse .

Fazele conflictului

Conflictul latent este o primă fază a conflictului în care, sub influența sursei de conflict, se generează un anumit set de atitudini și sentimente. Conflictul latent poate rămâne în această stare fără a evolua, dar se și poate transforma într-o situație iremediabil deteriorată.

Conflictul percept poate îmbrăca următoarele forme:

- conflict latent, dar nepercept;
- conflict latent existent dar nepercept;
- conflictul latent inexistent, dar percept ca existent; situația poate îmbrăca forma conflictului percept fără ca, de fapt, să fi existat
- Etapa conflictului percept este caracterizată de apariția unei componente emoționale, în sensul că cei implicați pot să înceapă să se simtă ostili, tensionați, anxioși sau, din contra, în cazul conflictului pozitiv, entuziaști, mai ambițioși, gata de a porni la acțiune.

Conflictul simțit este deja un conflict "personalizat", având caracteristici tipice individului și, adeseori, are ca prime forme de manifestare comunicarea defensivă sau agresivă. Abundă bârfele și zvonurile în jurul subiectului conflictului, informația tinde să fie distorsionată.

Moralul este scăzut și se pierde mult timp cu acțiuni neproductive. Discuțiile de grup, discuțiile interpersonale, ședințele pot constitui în această etapă o "supapă de siguranță".

Conflictul manifest este comportarea observabilă alimentată de percepții și sentimente latente și poate lua calea fie a "luptei" deschise care va genera un învingător și un învins, fie se poate constitui într-o încercare de a stabili obiective comune.

CONVENȚIA CU PRIVIRE LA DREPTURILE COPILULUI

Statele părți la prezenta Convenție, Având în vedere că, în conformitate cu principiile proclamate de Carta Națiunilor Unite, recunoașterea demnității și a drepturilor egale și inalienabile ale tuturor membrilor familiei umane constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume. Având în vedere că în Cartă popoarele Națiunilor Unite au proclamat din nou încrederea lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane și au hotărât să promoveze progresul social și condiții mai bune de trai în contextul unei libertăți sporite. Recunoscând faptul că Națiunile Unite, în Declarația Universală a Drepturilor Omului și în pactele internaționale privind drepturile omului, au proclamat și au convenit că fiecare poate să se prevaleze de drepturile și de libertățile enunțate de acestea, fără nici o deosebire de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, naționalitate și origine socială, situație materială, statut la naștere sau alt statut. Amintind faptul că în Declarația Universală a Drepturilor Omului Națiunile Unite au proclamat dreptul copiilor la îngrijire și asistență speciale. Având convingerea că familia, ca unitate de bază a societății și ca mediu natural destinat creșterii și bunăstării tuturor membrilor săi și, în special, a copiilor, trebuie să beneficieze de protecția și de asistența de care are nevoie pentru a-și putea asuma pe deplin

responsabilitățile în cadrul societății. Recunoscând că pentru dezvoltarea pleneră și armonioasă a personalității sale copilul trebuie să crească într-un mediu familial, într-o atmosferă de fericire, dragoste și înțelegere, Ținând seama de faptul că un copil trebuie să fie pe deplin pregătit să trăiască independent în societate și să fie educat în spiritul idealurilor proclamate în Carta Națiunilor Unite și, în special, în spiritul păcii, demnității, libertății, toleranței, egalității și solidarității. Având în vedere că necesitatea de a extinde protecția specială acordată copilului a fost enunțată în Declarația de la Geneva din 1924 privind drepturile copilului și în Declarația drepturilor copilului, adoptată de Adunarea Generală la 20 noiembrie 1959, și a fost recunoscută în Declarația Universală a Drepturilor Omului, în Pactul internațional privind drepturile civile și politice (în special art. 23 și 24), în Pactul internațional privind drepturi economice, sociale și culturale (în special art. 10) și în statutele și instrumentele aplicabile ale instituțiilor specializate și ale organizațiilor internaționale preocupate de bunăstarea copilului, Având în vedere că, așa cum s-a arătat în Declarația drepturilor copilului, „dată fiind lipsa sa de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de protecție și îngrijire speciale, inclusiv de o protecție juridică adecvată, atât înainte cât și după nașterea sa“, * Adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la 29 noiembrie 1989. Intrată în vigoare la 2 septembrie 1990. România a ratificat Convenția prin Legea nr. 18/1990, publicată în „Monitorul Oficial al României“, partea I, nr. 109 din 28 septembrie 1990 și

republicată în „Monitorul Oficial al României“, partea I, nr. 314 din 13 iunie 2001. Reamintind dispozițiile Declarației cu privire la principiile sociale și juridice aplicabile protecției și bunăstării copiilor, cu referire specială la practicile în materie de plasament familial și de adopție pe plan național și internațional, precum și Regulile minimale standard ale Națiunilor Unite privind administrarea justiției în cazul minorilor (Regulile de la Beijing), Declarația privind protecția femeilor și copiilor în caz de stare de urgență și de conflict armat, Recunoscând că în toate țările lumii există copii care trăiesc în condiții extrem de dificile și care au nevoie de o atenție deosebită, Ținând seama de importanța tradițiilor și a valorilor culturale ale fiecărui popor în protejarea și dezvoltarea armonioasă a copilului, Recunoscând importanța cooperării internaționale destinate îmbunătățirii condițiilor de trai ale copiilor din toate țările și, în special, din țările în curs de dezvoltare, Convin după cum urmează:

PARTEA I ARTICOLUL 1 În sensul prezentei Convenții, prin copil se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă.

ARTICOLUL 2 1. Statele părți se angajează să respecte și să garanteze drepturile stabilite în prezenta Convenție tuturor copiilor din jurisdicția lor, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, de naționalitate, apartenență etnică sau originea socială, de situația materială, incapacitatea fizică, de

statutul la naștere sau de statutul dobândit al copilului ori al părinților sau al reprezentanților legali ai acestuia. 2. Statele părți vor lua toate măsurile de protejare a copilului împotriva oricărei forme de discriminare sau de sancționare pe considerente ținând de situația juridică, activitățile, opiniile declarate sau convingerile părinților, ale reprezentanților săi legali sau ale membrilor familiei sale. ARTICOLUL 3 1. În toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, interesele copilului vor prevala. 2. Statele părți se obligă să asigure copilului protecția și îngrijirea necesare în vederea asigurării bunăstării sale, ținând seama de drepturile și obligațiile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale altor persoane cărora acesta le-a fost încredințat în mod legal, și în acest scop vor lua toate măsurile legislative și administrative corespunzătoare. 3. Statele părți vor veghea ca instituțiile, serviciile și așezămintele care răspund de protecția și îngrijirea copiilor să respecte standardele stabilite de autoritățile competente, în special cele referitoare la securitate și sănătate, la numărul și calificarea personalului din aceste instituții, precum și la asigurarea unei supravegheri competente.

ARTICOLUL 4 Statele părți se angajează să ia toate măsurile legislative, administrative și de orice altă natură necesare în vederea punerii în aplicare a drepturilor recunoscute în prezenta Convenție. În cazul drepturilor economice, sociale și culturale statele părți se obligă să

adopte aceste măsuri, fără a precupeți resursele de care dispun și, dacă este cazul, în cadrul cooperării internaționale.

ARTICOLUL 5 Statele părți vor respecta responsabilitățile, drepturile și îndatoririle ce revin părinților naturali ai copilului sau, după caz și conform tradiției locale, membrilor familiei lărgite sau comunității, tutorilor sau altor persoane care au, prin lege, copii în îngrijire, de a asigura, de o manieră corespunzătoare capacităților în continuă dezvoltare ale copilului, îndrumarea și orientarea necesare în exercitarea de către copil a drepturilor recunoscute în prezenta Convenție.

ARTICOLUL 6 1. Statele părți recunosc dreptul la viață al fiecărui copil. 2. Statele părți vor face tot ce le stă în putință pentru a asigura supraviețuirea și dezvoltarea copilului.

ARTICOLUL 7 1. Copilul se înregistrează imediat după nașterea sa și are, prin naștere, dreptul la un nume, dreptul de a dobândi o cetățenie și, în măsura posibilului, dreptul de a-și cunoaște părinții și de a fi îngrijit de aceștia. 2. Statele părți vor veghea ca aplicarea acestor drepturi să respecte legislația lor națională și obligațiile pe care acestea și le-au asumat în temeiul instrumentelor internaționale aplicabile în materie, în special în cazul în care nerespectarea acestora ar avea ca efect declararea copilului ca apatrid.

ARTICOLUL 8 1. Statele părți se obligă să respecte dreptul copilului de a-și păstra identitatea, inclusiv cetățenia, numele și relațiile familiale, astfel cum sunt

recunoscute de lege, fără nici o imixtiune ilegală. 2. În cazul în care un copil este lipsit în mod ilegal de toate sau de o parte din elementele constitutive ale identității sale, statele părți vor asigura asistența și protecția corespunzătoare pentru ca identitatea acestuia să fie restabilită cât mai repede posibil.

ARTICOLUL 9 1. Statele părți vor veghea ca nici un copil să nu fie separat de părinții săi împotriva voinței acestora, exceptând situația în care autoritățile competente decid, sub rezerva revizuirii judiciare și cu respectarea legilor și a procedurilor aplicabile, că această separare este în interesul suprem al copilului. O astfel de decizie poate deveni necesară în cazuri particulare cum ar fi, de exemplu, în cazul copiilor maltratați sau neglijați de părinți sau în cazul în care părinții trăiesc separat și se impune luarea unei hotărâri cu privire la locul de reședință a copilului. 2. În toate cazurile prevăzute la paragraful 1 din prezentul articol toate părțile interesate trebuie să aibă posibilitatea de a participa la dezbateri și de a-și face cunoscute punctele de vedere. 3. Statele părți vor respecta dreptul copilului care a fost separat de ambii părinți sau de unul dintre ei de a întreține relații personale și contacte directe cu cei doi părinți ai săi, în mod regulat, exceptând cazul în care acest lucru contravine interesului suprem al copilului. 4. Când separarea rezultă din măsuri luate de către un stat parte, precum detenția, închisoarea, exilul, expulzarea sau moartea (inclusiv moartea, indiferent de cauză, survenită în timpul detenției) ambilor părinți sau a unuia dintre ei ori a copilului, statul parte va furniza, la

cerere, părinților, copilului sau, după caz, unui alt membru al familiei informațiile esențiale despre locul unde se găsește membrul sau membrii familiei, exceptând cazul în care divulgarea acestor informații ar aduce prejudicii bunăstării copilului. Statele părți vor veghea, de asemenea, ca prezentarea unei astfel de cereri să nu antreneze prin ea însăși consecințe dăunătoare pentru persoana sau persoanele interesate.

ARTICOLUL 10 1. În conformitate cu obligația ce revine statelor părți potrivit art. 9 paragraful 1, orice cerere depusă de un copil sau de părinții acestuia, în vederea intrării într-un stat parte sau a părăsirii acestuia în scopul reîntregirii familiei, va fi examinată de statele părți cu bunăvoință, umanism și cu operativitate. Statele părți vor veghea, de asemenea, ca depunerea unei astfel de cereri să nu antreneze consecințe nefaste asupra solicitanților și membrilor familiei acestora. 2. Copilul ai cărui părinți își au reședința în state diferite va avea dreptul de a întreține, în afara unor situații excepționale, relații personale și contacte directe, în mod regulat, cu ambii săi părinți. În acest scop și în conformitate cu obligația care revine statelor părți în temeiul art. 9 paragraful 1, statele părți vor respecta dreptul copilului și al părinților săi de a părăsi orice țară, inclusiv propria lor țară, și de a reveni în propria lor țară. Dreptul de a părăsi orice țară nu poate fi îngrădit decât de restricțiile prevăzute în mod expres de lege și care sunt necesare pentru protejarea siguranței naționale, a ordinii publice, a sănătății publice sau a bunelor moravuri ori a drepturilor și libertăților altora și care sunt

compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în prezenta Convenție.

ARTICOLUL 11 1. Statele părți vor lua măsuri pentru a combate acțiunile ilegale de transferare și de împiedicare a reîntoarcerii copiilor în, respectiv din, străinătate. 2. În acest scop statele părți vor promova încheierea de acorduri bilaterale și multilaterale sau aderarea la acordurile existente.

ARTICOLUL 12 1. Statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îi privește, opiniile copilului urmând să fie luate în considerare ținându-se seama de vârsta sa și de gradul său de maturitate. 2. În acest scop copilului i se va da, în special, posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau un organism competent, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională.

ARTICOLUL 13 1. Copilul are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a difuza informații și idei de orice natură, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică ori prin orice alte mijloace, la alegerea copilului.

2. Exercițarea acestui drept poate face subiectul restricțiilor, dar numai al acelor restricții expres prevăzute de lege și absolut necesare pentru: a) respectarea drepturilor sau a reputației altora; sau b) protejarea securității naționale, a ordinii publice, a sănătății publice și a bunelor moravuri.

ARTICOLUL 14 1. Statele părți vor respecta dreptul copilului la libertatea de gândire, de conștiință și religie. 2. Statele părți vor respecta drepturile și obligațiile părinților sau, după caz, ale reprezentanților legali ai copilului de a-l îndruma în exercitarea dreptului susmenționat, de o manieră care să corespundă capacităților în formare ale acestuia. 3. Libertatea de a-și manifesta propriile convingeri religioase sau alte convingeri nu poate fi îngădită decât de restricțiile prevăzute în mod expres de lege și care sunt necesare pentru protecția securității publice, a ordinii publice, a sănătății publice și a bunelor moravuri sau a libertăților și drepturilor fundamentale ale altora.

ARTICOLUL 15 1. Statele părți recunosc drepturile copilului la libertatea de asociere și la libertatea de întrunire pașnică. 2. Exercițarea acestor drepturi nu poate fi îngădită decât de restricțiile prevăzute în mod expres de lege și care sunt necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al siguranței sau ordinii publice ori pentru a proteja sănătatea publică sau bunele moravuri ori pentru a proteja drepturile și libertățile altora.

ARTICOLUL 16 1. Nici un copil nu va fi supus unei imixțiuni arbitrare sau ilegale în viața sa privată, în familia sa, în domiciliul său ori în corespondența sa, precum și nici unui fel de atac ilegal la onoarea și reputația sa. 2. Copilul are dreptul la protecția garantată de lege împotriva unor astfel de imixțiuni sau atacuri.

ARTICOLUL 17 Statele părți vor recunoaște importanța funcției îndeplinite de mijloacele de informare

în masă și vor asigura accesul copilului la informație și materiale provenind din surse naționale și internaționale, în special cele care urmăresc promovarea bunăstării sale sociale, spirituale și morale și a sănătății sale fizice și morale. În acest scop statele părți: a) vor încuraja difuzarea, prin mijloacele de informare în masă, de informații și materiale de interes social și educativ pentru copil și care sunt în conformitate cu art. 29; b) vor încuraja cooperarea internațională în procedura, schimbul și difuzarea de astfel de informații și materiale provenind din surse culturale, naționale și internaționale; c) vor încuraja producerea și difuzarea de cărți pentru copii; d) vor încuraja mijloacele de informare în masă să țină seama, în mod deosebit, de nevoile lingvistice ale copiilor autohtoni sau ale celor care aparțin unui grup minoritar; e) vor favoriza elaborarea unor principii călăuzitoare adecvate, destinate protejării copilului împotriva informațiilor și materialelor care dăunează bunăstării sale, având în vedere prevederile art. 13 și 18.

ARTICOLUL 18 1. Statele părți vor depune eforturi pentru asigurarea recunoașterii principiului potrivit căruia ambii părinți au responsabilități comune pentru creșterea și dezvoltarea copilului. Părinții sau, după caz, reprezentanții săi legali sunt principalii responsabili de creșterea și dezvoltarea copilului. Aceștia trebuie să acționeze, în primul rând, în interesul suprem al copilului. 2. Pentru garantarea și promovarea drepturilor enunțate în prezenta Convenție statele părți vor acorda ajutor corespunzător părinților și reprezentanților legali ai copilului în

exercitarea responsabilității care le revine în legătură cu creșterea copilului și vor asigura crearea instituțiilor, așezămintelor și serviciilor de îngrijire a copiilor. 3. Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura copiii ai căror părinți muncesc dreptul de a beneficia de serviciile și așezămintele de îngrijire a copiilor, pentru care ei îndeplinesc condițiile cerute.

ARTICOLUL 19 1. Statele părți vor lua toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative corespunzătoare, în vederea protejării copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau abuz, fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv abuz sexual, în timpul cât se află în îngrijirea părinților sau a unuia dintre ei, a reprezentantului ori reprezentanților legali sau a oricărei persoane căreia i-a fost încredințat. 2. Aceste măsuri de protecție vor cuprinde, după caz, proceduri eficiente pentru stabilirea de programe sociale care să asigure sprijinul necesar copilului și celor cărora le-a fost încredințat, precum și pentru instituirea altor forme de prevenire și pentru identificarea, denunțarea, acționarea în instanță, anchetarea, tratarea și urmărirea cazurilor de rele tratamente aplicate copilului, descrise mai sus, și, dacă este necesar, a procedurilor de implicare judiciară.

ARTICOLUL 20 1. Copilul care este, temporar ori permanent, lipsit de mediul său familial sau care, pentru protejarea intereselor sale, nu poate fi lăsat în acest mediu are dreptul la protecție și asistență speciale din partea statului. 2. Statele părți, în conformitate cu legislația lor

națională, vor asigura protecție alternativă pentru un astfel de copil. 3. Această protecție poate include, mai ales, plasamentul familial, „kafalah“ din dreptul islamic, adopția sau, în caz de necesitate, plasarea în instituții corespunzătoare de îngrijire a copiilor. În alegerea uneia dintre aceste soluții este necesar să se țină seama în mod corespunzător de necesitatea unei anumite continuități în educarea copilului, precum și de originea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică.

ARTICOLUL 21 Statele părți care recunosc și/sau autorizează adopția vor veghea ca interesele supreme ale copilului să primeze și: a) vor veghea ca adopția unui copil să fie autorizată numai de autoritățile competente care verifică, în conformitate cu legea și cu procedurile aplicabile, precum și pe baza tuturor informațiilor pertinente și credibile, că adopția se poate realiza luând în considerare statutul copilului în raport cu părinții, cu rudele și cu reprezentanții săi legali și, dacă este cazul, că persoanele interesate și-au dat consimțământul cu privire la adopție în cunoștință de cauză în urma unei consilieri corespunzătoare; b) recunosc că adopția în străinătate poate fi considerată ca un mijloc alternativ de asigurare a îngrijirii necesare copilului, dacă acesta, în țara de origine, nu poate fi încredințat spre plasament familial sau spre adopție ori nu poate fi îngrijit în mod corespunzător; c) vor asigura că, în cazul adopției în străinătate, copilul beneficiază de garanțiile și standardele echivalente celor existente în cazul adopției naționale; d) vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a se asigura că, în cazul

adopției în străinătate, plasamentul copilului nu conduce la obținerea de câștiguri materiale necuvenite pentru persoanele implicate; e) promovează obiectivele prezentului articol, încheind aranjamente sau acorduri bilaterale ori multilaterale, după caz, și se străduiesc, în acest cadru, să asigure ca plasarea copiilor în străinătate să fie efectuată de autoritățile sau organele competente.

ARTICOLUL 22 1. Statele părți vor lua măsurile necesare pentru ca un copil care caută să obțină statutul de refugiat sau care este considerat refugiat în conformitate cu reglementările și procedurile internaționale și naționale aplicabile, fie că este singur sau însoțit de mamă ori de tată sau de orice altă persoană, să beneficieze de protecția și asistența umanitară corespunzătoare, pentru a se putea bucura de drepturile recunoscute de prezenta Convenție și de celelalte instrumente internaționale privind drepturile omului sau ajutorul umanitar la care respectivele state sunt părți. 7 2. În acest scop statele părți vor contribui, după cum consideră necesar, la toate eforturile întreprinse de O.N.U. și de alte organizații guvernamentale sau neguvernamentale competente cooperând cu O.N.U., pentru a proteja și ajuta copiii care se găsesc într-o astfel de situație și pentru a găsi părinții sau alți membri ai familiei oricărui copil refugiat, în vederea obținerii informațiilor necesare pentru reîntregirea familiei sale. În cazul în care părinții sau alți membri ai familiei nu pot fi găsiți, copilului i se va acorda aceeași protecție ca oricărui alt copil care este temporar sau total lipsit de mediul său

familial, indiferent de motiv, în conformitate cu principiile enunțate în prezenta Convenție.

ARTICOLUL 23 1. Statele părți recunosc că pentru copiii handicapați fizic și mental trebuie să se asigure o viață împlinită și decentă, în condiții care să le garanteze demnitatea, să le favorizeze autonomia și să le faciliteze participarea activă la viața comunității. 2. Statele părți recunosc dreptul copiilor handicapați de a beneficia de îngrijiri speciale și încurajează și asigură, în măsura resurselor disponibile, la cerere, copiilor handicapați care îndeplinesc condițiile prevăzute și celor care îi au în îngrijire, un ajutor adaptat situației copilului și situației părinților sau a celor cărora le este încredințat. 3. Recunoscând nevoile speciale ale copiilor handicapați, ajutorul acordat conform paragrafului 2 al prezentului articol va fi gratuit ori de câte ori acest lucru este posibil, ținând seama de resursele financiare ale părinților sau ale celor care îi au în îngrijire, și va fi destinat asigurării accesului efectiv al copiilor handicapați la educație, formare profesională, servicii medicale, recuperare, pregătire în vederea ocupării unui loc de muncă, activități recreative, de o manieră care să asigure deplina integrare socială și dezvoltare individuală a copiilor, inclusiv dezvoltarea lor culturală și spirituală. 4. În spiritul cooperării internaționale, statele părți vor favoriza schimbul de informații relevante în domeniul medicinei preventive și al tratamentului medical psihologic și funcțional al copiilor handicapați, inclusiv prin difuzarea și accesul la informații referitoare la metodele de recuperare,

educare și formare profesională, în scopul de a permite statelor părți să își perfecționeze capacitățile și competențele și să își extindă experiența în aceste domenii. În această privință se va ține seama, în mod deosebit, de nevoile țărilor în curs de dezvoltare.

ARTICOLUL 24 1. Statele părți recunosc dreptul copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate posibilă și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare. Ele vor depune eforturi pentru a garanta că nici un copil nu este lipsit de dreptul de a avea acces la aceste servicii. 2. Statele părți vor depune eforturi pentru a asigura aplicarea efectivă a acestui drept și, în mod deosebit, vor lua măsurile corespunzătoare pentru: a) reducerea mortalității infantile și a celei în rândul copiilor; b) asigurarea asistenței medicale și a măsurilor de ocrotire a sănătății pentru toți copiii, cu accent pe dezvoltarea măsurilor primare de ocrotire a sănătății; c) combaterea maladiilor și a malnutriției, inclusiv în cadrul măsurilor primare de ocrotire a sănătății, recurgând, printre altele, la tehnologii accesibile și la asigurarea cu alimente nutritive și cu apă potabilă, luând în considerare pericolele și riscurile de poluare a mediului natural; d) asigurarea ocrotirii sănătății mamelor în perioada pre- și postnatală; e) asigurarea că toate segmentele societății, în mod deosebit părinții și copiii, sunt informate, au acces la educație și sunt sprijinite în folosirea cunoștințelor de bază despre sănătatea și alimentația copilului, despre avantajele alăptării, ale igienei și salubrității mediului înconjurător și ale prevenirii accidentelor; f) crearea serviciilor de

medicină preventivă, de îndrumare a părinților și de planificare familială, și asigurarea educației în aceste domenii. 3. Statele părți vor lua toate măsurile eficiente corespunzătoare, în vederea abolirii practicilor tradiționale dăunătoare sănătății copiilor. 4. Statele părți se angajează să favorizeze și să încurajeze cooperarea internațională în vederea asigurării, în mod progresiv, a deplinei îndepliniri a dreptului recunoscut în prezentul articol. În această privință se va ține seama, în mod deosebit, de nevoile țărilor în curs de dezvoltare.

ARTICOLUL 25 Statele părți recunosc dreptul copilului care a fost plasat de către autoritatea competentă pentru a primi îngrijiri, la protejarea sau tratarea afecțiunilor sale fizice ori mentale, dreptul la verificarea periodică a tratamentului respectiv și a oricăror alte aspecte legate de plasarea sa.

ARTICOLUL 26 1. Statele părți recunosc dreptul oricărui copil de a beneficia de asistență socială, inclusiv de asigurări sociale, și vor lua măsuri pentru asigurarea exercitării depline a acestui drept în conformitate cu legislația lor națională. 2. La acordarea indemnizațiilor prevăzute de lege se va ține seama, când este cazul, de resursele și situația copilului și ale persoanelor responsabile de întreținerea sa, precum și de orice alte împrejurări care au legătură cu cererea de acordare a indemnizațiilor, înaintată de copil sau în numele său.

ARTICOLUL 27 1. Statele părți recunosc dreptul oricărui copil de a beneficia de un nivel de trai care să permită dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și

socială. 2. Părinților și oricărei alte persoane care au în grijă un copil le revine în primul rând responsabilitatea de a asigura, în limita posibilităților și a mijloacelor lor financiare, condițiile de viață necesare în vederea dezvoltării copilului. 3. Statele părți vor adopta măsurile corespunzătoare, ținând seama de condițiile naționale și în limita mijloacelor lor, pentru a ajuta părinții și alte persoane care au în grijă un copil să valorifice acest drept și vor oferi în caz de nevoie asistență materială și programe de sprijin destinate, în principal, satisfacerii nevoilor de hrană, îmbrăcăminte și locuință. 4. Statele părți vor lua toate măsurile adecvate pentru recuperarea pensiei alimentare pentru copil de la părinții săi sau de la alte persoane care răspund din punct de vedere financiar pentru acesta, atât pe teritoriul statului parte, cât și în străinătate. Astfel, în situația în care persoana care răspunde din punct de vedere financiar pentru copil nu locuiește în statul în care locuiește copilul, statele părți vor încuraja aderarea la acorduri internaționale sau încheierea de asemenea acorduri, precum și adoptarea oricăror alte înțelegeri corespunzătoare.

ARTICOLUL 28 1. Statele părți recunosc dreptul copilului la educație și, în vederea asigurării exercitării acestui drept în mod progresiv și pe baza egalității de șanse, în special, statele membre vor avea obligația: a) de a asigura învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți; b) de a încuraja crearea diferitelor forme de învățământ secundar, atât general, cât și profesional și de a le pune la dispoziția tuturor copiilor și de a permite accesul

tuturor copiilor la acestea, de a lua măsuri corespunzătoare, cum ar fi instituirea gratuității învățământului și acordarea unui ajutor financiar în caz de nevoie; c) de a asigura tuturor accesul la învățământul superior, în funcție de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele adecvate; d) de a pune la dispoziție copiilor și de a permite accesul acestora la informarea și orientarea școlară și profesională; e) de a lua măsuri pentru încurajarea frecventării cu regularitate a școlii și pentru reducerea ratei abandonului școlar. 2. Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura aplicarea măsurilor de disciplină școlară într-un mod compatibil cu demnitatea copilului ca ființă umană și în conformitate cu prezenta Convenție. 3. Statele părți vor promova și vor încuraja cooperarea internațională în domeniul educației, mai ales în scopul de a contribui la eliminarea ignoranței și a analfabetismului în lume și de a facilita accesul la cunoștințe științifice și tehnice și la metode de învățământ moderne. În această privință se va ține seama, în special, de nevoile țărilor în curs de dezvoltare.

ARTICOLUL 29 1. Statele părți sunt de acord că educația copilului trebuie să urmărească: a) dezvoltarea plenară a personalității, a vocațiilor și a aptitudinilor mentale și fizice ale copilului; b) cultivarea respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale, precum și pentru principiile consacrate în Carta Națiunilor Unite; c) educarea copilului în spiritul respectului față de părinții săi, față de limba sa, de identitatea și valorile sale culturale, față de valorile naționale ale țării în care acesta

locuiește, ale țării de origine, precum și față de civilizații diferite de a sa; d) pregătirea copilului să își asume responsabilitățile vieții într-o societate liberă, într-un spirit de înțelegere, de pace, de toleranță, de egalitate între sexe și prietenie între toate popoarele și grupurile etnice, naționale și religioase și cu persoanele de origine autohtonă; e) educarea copilului în spiritul respectului față de mediul natural. 2. Nici o dispoziție din prezentul articol sau din art. 28 nu va fi interpretată de o manieră care să aducă atingere libertății persoanelor fizice sau juridice de a crea și conduce instituții de învățământ, cu condiția ca principiile enunțate în paragraful 1 al prezentului articol să fie respectate și ca educația dată în aceste instituții să respecte normele minimale prescrise de stat. 10

ARTICOLUL 30 În statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice ori persoane de origine autohtonă copilul aparținând unei astfel de minorități sau având origine autohtonă nu va fi privat de dreptul la viață culturală proprie, de dreptul de a-și declara apartenența religioasă și de a-și practica propria religie, precum și dreptul de a folosi limba proprie în comun cu alți membri ai grupului său.

ARTICOLUL 31 1. Statele părți recunosc copilului dreptul la odihnă și la vacanță, dreptul de a practica activități recreative proprii vârstei sale, de a participa liber la viața culturală și artistică. 2. Statele părți respectă și promovează dreptul copilului de a participa pe deplin la viața culturală și artistică și încurajează punerea la dispoziție acestuia a mijloacelor adecvate de petrecere a

timpului liber și de desfășurare a activităților recreative, artistice și culturale, în condiții de egalitate.

ARTICOLUL 32 1. Statele părți recunosc dreptul copilului de a fi protejat împotriva exploatării economice și de a nu fi constrâns la vreo muncă ce comportă vreun risc potențial sau care este susceptibil să îi compromită educația ori să îi dăuneze sănătății sau dezvoltării sale fizice, mentale, spirituale, morale ori sociale. 2. Statele părți vor lua măsuri legislative, administrative, sociale și educative pentru a asigura aplicarea prezentului articol. În acest scop și ținând seama de dispozițiile aplicabile ale celorlalte instrumente internaționale, statele părți se obligă, în special: a) să fixeze o vârstă minimă sau vârste minime de angajare; b) să adopte o reglementare cu privire la orele și la condițiile de muncă; c) să prevadă pedepse sau alte sancțiuni corespunzătoare, pentru a asigura aplicarea întocmai a prezentului articol.

ARTICOLUL 33 Statele părți vor lua măsuri corespunzătoare, inclusiv măsuri legislative, administrative, sociale și educaționale, pentru a proteja copiii contra folosirii ilicite de stupefiante și substanțe psihotrope, așa cum sunt acestea definite de convențiile internaționale în materie și pentru a preveni folosirea copiilor în scopul producerii și al traficului ilicit de astfel de substanțe.

ARTICOLUL 34 Statele părți se angajează să protejeze copilul contra oricărei forme de exploatare sexuală și de violență sexuală. În acest scop statele vor lua, în special, toate măsurile corespunzătoare pe plan național,

bilateral și multilateral, pentru a împiedica: a) incitarea sau constrângerea copiilor să se dedea la activități sexuale ilegale; b) exploatarea copiilor în scopul prostituției sau al altor practici sexuale ilegale; 11 c) exploatarea copiilor în scopul producției de spectacole sau de materiale cu caracter pornografic.

ARTICOLUL 35 Statele părți vor lua toate măsurile necesare, pe plan național, bilateral și multilateral, pentru a preveni răpirea, vânzarea și traficul de copii în orice scop și sub orice formă.

ARTICOLUL 36 Statele părți vor proteja copilul contra oricărei forme de exploatare dăunătoare oricărui aspect al bunăstării sale.

ARTICOLUL 37 Statele părți vor veghea ca: a) nici un copil să nu fie supus la tortură, la pedepse sau la tratamente crude, inumane sau degradante. Pedepsa capitală sau închisoarea pe viață fără posibilitatea de a fi eliberat nu va fi pronunțată pentru infracțiunile comise de persoane sub vârsta de 18 ani; b) nici un copil să nu fie privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar. Arestarea, deținerea sau întemnițarea unui copil trebuie să fie conformă cu legea și nu va fi decât o măsură extremă și cât mai scurtă posibil; c) orice copil privat de libertate să fie tratat cu omenie și cu respectul cuvenit demnității umane și de o manieră care să țină seama de nevoile persoanelor de vârsta sa. Astfel, orice copil privat de libertate va fi separat de adulți, cu excepția cazurilor în care se apreciază ca fiind în interesul major al copilului să nu se procedeze astfel, și va avea dreptul de a menține contactul cu familia

sa prin corespondență și vizite, în afara unor cazuri excepționale; d) copiii privați de libertate să aibă dreptul de a avea acces rapid la asistență juridică sau la orice altă asistență corespunzătoare, precum și dreptul de a contesta legalitatea privării lor de libertate, în fața unui tribunal sau a unei alte autorități competente, independente și imparțiale, și dreptul la judecarea în procedură de urgență a cazului respectiv.

ARTICOLUL 38 1. Statele părți se angajează să respecte și să asigure respectarea regulilor dreptului umanitar internațional aplicabile în caz de conflict armat și menite să garanteze protecția copilului. 2. Statele părți vor lua toate măsurile posibile pentru a garanta ca persoanele care nu au împlinit vârsta de 15 ani să nu participe direct la ostilități. 3. Statele părți se vor abține de a înrola în forțele lor armate persoane care nu au împlinit vârsta de 15 ani. Atunci când încorporează persoane mai mari de 15 ani, dar mai mici de 18 ani, statele părți se vor strădui să înroleze, cu prioritate, pe cei mai în vârstă. 4. Conform obligației care le revine în virtutea dreptului umanitar internațional de a proteja populația civilă în caz de conflict armat, statele părți vor lua toate 12 măsurile fezabile, astfel încât copiii afectați de conflictul armat să beneficieze de protecție și de îngrijire.

ARTICOLUL 39 Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a facilita recuperarea fizică și psihologică și reintegrarea socială a copiilor, victime ale unei forme de neglijență, exploatare sau abuz, de tortură sau pedeapsă ori tratamente crude, inumane sau

degradante ori victime ale unui conflict armat. Această readaptare și această reintegrare se vor desfășura în condiții care favorizează sănătatea, respectul de sine și demnitatea copilului.

ARTICOLUL 40 1. Statele părți recunosc oricărui copil bănuțit, acuzat sau cu privire la care s-a dovedit că a comis o încălcare a legii penale dreptul la un tratament conform cu simțul demnității și al valorii personale, care să întărească respectul sau pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și care să țină seama de vârsta sa, precum și de necesitatea de a facilita reintegrarea sa în societate și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate. 2. În acest scop și ținând seama de dispozițiile în materie ale instrumentelor internaționale, statele părți vor veghea, în special: a) ca nici un copil să nu fie bănuțit, acuzat sau declarat vinovat de o încălcare a legii penale datorită unor acțiuni sau omisiuni care nu erau interzise de dreptul național sau internațional în momentul comiterii lor; b) ca orice copil bănuțit sau acuzat de o încălcare a legii penale să aibă garantate cel puțin următoarele drepturi: (i) de a fi prezumat nevinovat până la stabilirea vinovăției sale conform legii; (ii) de a fi informat în cel mai scurt termen și direct despre acuzațiile care i se aduc sau, dacă este cazul, prin intermediul părinților săi sau al reprezentanților legali și de a beneficia de asistență juridică sau de orice alt fel de asistență corespunzătoare, în vederea formulării și susținerii apărărilor sale; (iii) dreptul la examinarea, fără întârziere, a cauzei sale de către o autoritate sau o instanță judiciară

competentă, independentă și imparțială, printr-o procedură de audiere echitabilă și conformă cu prevederile legii, în prezența celor care îi asigură asistență juridică sau de altă natură, iar dacă acest lucru nu este considerat contrar interesului major al copilului, ținând seama mai ales de vârsta ori de situația acestuia, în prezența părinților săi sau a reprezentanților săi legali; (iv) de a nu fi constrâns să depună mărturie sau să mărturisească că este vinovat; dreptul de a interoga sau de a cere interogarea martorilor acuzării, de a obține aducerea și interogarea martorilor apărării, în condiții de egalitate; (v) dacă se dovedește că a încălcat legea penală, dreptul de a recurge la o cale de atac cu privire la decizie și la orice măsură luată în consecință, în fața unei autorități sau a unei instanțe judiciare superioare competente, independente și imparțiale conform legii; (vi) dreptul de a fi asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba utilizată; (vii) dreptul la respectarea deplină a vieții sale private, în toate fazele procedurii. 13 3. Statele părți se vor strădui să promoveze adoptarea de legi și proceduri, înființarea de autorități și instituții, special concepute pentru copiii bănuiți, acuzați sau găsiți vinovați de încălcarea legii penale și, în special: a) să stabilească o vârstă minimă sub care copiii să fie prezumați ca neavând capacitatea de a încălca legea penală; b) să ia, ori de câte ori este posibil ca recomandabil, măsuri de soluționare a cazurilor acestor copii, fără a recurge la procedura judiciară, cu condiția ca drepturile și garanțiile legale să fie respectate pe deplin. 4. Va fi prevăzută o întreagă gamă de dispoziții, precum și

cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, la îndrumare, la perioadele de probă, la plasamentul familial, la programe de educație generală și profesională și la soluții alternative celor privind îngrijirea într-un cadru instituțional, pentru a asigura copiilor un tratament în interesul bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea săvârșită.

ARTICOLUL 41 Nici o dispoziție din prezenta Convenție nu aduce atingere prevederilor mai favorabile pentru realizarea acestor drepturi ale copilului care pot figura: a) în legislația unui stat parte; sau b) în dreptul internațional în vigoare pentru statul respectiv.

PARTEA A II-A ARTICOLUL 42 Statele părți se angajează să facă larg cunoscute atât adulților, cât și copiilor principiile și dispozițiile prezentei Convenții, prin mijloace active și adecvate.

ARTICOLUL 43 1. În vederea examinării progreselor înregistrate de statele părți în executarea obligațiilor pe care și le-au asumat în virtutea prezentei Convenții, se instituie un comitet al drepturilor copilului, ale cărui atribuții sunt descrise mai jos. 2. Comitetul se compune din 10* experți de o înaltă ținută morală și care posedă o competență recunoscută în domeniul reglementat de prezenta Convenție. Membrii comitetului sunt aleși de statele părți din rândul cetățenilor lor și acționează în nume propriu, ținându-se seama de necesitatea asigurării unei repartiții geografice echitabile și a reprezentării principalelor sisteme juridice. 3. Membrii comitetului sunt aleși prin vot secret de pe o listă de persoane desemnate de

statele părți. Fiecare stat parte poate desemna un candidat dintre cetățenii săi. 4. Primele alegeri vor avea loc în termen de 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei Convenții, iar ulterior, la fiecare 2 ani. Cu minimum 4 luni înaintea datei fiecărei alegeri Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va invita în scris statele părți să propună candidații lor într-un termen de două luni. Secretarul general * Rezoluția nr. 50/155 adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 21 decembrie 1995, Conferința statelor părți la Convenție a aprobat amendamentul la art. 43, paragraful 2, care constă în înlocuirea cuvântului „zece“ cu „optsprezece“. România a acceptat amendamentul prin Legea nr. 183/2002 publicată în „Monitorul Oficial al României“, partea I nr. 273 din 23 aprilie 2002. 14 va întocmi apoi o listă alfabetică a candidaților astfel desemnați, indicând statele părți care i-au desemnat, și o va comunica statelor părți la Convenție.

5. Alegerile vor avea loc la reuniunile statelor părți, convocate de Secretarul general la sediul Organizației Națiunilor Unite. La aceste reuniuni, la care cvorumul se întrunește cu două treimi din numărul statelor părți, candidații aleși în comitete sunt cei care obțin cel mai mare număr de voturi și majoritatea absolută a voturilor reprezentanților statelor părți prezente și votante. 6.

Membrii Comitetului se aleg pentru un mandat de 4 ani. Ei pot fi realeși la o nouă prezentare a candidaturii lor. Mandatul a 5 membri desemnați la primele alegeri va înceta după 2 ani. Numele celor 5 membri vor fi trase la sorți de către președintele reuniunii, imediat după prima

alegere. 7. În caz de deces sau de demisie a unui membru al Comitetului sau dacă, pentru orice alt motiv, un membru declară că nu își mai poate exercita funcțiile sale în cadrul Comitetului, statul parte care a prezentat candidatura membrului respectiv numește un alt expert dintre cetățenii săi pentru a ocupa postul vacant până la expirarea mandatului respectiv, sub rezerva aprobării de către Comitet. 8. Comitetul aprobă regulamentul său de ordine interioară. 9. Comitetul alege biroul său pentru o perioadă de 2 ani. 10. Adunările Comitetului se țin, în mod normal, la sediul Organizației Națiunilor Unite sau în orice alt loc corespunzător stabilit de Comitet. Comitetul se reunește, de regulă, în fiecare an. Durata sesiunilor sale se stabilește și, dacă este cazul, se modifică de către reuniunea statelor părți la prezenta Convenție, sub rezerva aprobării de către Adunarea generală. 11. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite pune la dispoziție Comitetului personalul și dotările necesare acestuia pentru a-și îndeplini eficient funcțiile încredințate conform prezentei Convenții. 12. Membrii Comitetului creat în virtutea prezentei Convenții primesc, cu aprobarea Adunării generale, indemnizații din resursele Organizației Națiunilor Unite, în condițiile și modalitățile fixate de Adunarea generală.

ARTICOLUL 44 1. Statele părți se angajează să supună Comitetului, prin intermediul Secretariatului general al Organizației Națiunilor Unite, rapoarte privitoare la măsurile pe care le adoptă pentru punerea în vigoare a drepturilor recunoscute în prezenta Convenție și la progresele realizate în exercitarea acestor drepturi: a) în

termen de 2 ani începând de la data intrării în vigoare a prezentei Convenții pentru statele părți interesate; b) în continuare, la fiecare 5 ani. 2. Rapoartele întocmite conform prezentului articol trebuie, dacă este cazul, să arate cauzele sau dificultățile care împiedică statele părți să se achite pe deplin de obligațiile prevăzute în prezenta Convenție. Ele trebuie, de asemenea, să cuprindă informații suficiente pentru a da Comitetului o idee exactă asupra aplicării Convenției în țara respectivă. 3. Statele părți care au prezentat Comitetului un raport inițial nu vor repeta în rapoartele pe care le prezintă ulterior conform prezentului articol, paragraful 1 alin. (b), informațiile de bază pe care le-au comunicat anterior. 4. Comitetul poate cere statelor părți toate informațiile complementare referitoare la aplicarea Convenției. 5. Comitetul înaintează la fiecare 2 ani Adunării generale, prin intermediul Consiliului Economic și Social, un raport de activitate. 6. Statele părți asigură difuzarea pe scară largă a propriilor rapoarte pe teritoriul lor.

ARTICOLUL 45 Pentru a promova aplicarea efectivă a Convenției și a încuraja cooperarea internațională în domeniul vizat de Convenție: a) Instituțiile specializate, Fondul Națiunilor Unite pentru Copii și alte organe ale Națiunilor Unite au dreptul de a fi reprezentate la analiza modului de aplicare a acelor dispoziții din prezenta Convenție, care țin de mandatul lor. Comitetul poate invita instituțiile specializate, Fondul Națiunilor Unite pentru Copii și orice alte organisme competente pe care le va considera corespunzătoare să dea

avize specializate asupra aplicării Convenției în domeniile care țin de mandatele lor respective. Comitetul poate invita instituțiile specializate, Fondul Națiunilor Unite pentru Copii și alte organe ale Națiunilor Unite să îi prezinte rapoarte asupra aplicării Convenției în sectoarele care țin de domeniul lor de activitate. b) Comitetul transmite, dacă consideră necesar, instituțiilor specializate, Fondului Națiunilor Unite pentru Copii și altor organisme competente orice raport al statelor părți, care conține o cerere sau care specifică necesitatea asigurării de consultanță ori asistență tehnică, însoțit, dacă este cazul, de observațiile și sugestiile Comitetului referitoare la cererea sau specificația respectivă. c) Comitetul poate recomanda Adunării generale să ceară Secretarului general să dispună efectuarea, în numele Comitetului, a unor studii asupra problemelor specifice care afectează drepturile copilului. d) Comitetul poate face sugestii și recomandări de ordin general, pe baza informațiilor primite în conformitate cu art. 44 și 45. Aceste sugestii și recomandări de ordin general se vor transmite tuturor statelor părți interesate și se vor supune atenției Adunării generale, însoțite, dacă este cazul, de observațiile statelor părți. PARTEA A III-A

ARTICOLUL 46 Prezenta Convenție este deschisă spre semnare tuturor statelor.

ARTICOLUL 47 Prezenta Convenție face subiectul ratificării. Instrumentele de ratificare vor fi înaintate Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite.

ARTICOLUL 48 Prezenta Convenție va rămâne deschisă aderării oricărui stat. Instrumentele de aderare vor fi înaintate Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite. 16

ARTICOLUL 49 1. Prezenta Convenție va intra în vigoare în a treizecea zi de la depunerea la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a celui de-al douăzecilea instrument de ratificare sau de aderare. 2. Pentru fiecare stat care va ratifica prezenta Convenție sau care va adera la aceasta după depunerea celui de-al douăzecilea instrument de ratificare sau de aderare Convenția va intra în vigoare în a treizecea zi de la depunerea de către statul respectiv a instrumentului său de ratificare sau de aderare.

ARTICOLUL 50 1. Orice stat parte poate să propună un amendament și să depună textul acestuia la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite. Secretarul general va comunica propunerea de amendament statelor părți, cerându-le să îi facă cunoscut dacă sunt în favoarea convocării unei conferințe a statelor părți, în vederea examinării propunerii și a supunerii ei la vot. Dacă în termen de 4 luni de la această comunicare cel puțin o treime din numărul statelor părți se pronunță în favoarea convocării unei asemenea conferințe, Secretarul general convoacă conferința sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite. Orice amendament adoptat de majoritatea statelor părți prezente și votante la conferință este supus spre aprobare Adunării generale. 2. Orice amendament adoptat conform dispozițiilor paragrafului 1 al prezentului articol

va intra în vigoare după aprobarea sa de către Adunarea generală a Organizațiilor Națiunilor Unite și după acceptarea sa cu o majoritate de două treimi din numărul statelor părți. 3. La intrarea sa în vigoare amendamentul are forță obligatorie pentru statele părți care l-au acceptat, celelalte state rămânând legate de dispozițiile din prezenta Convenție și de toate amendamentele anterioare acceptate de ele.

ARTICOLUL 51 1. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va primi și va comunica tuturor statelor textul rezervelor formulate de state la data ratificării sau aderării. 2. Rezervele incompatibile cu obiecte și scopul prezentei Convenții nu sunt admise. 3. Rezervele pot fi retrase în orice moment printr-o notificare în acest sens adresată Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, care va informa, în consecință, toate statele părți la Convenție. Notificarea va produce efecte de la data la care este primită de Secretarul general.

ARTICOLUL 52 Orice stat poate denunța prezenta Convenție printr-o notificare scrisă adresată Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite. Denunțarea produce efecte la un an de la data la care notificarea a fost primită de Secretarul general.

ARTICOLUL 53 Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite este desemnat ca depozitar al prezentei Convenții.

ARTICOLUL 54 Originalul prezentei Convenții, ale cărei texte în limbile arabă, chineză, engleză, franceză, rusă și spaniolă sunt autentice în egală măsură, va fi depus

la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.
Drept care plenipotențiarii subsemnați, împuterniciți în
mod corespunzător de guvernele lor respective, au semnat
prezenta Convenție.

Bibliografie

1. Abric J.-C. Psihologia comunicării. Teorii și metode. Iași: Editura Polirom, 2002.
2. A. Stoica-Constantin. Conflictul interpersonal. Iași: Editura Polirom, 2004.
3. Băban A. (coord.), Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere. Cluj-Napoca, cap. 7 *Comunicare și conflict*, 2001.
4. Boroș M. Părinți și copii. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1992.
5. Bradberry T. Codul personalității. București: Litera, 2012, 250 p.
6. Calaraș C. Conflictologie familială. Chișinău: Primex-Com SRL, 2014, 64 p.
7. Calaraș C. Formarea culturii relațiilor intergeneraționale. Pedagogia și sociologia educației familiale. Chișinău: Tipografia UPS *I. Creangă*, 2017, 304 p.
8. Cojocaru D. Copilărie și construcția parentalității. Asistența maternală în România. Iași: Editura Polirom, 2008.
9. Codul familiei al Republicii Moldova. – Chișinău, 2003.
10. Cojocaru-Borozan M. Teoria culturii emoționale. Chișinău: Tipografia UPS *I. Creangă*, 2010, 239 p.
11. Cosmovici A., Iacob I. Psihologie școlară. Iași: Editura Polirom, 2003, 294 p.
12. Crețu T. Psihologia vârstelor. Iași: Editura Polirom, 2003, 294 p.
13. Cuznețov Larisa. Consilierea ontologică complexă a familiei. Chișinău: Primex-com SRL, 2018, 488 p.

14. Cuznețov Larisa. Educația pentru familie din perspectiva educației permanente. Cadru conceptual și metodologic. Chișinău: Primex-com SRL, 2013, 141 p.
15. Cuznețov Larisa. Familia ca proiect existențial. Management familial. Chișinău: Primex-Com SRL, 2018, 323 p.
16. Cuznetov Larisa., Simcenco I. Parteneriatul educativ familie-cultură postfigurativă. Repere teoretice și practice. Chișinău: Primex-Com SRL, 2015.
17. Cuznețov Larisa. Pedagogia familiei. Suport de curs. UPS I. *Creangă* din Chișinău. Chișinău: Primex-Com S.R.L., 2013. – 77 p.
18. Cuznețov Larisa. Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei. Chișinău: CEP USM, 2008, 624 p.
19. Cuznețov Larisa. Curriculum Educația pentru familie. Chișinău: Museum, 2004.
20. Cuznețov Larisa. Educație prin optim axiologic. Chișinău: Primex-Com SRL, 2010.
21. Cuznețov Larisa. Filosofia practică a familiei. Chișinău: CEP USM, 2013.
22. Dafinoiu I. Elemente de psihoterapie integrativă. Iași: Editura Polirom, 2000.
23. Haley H., Eriskson M. H. Un Therapeute hors du commun. Paris: EPI, 1984.
24. Deutsch Morton. Educația pentru o lume pașnică, pp. 225-241, în: Stoica-Constantin, Ana & Neculau, A.(coord.) Psihosociologia rezolvării conflictului. Iași: Polirom, 1998.
25. D. Furtună. Homo aggressivus. De ce nu se opresc războaiele și violența. Chișinău, 2015.
26. Dumitrescu I. Adolescenții, lumea lor spirituală și actualitatea educativă. Craiova, 1980.

27. D. Patrașcu. Managementul conflictului în sistemul educațional. Chișinău: Tipografia Reclama, 2017
28. Enăchescu C. Tratat de psihologie morală. Iași: Editura Polirom, 2008.
29. F. Lacombe. Rezolvarea dificultăților de comunicare Iași: Editura Polirom, 2008.
30. Ghebos A. Psihologia însușirilor personalității. Chișinău, 1986.
31. Golu M. Dinamica personalității. București: Paidea, 2005. 256 p.
32. Golu P., Golu I. Psihologie educațională. București: Miron, 2001. 474 p.
33. Golu P., Verza E., Zlate M. Psihologia copilului. București: EDP, 1992.
34. Grant W. Rezolvarea conflictelor. București: Teora, 1998, 136 p.
35. Gueguen N. Psihologia manipulării și a supunerii. Iași: Editura Polirom, 2009, 298 p.
36. Guiman J., Weber-Rouget B. Terapii scurte de grup. Iași: Editura Polirom, 2006, 368 p.
37. Holdevici I. Psihoterapia cognitiv-comportamentală. Managementul stresului pentru un stil de viață optim. București: Editura Științelor Medicale, 2005, 591 p.
38. Horney K. Psihologia femeii. București: Editura Trei, 2012. 319 p.
39. Iluț P. (coord.). Dragoste, familie și fericire. Iași: Editura Polirom, 2015.
40. Iluț P. Psihologie socială și sociopsihologie. Iași: Editura Polirom, 2009. 628 p.
41. Iluț P. Sociopsihologia și antropologia familiei. Iași: Editura Polirom, 2005. 410 p.

42. Jesper J. Copilul competent. Pe calea spre un nou fundament de valori pentru întreaga familie. Reinbek, 2003, pp.29-48.
43. J. Maxwell. Toți comunicăm, dar puțini stabilim și relații. București: Amaltea.
44. Konya Z., Konya A. Terapie familială sistemică. Iași: Editura Polirom, 2012. 208 p.
45. Le Senne R. Traité de morale générale. Paris: PUF, 1961.
46. Madenes C. Terapie strategică de familie. Iași: Editura ICF, 2011.
47. Maria Viorica Bedrule-Grigoruța. Managementul conflictelor. Suport de curs, 2009.
48. Maslow A. Motivație și personalitate. București: Editura Trei, 2007.
49. Mead M. Le Fossé des generations (tr. fr.). Paris: Denoël, 1970, 1971. 172 p.
50. Mitrofan I. Cursa cu obstacole a dezvoltării umane. Iași: Editura Polirom, 2003. 480 p.
51. Mitrofan I., Ciupercă C. Psihologia vieții de cuplu. București: Editura Sper, 2002. 494 p.
52. Morval, M.V.G., Biron, G. Éducation et famille, Bruxelles, De Boeck – Wesmael, 1994.
53. Negovan V. Introducere în psihologia educației, ed. a II-a rev. București: Editura Universității, 2007, pp.7-24.
54. Psihopedagogia copilului: ghid psihopedagogic, Nr. 14, p. 229-239. România: Editura ITA, 2015.
55. Raileanu O. Consiliere educațională ca factor de armonizare a relațiilor preadolescenți-părinți. Teză de doctor în științe pedagogice. Chișinău, UPS I. Creangă, 2017.

56. Richard D. Cum să comunici ca să câștigi. Secretele unei comunicări de succes. Iași: 2017, Polirom. 2003.
57. Rogers C. R. A deveni o persoană. Perspectiva unui psihoterapeut. București: Editura Trei, 2008, pp. 7-29.
58. Segalen M. Sociologia familiei. Iași: Editura Polirom, 2002.
59. Stănciulescu E. Sociologia educației familiale. Vol.1. Iași: Editura Polirom, 2002.
60. Suport informational. Relații armonioase în familie. Chișinău, 2017.
61. Uzicov N., Olaru V. Am dreptul să-mi cunosc drepturile, manual cl.VII-IX. Amnesty International Moldova 173.
62. Vrasmaș E. Intervenția socioeducațională ca sprijin pentru părinți. București: Editura Aramis, 2008, 250 p.
63. Wendy Grant. Rezolvarea conflictelor. București: Editura Teora, 1997.
64. Wilson J. Terapia centrată pe copii. Iași: Editura Polirom, 2011, 232 p.
65. Адлер А. Воспитание детей. Взаимодействие полов. Ростов-на-Дону: Феникс, 1998, 448 с.
66. Карташев С. Конфликтология. Кишинев, 1997.
67. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. Москва: Изд-во Просвещение, 1996. 352 с.
68. Фром Э. Искусство любить. Москва: АСТ, 2016, 222 с.
69. <https://ru.scribd.com/doc/134004668/Modalitati-de-Rezolvare-a-Conflictelor>
70. <http://www.umfcv.ro/ccop-rolul-caracteristicilor-de-personalitate-in-conflicte>

71. <https://www.andyszekely.ro/5-moduri-de-rezolvare-conflictelor-loc-sa-le-eviti/>
72. <https://andreivocila.wordpress.com/2010/09/15/conflictul-rezolvarea-conflictului-si-disciplina-care-le-studiaz-a-3/>
73. <https://ru.scribd.com/doc/21984704/Conflictele-si-comunicarea>
74. <https://ru.scribd.com/doc/313468019/Curs-Conflictologie>